

2009

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS NYILVÁNOSSÁGA KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK NYILVÁNOSSÁGÁRA

EÖTVÖS KÁROLY
I N T É Z E T

A tanulmány a Nyílt Társadalom Intézet támogatásával készült.

A kutatás vezetője:

Navratil Szonja

A kutatás résztvevői:

Simon Éva,

Szabó Máté Dániel,

Vissy Beatrix

A kutatás támaszkodott

Merit Ulvik,

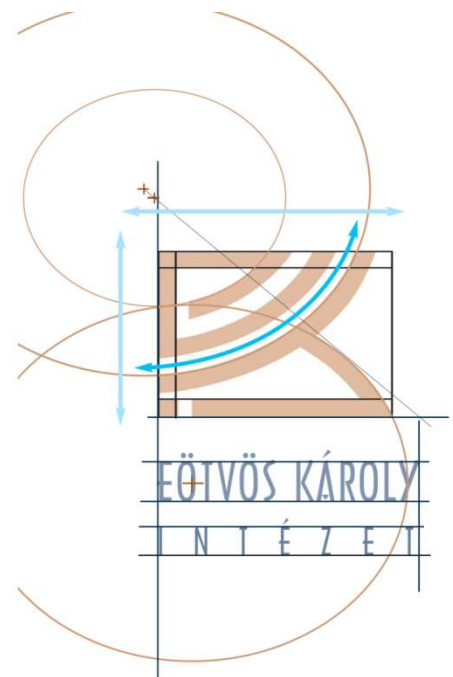
Pap András László

tanulmányaira, amelyeket az

Eötvös Károly Intézet felkérésére készítettek.

A kutatást tanácsaival segítette:

Székely Iván

Tartalom

Előzmények – Az Eötvös Károly Intézet kapcsolódó tevékenysége	5
1. Kutatásunk célja, módszertana	6
2. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának elméleti háttere	7
2.1. Az információs szabadság szerepe és tartalma	7
2.2. Az igazságszolgáltatás nyilvánossága	8
3. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának funkciói	9
3. 1. Társadalmi ellenőrzés.....	9
3. 2. Pártatlan eljárás	9
3. 3. A jog társadalomalakító szerepe	10
3. 4. Jogbiztonság	10
3. 5. Jogegység	11
3. 6. A tudomány jogfejlesztő szerepe	11
4. A nyilvánosság korlátja, az adatvédelem	11
4.1. Pillanatnyi nyilvánosság: a tárgyalóterem nyilvánossága	13
4.2. Nyilvános emlékezet: a közzétett adatok nyilvánossága	14
4.3. Nyilvánosság, mint szankció: pellengérré állítás.....	15
4.4. Az adatok sokasága	15
5. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának kiterjedése és szintjei	16
5.1. A nyilvánosság kiterjedése	16
5. 2. Intézményi és eljárási nyilvánosság.....	16
5.2.1. Intézményi nyilvánosság	16
5.2.2. A bírósági eljárások nyilvánossága	17
6. Európai elvárások.....	17
7. A hatályos magyar szabályozás rövid bemutatása	19
8. A törvény hatálya és annak kiterjesztési lehetőségei	20
8.1. Személyi és tárgyi hatály	20
8.2. Az időbeli hatály kérdése és a bíróság elnökének a közzétételre vonatkozó diszkrecionális jogköre ..	21
9. Közérdeklődésre számot tartó ítéletek keresése a Bírósági Határozatok Gyűjteményében	22
9.1. Általános megállapítások	23
9.2. A konkrét ítéletek.....	24
10. A kérdőíves kutatás eredményei	28
10. 1. Irányvonalak és tendenciák a kérdőíves kutatás eredményei alapján.....	28
11. Az OIT megkeresés eredménye	30
12. A Bírósági Határozatok Gyűjteményének használhatósága	31
12.1. Az adatbázis tartalma.....	33
12.1.1. A határozatok feltöltése	33
12.1.2. Kapcsolódó határozatok	33
12.2. A keresési feltételek megadása.....	33
12.2.1. A határozatok azonosítója	33
12.2.2. Szabadszöveges keresés	34

12.2.3. Jogszabályhely alapján történő keresés	34
12.2.4. Súlyozás.....	35
12.3. A keresési eredmény megjelenítése	35
12.3.1. A fájlok elnevezése	35
12.3.2. A határozatok rövid összefoglalója.....	36
12.3.3. A találatok elrendezése.....	36
12.4. Többlatszolgáltatások	36
12.4.1. Integrált jogszabálykereső.....	37
12.4.2. Nemzetközi bíróságok kapcsolódó határozatai	37
12.4.3. Határozatfigyelő	37
12.4.4. Megjegyzési funkció.....	37
12.5. A jogszabályi követelményeknek való megfelelés	37
12.5.1. Hozzáférés az adatbázishoz	38
12.5.2. Adatvédelmi tájékoztató.....	38
12.5.3. Anonimizálás.....	38
12.5.4. A határozat azonosítója.....	39
13. Konklúzió	39
14. Javaslatok	40
14.1. Jogalkotási javaslatunk	41
14. 2. A bíróságoknak szóló javaslatunk.....	41
14.3. Az adatbázis használhatóságával kapcsolatos javaslatunk.....	41
14.4. Az adatbázis továbbfejlesztésére tett javaslatunk	42
Függelék	44
A bírósági ítéletek megismerhetősége Észtországban (szerkesztett változat)	44
Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnökének válaszlevele	54
Kérdőív	60

Előzmények – Az Eötvös Károly Intézet kapcsolódó tevékenysége

Az igazságszolgáltatás nyilvános működésével és a nyilvánosság útján történő ellenőrizhetőségével az Eötvös Károly Intézet 2003 elején történt megalakulása óta foglalkozik. Pár hónappal működésünk megkezdése után állásfoglalásban összegeztük a nyilvánossággal kapcsolatos hiányosságokat és azokat a változtatási irányokat, amelyeket a jogállamiság biztosítása érdekében szükségesnek véltünk. Szóltunk egyrészt az ítélező bíró nyilatkozattételi lehetőségének, másrészt a bíróság tájékoztatási kötelezettségének a hiányáról, a bírósági tárgyaláson történő kép- és hangfelvétel készítés jogi lehetőségeinek anomáliáiról és arról, hogy mivel az ítéletek nem megismerhetők, az ítélezési gyakorlat is kiismerhetetlen. Akkoriban még az igazságügyi tájékoztatás szabályait egy formai és tartalmi szempontból is alkotmányellenes miniszteri rendelet tartalmazta. Javasoltuk a bíróság elnöke – lényegében szabad – mérlegelési jogának a megszüntetését abban a kérdésben, hogy kinek, milyen tartalmú tájékoztatást, illetve iratbetekintést ad vagy engedélyez. Úgy véltük, a tájékozódás jogát és az igazságügyi szervek kötelezettségeit jogi biztosítékokkal körülvéve kell meghatározni. Elektronikus információszabadságról szóló törvény hiányában szorgalmaztuk a törvényi szabályozás szükségességét. A kép- és hangfelvétel készítésének jogáról szóló rendelkezések megalkotását is elengedhetetlennek tartottuk. Felhívtuk a figyelmet a tudományos kutatók jogainak a biztosítására, valamint arra, hogy a felsőbíróságok ítéleteit a jogkereső közönség számára hozzáférhetővé kell tenni. Fontosnak tartottuk (és tartjuk ma is), hogy a törvény a bírót – az állam egyik legmagasabb státuszú képviselőjét – ne fossza meg a vélemény és a szólás lehetőségétől.¹

Ugyanebben az évben egy kutatásunkban azt vizsgáltuk meg, hogy a megyei, illetve a megyeszékhelyeken működő városi bíróságok milyen gyorsan és mennyire kielégítően tesznek eleget annak a követelménynek, hogy a működésükre vonatkozó adatokat az állampolgárok számára hozzáférhetővé tegyék. A kutatás megállapításai szerint már 2003-ban is égető szükség látszott arra, hogy a bíróságok is eljussanak az adatnyilvánosság, az elektronikus információszabadság magasabb szintjére. Ehhez pedig nemcsak a jogalkalmazás csiszolását, hanem sok esetben a megfelelő jogi normák megalkotását is szükségesnek

véltük. A kutatás tapasztalatai egyértelműen rámutattak arra, hogy az igazságszolgáltatás működésére vonatkozó adatok átláthatósága körében nemcsak az információszabadság, hanem a jogállami követelményeknek való megfelelés, az egységes bírósági jogértelmezés, a jogbiztonság feltételei is érintettek voltak.²

2004 szeptemberében – az elektronikus információszabadság törvény megalkotásának folyamatában – jogalkotási koncepciót készítettünk a bírósági határozatok közzétételéről szóló szabályokról. Az elektronikus információszabadságról szóló 2005-ben elfogadott törvény³ bírósági határozatok nyilvánosságáról szóló negyedik részének a megszövegezői alapvetően az általunk lefektetett javaslatok mentén dolgoztak.⁴

2007-ben a Bírói függetlenség, számonkérhetőség, igazságszolgáltatási reformok című tanulmányunkban a bírói hatalomnak a többi hatalmi ágtól való függetlenségét, valamint annak az elvnek az együttes érvényesíthetőségét vizsgáltuk, hogy a demokratikus jogállamban semmilyen hatalom, így a bírói hatalom sem maradhat ellenőrizetlen. Áttekintettük a hazai bírósági reformok történetét, ismertettük a mintaadó európai bírósági igazgatási rendszereket, valamint elemeztük a hazai igazságügyi igazgatás helyzetét. Megfogalmazott javaslataink szerint a személyi és szervezeti számonkérhetőség szintjét a bírósági szervezetrendszeren belül jelentősen javítani kell, a többi hatalmi ág befolyását nem növelő külső kontroll megerősítése érdekében pedig mind az OIT személyi összetételét és szavazási szabályait, mind működésének nyilvánosságát indokoltan tartottuk törvényalkotás útján rendezni. E tanulmányban is sürgettük az igazságügyi tájékoztatásról szóló törvény megalkotását.⁵

Amikor a Fővárosi Ítéltábla bírása egy tárgyalásról – a törvény adta lehetőségével élve – indoklás nélkül tiltotta ki a kép- és hangrögzítő eszközöket használó sajtót, közleményben hívtuk fel újra a figyelmet az igazságügyi tájékoztatás komoly zavaraira.

¹ Állásfoglalás az igazságügyi tájékoztatásról, a bíróságok működésének átláthatóságáról. Eötvös Károly Intézet, 2003. május 29., <http://ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=73>.

² Mit mond a bíróság? Tanulmány a bíróságok közérdekűadat-közlésének gyakorlatával kapcsolatban végzett kutatásról. Eötvös Károly Intézet, 2003. október, <http://ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=92>.

³ 2005. évi XC. törvény.

⁴ A bírósági határozatok közzétételéről szóló törvényi szabályozás koncepciója, 2004. Nyomtatásban megjelent: Majtényi László – Molnár Péter – Petri Lukács Ádám – Szabó Máté Dániel (szerk.): Az elektronikus információszabadság. Budapest, Eötvös Károly Intézet, 2005., 125-165. oldal.

⁵ Bírói függetlenség, számonkérhetőség, igazságszolgáltatási reformok. Eötvös Károly Intézet, 2007. <http://ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=169>.

A tudósítások szerint a tanácselnök bíró a nagy sajtóérdeklődésre számot tartó tárgyalásról nem csupán kitiltotta a kamerákat és a mikrofonokat, de a televíziók tudósítóit még az ítélethirdetésre sem engedte vissza. A híradások arról is beszámoltak, hogy a tanácselnök bíró nézete szerint az újságírók félreértik a sajtótörvényt és a tárgyalás nyilvánosságának a funkcióját. Álláspontunk szerint az ilyen helyzetek elkerülésére a törvénynek a nyilvánosság főszabálya alóli kivételeket – akár a zárt tárgyalás tartását, akár a kamerák kitiltását – törvényben taxatívra kell felsorolni, és az eljáró bírónak a nyilvánosságot kizáró döntését minden esetben meg kell indokolnia. A kényelmetlenség vagy a bíróság kamerákkal szembeni ellenszenvé soha nem indokolhatja a nyilvánosság korlátozását; a nyilvánosság indok nélküli korlátozása önkényes, ezért nem megengedhető.⁶

Miután 2008-ban az igazságügyi tájékoztatásról szóló miniszteri rendelet hatályon kívül helyezésre került, közleményben hívtuk fel a figyelmet arra, hogy a jelenleginél hatékonyabban kell megoldani az elektronikus információszabadságról szóló törvény rendelkezései szerint közzéteendő bírósági határozatok bárki számára történő, személyazonosítás nélküli, korlátozástól mentes és díjmentes megismerhetőségét. Közleményünkben arról is szóltunk, hogy a tárgyalás és a határozatok nyilvánosságának a megteremtésén kívül még számos intézkedés szükséges az igazságügy átláthatóvá tétele érdekében a bíróság által kezelt dokumentumok kutathatóságának rendezésétől a bírák nyilatkozattételi jogának biztosításán át a bíróságok igazgatásának ellenőrizhetővé tételéig.⁷

1. Kutatásunk célja, módszertana

Kutatásunk tárgya az igazságszolgáltatás nyilvánossága. Ezen belül a kutatás két jól elkülöníthető részből áll, egyfelől foglalkozunk az ítéletek nyilvánosságával, másfelől a tárgyalások nyilvánosságával. A tárgyalások nyilvánosságára vonatkozó empirikus kutatásunkra az ítéletek nyilvánosságának elemzését követően kerül sor.

Az ítéletek nyilvánossága körében a kutatás célja az elektronikus információszabadságról szóló törvény alapján létrehozott Bírósági Határozatok Gyűjteményének az elemzése, a jogszabály utólagos hatásvizsgálata. Ugyanakkor már a kutatás első fázisában rá kellett döbbenünk arra, hogy a vizsgálódásunk nem

nélkülözheti az igazságszolgáltatás nyilvánosságára vonatkozó elméleti háttér bemutatását. Egy jogszabály érvényesülése – jelen esetben a Határozatok Gyűjteményének a működése – ugyanis csak abban az esetben elemezhető mind a szabályozás, mind a gyakorlat oldaláról, ha látható az az elméleti alap is, amelyre ráépül a jogszabály. Jelen esetben ez egyfelől jelenti az információszabadság elméletét, másfelől az igazságszolgáltatás feladatát és működését. A kutatási eredmények ismertetése előtt ezért részletesen foglalkozunk az információszabadság és az igazságszolgáltatás nyilvánosságának fogalmával, és elemezzük a nyilvánosságnak az igazságszolgáltatásban betöltött funkcióit. Az elméleti alapokat követően áttekintjük az igazságszolgáltatás és a bíróságok nyilvánosságának a fogalomrendszerét, amelyben bemutatjuk az igazságszolgáltatás nyilvános működésének kiterjedését és megvalósulását.

Az elektronikus információszabadságról szóló törvény negyedik fejezetének elemzése során azt vizsgáljuk, hogy a jogalkotó célja mennyiben valósult meg; szükséges-e a törvényt bármely okból módosítani. Mindemellett vizsgálni kívántuk magának az adatbázisnak a használatát, használhatóságát. Kíváncsiak voltunk arra, hogy kik és miért használják az ítéleti adatbázist, mik a tapasztalataik, milyen javaslataik vannak az adatbázis továbbfejlesztésére. A kutatásunk kiterjedt az adatbázis felhasználói szempontú informatikai elemzésére is, azaz megvizsgáltuk, hogy a rendszer mennyire felhasználóbarát, hogyan működik, illetve igényel-e gyakorlati változtatásokat.

Az elméleti alapok részletes taglalása ellenére kutatásunk alapvetően empirikus módszerre épül. Annak érdekében, hogy minél teljesebb és értékelhetőbb képet kapjunk a Bírósági Határozatok Gyűjteményével kapcsolatban, készítettünk egy kérdőívet, amelyet a jogász szakma általunk kiválasztott szereplőinek, így a bíróságoknak, az ügyvédi kamarának, a közjegyzőknek külön is megküldtünk, továbbá igénybe vettük az internetes sajtó adta lehetőségeket is. Azért döntöttünk egy nem reprezentatív kérdőíves vizsgálat mellett, mert a célunk nem a nyilvánosság leíró jellegű bemutatása, hanem a törvény alkalmazásának a vizsgálata volt. A kérdőív így alapvetően nyílt kérdéseket tartalmaz, amelyeken keresztül felmérhetők azok a gócpontok, ahol változtatásra van szükség.

A törvény szűkszavúsága következtében több olyan gyakorlati kérdés vetődött fel, amelyek az adatbázist kezelő Országos Igazságszolgáltatás Tanács (a továbbiakban: OIT) hatáskörébe tartoznak. Ezért

⁶ Közlemény a bírósági tárgyalások nyilvánosságáról. Eötvös Károly Intézet, 2007. december 6.
<http://ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=160>.

⁷ Közlemény a polgári perrendtartás módosításáról. Eötvös Károly Intézet, 2008. június 10.
<http://ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=236>.

megkerestük az OIT-ot, hogy a törvény alkalmazásának gyakorlati oldaláról is képet kapjunk.

A közérdeklődésre számot tartó ítéletek esetében harminc ítélet kiválasztása mellett döntöttünk, amelyeket mi magunk próbáltunk megkeresni az adatbázisban. Végül csak tizenkettő olyan ítéletet találtunk, amelyek megfeleltek a közzétételt előíró törvényi feltételeknek. Az ítéleteket sajtófigyelés alapján választottuk ki; amennyiben egy megszületett ítéletről a sajtó is beszámolt, és erre az ügyre kiterjedt a törvényi közzétételi kötelezettség, úgy a sajtóban megjelent információk alapján a közzétételi határidő letelte után kerestünk rá az adott ügyre. Arra törekedtünk, hogy minél több jogágból, különböző súlyú és jelentőségű ügyek kerüljenek be a kiválasztott ítéletek közé. Természetesen ez egyfajta szakértői kiválasztást feltételez. Úgy véljük, hogy bár bizonyos fokú önkényesség tetten érhető a kiválasztásban, arra ez a módszer mindenképp alkalmas volt, hogy feltérképezzük az adatbázis használatát a széleskörű nyilvánosság, a közvélemény oldaláról.

Végezetül a kérdőívek és az ítéletek kereshetőségének az elemzése, illetve az OIT válaszában tükrében megfogalmaztuk az adatbázis használatával összefüggő jogalkotási és jogalkalmazási javaslatainkat annak érdekében, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánossága a jelenleginél hatékonyabban tudjon működni.

2. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának elméleti háttere

2.1. Az információszabadság szerepe és tartalma

Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata szerint a véleménynyilvánítás szabadságából, mint anyajogból eredeztetett kommunikációs jogcsoport teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. Ebbe a jogegyüttesbe tartozik – egyebek mellett – az informáltsághoz való jog, az információk megszerzésének szabadsága is.

Az információszabadság, a közérdeklő adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jog a véleményszabadság érvényesülésének, a közéletben való

részvételnek a nélkülözhetetlen előfeltétele. Az állam működésével kapcsolatos információk megszerzése és szabad terjeszthetősége teszi lehetővé, hogy véleményt formáljunk az állami és önkormányzati szervek tevékenységéről, annak törvényességéről és hatékonyságáról, ellenőrizzük tevékenységüket.⁸

Az Alkotmány 61. §-ából nemcsak az egyéni véleménynyilvánítási szabadság szubjektív, alanyi joga következik, hanem a demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek és működése fenntartásának a biztosítására irányuló állami kötelezettség is. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog tehát nem csupán alapvető alanyi jog, hanem e jog objektív, intézményes oldalának elismerése egyben a közvéleménynek, mint alapvető politikai intézménynek a garantálását is jelenti.⁹ A kommunikációs jogokkal kapcsolatos ezen intézményvédelmi kötelezettségeknek egyik összetevőjét nevesíti az információszabadság.

Az információszabadság alapvető tartalma az, hogy a közfeladatot ellátó szervek és személyek kezelésében lévő adatok – a törvényben meghatározott kivételektől eltekintve – bárki számára megismerhetők, nyilvánosak. Az adatok bárki számára megismerhető, nyilvános volta alapvetően két úton valósulhat meg: az adatok bárki számára elérhető fórumon való

⁸ Az Alkotmánybíróság megfogalmazásában: „Az Alkotmány 61. § (1) bekezdése a közérdeklő adatok megismerésére vonatkozó jogot is alkotmányos alapjogként garantálja, amely a kommunikációs alapjogok jogegyütteséből az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát és állami elismerését, továbbá biztosítását jelenti. Az információkhoz való hozzáférhetőség, az információk szabad áramlása különösen a közhatalom és az állam szervei tevékenységének átláthatósága körében alapvető jelentőségű. A közérdeklő adatok nyilvánossága, megismerhetősége gyakran előkérdése és feltétele a szabad véleménynyilvánításhoz való jog gyakorolhatóságának, és azzal más vonatkozásban is szorosan összefügg.” [34/1994. (VI. 24.) AB határozat] „A közérdeklő információkhoz való szabad hozzáférés lehetővé teszi a választott népképviselői testületek, a végrehajtó hatalom, a közigazgatás jogszerűségének és hatékonyságának ellenőrzését, serkenti azok demokratikus működését. A közügyek bonyolultsága miatt a közhatalmi döntéshozatalra, az ügyek intézésére gyakorolt állampolgári ellenőrzés és befolyás csak akkor lehet hatékony, ha az illetékes szervek felfedik a szükséges információkat.” [32/1992. (V. 29.) AB határozat].

⁹ Lásd 30/1992. (V. 26.) AB határozat, 36/1994. (VI. 24.) AB határozat.

közzétételével (proaktív információszabadság) vagy azzal, hogy kérésre az adatot igénylő személy számára hozzáférhetővé kell tenni a kért adatokat. A proaktív információszabadság azt az igényt hivatott kielégíteni, hogy amennyiben az adat a társadalom nagyobb csoportjait érinti vagy érdekli, azt elérhetővé kell tenni oly módon, hogy kérés nélkül is megismerhető legyen. Ezt szolgálja a közzététel intézménye, amely a közérdekű adatok kezelőit pozitív cselekvésre ösztönzi abban a tekintetben, hogy minél több kezelésükben lévő adatot kérés nélkül is hozzáférhetővé tegyenek a nyilvánosság számára.

A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény¹⁰ (a továbbiakban: Avtv.) 1992-es elfogadása óta előírja a közfeladatot ellátó szervek számára mind az egyedi adatigénylések teljesítésének, mind a rendszeres közzétételnek a kötelezettségét. A törvény rendelkezései szerint egyrészt a közérdekű adat megismerése iránt bárki igényt nyújthat be, amelynek az adatot kezelő szerv a legrövidebb idő alatt, de legfeljebb tizenöt napon belül köteles eleget tenni. Másrészt az Avtv. azt is kimondja, hogy az állami, önkormányzati vagy jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szervezetek rendszeresen – elektronikusan vagy más módon – közzé kell tenniük a tevékenységükkel kapcsolatos legfontosabb adatokat.

E közzétételnek számos – elektronikus vagy hagyományos – módja lehetséges: az erre köteles szerv az általa szerkesztett időszaki kiadványok, közönyvtárak részére átadott kötetek, beszámolók, prospektusok útján juttathatja el a nyilvánossághoz a közérdekű adatokat. A mai technikai viszonyok között azonban kézenfekvő élni az elektronikus közzététel lehetőségével. A világ korszerű információszabadság törvényei ezért az egyedi adatigénylés lehetőségének biztosítása mellett a közérdekű adatok egy meghatározott körére közzétételi kötelezettséget írnak elő.

A közzétett adatokat a legkönnyebb megismerni. Ezek esetében az állam, illetve szervei – erre vonatkozó kötelezettségük alapján – maguk teszik az érdeklődők számára elérhetővé az adatokat, akiknek ezekért az adatokért csak ki kell nyújtaniuk a kezüket. Az ilyen adatok akkor is bárki számára és bármikor hozzáférhetők, ha ténylegesen senki sem érdeklődik irántuk. Az adatigénylés alapján megismerhető adatok esetében a hozzáférés bonyolultabb. A polgárnak először azt a szervet kell megtalálnia, amely részére meg tudja adni a megfelelő felvilágosítást (igaz, ebben az

előzőekben ismertetett közzététel nagyban segíti őt), majd meg kell fogalmaznia kérdését, és azt el kell juttatnia az illetékeshez, aki dönt a tájékoztatás megadása kérdésében, megválaszolja a kérdést, vagy elutasítja az adatigénylést.

2.2. Az igazságszolgáltatás nyilvánossága

Az igazságszolgáltatás speciális jellege következtében az információszabadság általános elvei mellett léteznek további olyan alapelvek, amelyek az igazságszolgáltatás nyilvánosságát szükségessé teszik.

A klasszikus hatalommegosztás elmélete arra az alapvető tételre épül, hogy a szabadság biztosítása és ezzel együtt a zsarnokság elkerülése csak úgy garantálható, amennyiben a három hatalmi ág egymástól függetlenül működik. Mindebből egyenesen következik magának az igazságszolgáltatásnak, mint hatalmi ágnak a szervezeti függetlensége, illetve az egyedi bírói döntéseknek, mint a konfliktusmegoldó aktus függetlenségének alkotmányos alapelve. A bíróságnak egyfelől függetlennek kell lennie a külső befolyásoktól, másfelől a konkrét bírói döntések esetében a bíró nem utasítható, azaz csak a törvényeknek van alárendelve. Az igazságszolgáltatás esetében kifejezett kontroll-szervezet nem létezik. A függetlenség, mint a jogállami követelmények alapvető elve változatlanul az igazságszolgáltatás működését meghatározó alaptétel, de ma már nem áll egyedül. Két további olyan követelmény sorakozik fel mellette, amelyek nem hagyhatók figyelmen kívül. Az igazságszolgáltatás működésének a továbbiakban nemcsak függetlennek kell lennie a többi hatalmi ágtól, hanem transzparensnek és számonkérhetőnek is.

Transzparencia és számonkérhetőség:

Akkor válik átláthatóvá az igazságszolgáltatás tevékenysége, ha a bíróságok működése és a bírói döntések egyaránt megismerhetők és hozzáférhetők a nyilvánosság számára. A számonkérhetőség fogalma nem a bírói függetlenség csorbitását jelenti, hanem azt, hogy a bíró és maga bíróság is amennyiben nem megfelelően, nem hatékonyan vagy éppen jogellenesen, önkényesen működik, úgy e tekintetben kontrollálható és ellenőrizhető legyen.

A jogtudomány közelmúltbéli kutatásai¹¹ szinte egységesnek mondhatók a tekintetben, hogy a bírói

¹⁰ 1992. évi LXIII. törvény.

¹¹ Giuseppe Di Federico: Independence and Accountability of the Judiciary in Italy: The Experience of a Former Transitional Country in a Comparative perspective, <http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/DiFederico.pape.r.pdf>, Wim Voermans: Judicial transparency furthering public accountability for new judiciaries. Utrecht Law Review, Volume 3, Issue 1 (June) 2007.; Nuno Garoupa and Tom Ginsburg: The Comparative Law and Economics of Judicial Councils, Berkley Journal of International Law, 2009.02.20.,

hatalom növekedése, a bírói jogalkalmazás következményeinek és hatásainak egyre terebélyesedő jellege az a tényező, amely életre hívta az átláthatóság és számonkérhetőség követelményeit. Minél jelentősebb hatalmi tényezővé válik az igazságszolgáltatás, annál erősebb az igény a tevékenységének ellenőrzése iránt. Ez az ellenőrzés pedig csak akkor valósítható meg a függetlenség elvének maradéktalan érvényesítése mellett, ha és amennyiben a bíróság szervezete és a bírói ítélkezés transzparens, azaz a nyilvánosság számára megismerhető. A számonkérhetőség elve pedig értelemszerűen csak akkor képes működni, ha az igazságszolgáltatás a nyilvánosság számára látható formában működik, azaz megfelelő információ birtokában van mód a működési, ítélkezési hibák és hiányosságok feltárására és a megfelelő következmények alkalmazására. A nyilvánosság tehát egyszerre eszköze is és kikényszerítője is az ellenőrzés mechanizmusának.

Mindehhez azonban egyfajta értékrendszerbeli váltás, szemléletváltás is szükséges lehet az igazságszolgáltatás szereplőinek a részéről. A bírói függetlenség alapelvének egyeduralmához képest szembe kell nézni az átláthatóság és a számonkérhetőség elveivel, amely megkerülhetetlenül magában foglalja a nyilvánosság, mint érték elfogadását is. Az igazságszolgáltatás átlátható és számonkérhető működésének egyik eszköze maga a nyilvánosság.

3. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának funkciói

Az alábbiakban a nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkcióit vesszük számba. A nyilvánosság szerepének elméleti megalapozása mellett a funkciók a szabályozási és a gyakorlati vizsgálat elemzésében is segítségünkre lesznek. Kutatásunkat az itt megfogalmazott funkciók mentén kívánjuk lefolytatni, bemutatva, hogy a hatályos szabályozás, illetve a gyakorlat mennyiben feleltethető meg a nyilvánosság funkcionális követelményeinek. A kutatás célja, hogy a nyilvánosság funkcióihoz igazítva, azok mentén fogalmazzuk meg javaslatainkat, miután elemeztük az ítéletek nyilvánosságának szabályozási és gyakorlati oldalát. Úgy véljük, ezzel a módszerrel egy jól értelmezhető és világos képet tudunk adni arról, hogy hol tart ma a hazai igazságszolgáltatás, és milyen további feladatok állnak előttünk.

3. 1. Társadalmi ellenőrzés

A bírói hatalmi ág szempontjából a nyilvánosság funkciója elsődlegesen a társadalmi ellenőrzés folyamatának a biztosítása. A tárgyalások nyilvánossága és az ítéletek kihirdetésének nyilvános jellege a jogállami, demokratikus rendszerek legrégebbi igazságszolgáltatásra vonatkozó elve. A bírói függetlenség elvének érvényesítése következtében – a technikai eszközök fejlődését megelőzően –, gyakorlatilag egyedül ez az alapelv volt képes ellensúlyozni az elfogult, részrehajló, önkényes bírósági eljárások és ítéletek lehetőségét. A nyilvánosság kezdetben még kifejezetten csak a tárgyalások és az ítéletek tárgyalótermi nyilvánosságára vonatkozott. Magának a bírósági szervezetnek, mint közfeladatot ellátó szervezetnek a nyilvános működése nem merült fel szempontként a társadalmi ellenőrzés folyamatában.

A társadalmi kontroll kiszélesedése, a fogalom átalakulása a XX. század második harmadától érzékelhető. A társadalmi, gazdasági, technológiai változások olyan kihívások elé állították az igazságszolgáltatást, amely lépésről lépésre erősítette fel és tolta ki a társadalmi ellenőrzés szerepét és határait. Ez a folyamat odavezetett, hogy a bárki számára biztosítandó tárgyalótermi nyilvánosság már nem volt elegendő. Az információs társadalom további hozzáférést követelt magának az igazságszolgáltatásnak a működéséből. Megjelent az ítéletek írásos formájához való hozzáférhetőség igénye, majd az informatikai fejlődés következményeként megjelent az elektronikus nyilvánosság igénye is. Ez a folyamat sok olyan kérdést vetett fel, amelyek megválaszolása még napjainkban is tart, mint például a tárgyalások televíziós közvetítése vagy a bírósági iratok teljes körű nyilvánossága. Kutatásunkat éppen azért tartjuk aktuálisnak és kiemelkedően fontosnak, mert az igazságszolgáltatásnak ezekre a még most is zajló változásokra olyan választ kell adnia, amely összhangot teremt a függetlenség, a társadalmi ellenőrzés és a közérdekű adatok nyilvánossága érvényesülésének, illetve a személyes adatok védelmének bonyolult rendszerében.

3. 2. Pártatlan eljárás

A bírói hatalom nyilvánossága garanciát jelent az eljárások pártatlan és tisztességes lefolytatásának a biztosítására is. A pártatlanság részrehajlás-mentességet, elfogulatlanságot, előítéletektől való mentességet jelent. Ez a funkció szűkebb területet ölel fel, mint a társadalmi ellenőrzés, ott ugyanis a cél a bírói tevékenység külső

http://www.boalt.org/bjil/docs/BJIL27.1_Ginsburg.pdf Hack Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, 2008.

kontrollja. A társadalmi ellenőrzés közvetett módon, általános, objektív értelemben biztosítja az eljárások pártatlanságát, de a pártatlanság alapvetően a felek tekintetében, szubjektíve érzékelhető funkció. Közvetlenül a peres felek érdekét szolgálja az, hogy a bírósági eljárások ne legyenek részrehajlóak és önkényesek. Bár a társadalmi ellenőrzés funkciója tartalmában nem tér el a pártatlan eljárás alapelveitől, ebben az esetben az érdekeltek köre a peres felekre koncentrálódik. A konkrét bírósági ügyben szereplő felek számára a pártatlanságot leginkább a későbbiekben részletesen kifejtett tárgyalótermi és tárgyalási nyilvánosság képes megvalósítani. Természetesen a pártatlan eljárás további garanciája az ítéletek nyilvánossága is, ám az ítélet önmagában nem feltétlenül tükrözi magának az eljárásnak a pártatlan jellegét. A pártatlanság tekintetében a tárgyalótermi és tárgyalási nyilvánosság mellett kiemelt szerepet tölt be a kutatói nyilvánosság és az eljárásokról történő sajtótudósítás.

3. 3. A jog társadalomalakító szerepe

A jog és a jogrendszer jellegénél fogva mindig is szerepet játszott a társadalom alakításában. Az állam szerepének változása, a beavatkozó állam megjelenése a jóléti társadalmak kialakulásával azonban jelentősen bővítette a jog társadalomalakító szerepét. Ez a folyamat jellemzően a gazdaság, a szervezetek és a társadalompolitikán belül a szociális ellátó rendszer esetében fejtette ki hatását. A társadalomalakítás jellemzően a jogalkotáson keresztül tud érvényesülni, míg a jogalkalmazás ehhez képest kisebb szerepet vállal, illetve kap ebben a folyamatban. A jog társadalomalakító funkciója esetében további distinkciót kell tenni a társadalom életébe makroszinten beavatkozó funkció és az egyénekre vonatkozó mikroszintű funkció között. A bíróságok nyilvánossága szempontjából ugyanis különböző elvek érvényesülnek a jognak a társadalmi folyamatokba való beavatkozásakor, az állami kötelezettségvállalás növekedésekor, illetve a jog egyéni jogismeretet befolyásoló szerepe esetében.

Az egyénekre nézve a jog társadalomalakító szerepe alapvetően a jogismeretre koncentrálódik, hiszen a jogkövetés egyik alapvető feltétele a jogszabályok ismerete, illetve a jogalkalmazó szervekkel való kapcsolat. A bírósági eljárások és ítéletek nyilvánossága, mindenki számára történő megismerhetősége nevelő és alakító módon – még ha közvetetten is –, de mindenképp hozzájárulhat az egyéni jogismeret növekedéséhez.

A büntetőjog területén például a büntetés egyik célja a generális prevenció, azaz annak a megelőzése, hogy a társadalom többi tagja bűncselekményt kövessen el. Az igazságszolgáltatás, a bírósági eljárások nyilvánossági szintjének a növekedése – közvetve bár – de ezt a célt is képes elősegíteni.

A szervezetek és a társadalompolitika szintjén a nyilvánosság funkciója alapvetően az állami tevékenység ellenőrzésére irányul, amely inkább a társadalmi ellenőrzés funkcióját juttatja érvényre.

3. 4. Jobbiztonság

A jogbiztonság azt jelenti, hogy a jognak – és ma már megkerülhetetlenül ide tartozik a jogalkotáson kívül a jogalkalmazás is – előreláthatónak és kiszámíthatónak kell lennie. A 9/1992. (I. 30.) AB határozat szerint „.....a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatók és előreláthatók legyenek a norma címzettjei számára. Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének a kiszámíthatóságát is.”

A jogtudomány időbeli változásait tekintve a folyamat a jogszabályok nyilvánosságával, azok bárki általi megismerhetőségével kezdődött. Ez a folyamat azonban csak a közelmúltban fejeződött be, hiszen a jogszabályok internetes megismerhetőségét biztosító elektronikus információszabadságról szóló törvény 2006. január 1-jén lépett hatályba. Láthatjuk, hogy a kihívásokkal sok esetben a technológiai fejlődés ellenére is lassan és nehezen küzd meg az igazságszolgáltatás. A jogalkalmazás tekintetében is hasonló a helyzet. A válogatott bírósági határozatok szerkesztett formában ugyan elérhetőek voltak a Complex jogtár használói számára, ez a szolgáltatás azonban nem ingyenes. Az ítéletek ingyenes, szerkesztetlen változatban történő elektronikus közzététele csak 2007. július 1-jén vált a magyar jogrendszerben kötelezővé. Ehhez képest Észtországban már 2001 óta elektronikusan is elérhetőek a bírósági ítéletek.¹²

A jogbiztonság nem képes a jog bárki általi megismerhetőségének a garantálása nélkül megvalósulni. Kérdésként merül fel, hogy ha ez igaz, akkor ez azt jelenti, hogy az ezt biztosító technikai lehetőségek előtti időben nem beszélhetünk

¹² Lásd a Függelékben: A bírósági ítéletek megismerhetősége Észtországban.

jogbiztonságról? Ez természetesen nem így van, az internet széleskörű elterjedése előtt is biztosítható volt a jogbiztonság. Attól azonban nem tekinthetünk el, hogy a megnövekedett bírói hatalom esetében a jogbiztonság már nem garantálható a korábbi feltételek mellett. A jogalkalmazás szerepének változása, a jogalkotás és a jogalkalmazás közötti határ elmosódása következtében a kontinentális jogrendszerek esetében is alapvető követelményként jelenik meg a bírói gyakorlat mindenki általi megismerhetősége a jogbiztonság érdekében. A megnövekedett bírói hatalom mellett számításba veendő az információ megszerzésének az elmúlt két évtizedben gyökeresen megváltozott kultúrája is. Ha a nyilvánosság megvalósulásának egy korábbi módja eleget is tett a jogbiztonság követelményeinek, az ellenőrzés és az információszerzés újabb lehetőségeivel – a jogbiztonság fogalmának változatlansága mellett – a jogbiztonság érdekében elvárható nyilvánosság megvalósulási szintje mindenképpen eltolódott.

3. 5. Jogegység

A jogbiztonság alapelveivel szorosan összefügg a jog egységességének a kritériuma is. Ahhoz, hogy kiszámítható és előrelátható legyen a jog és az igazságszolgáltatás, szükség van a jogalkalmazás egységességére is.

A jogegység azt jelenti, hogy az azonos tárgyú ügyekben az ország különböző területein hozott bírósági határozatok régióktól és bírósági szintektől függetlenül azonos jogi tartalmúak – a bírói jogértelmezési szabadság csorbítása nélkül. Amennyiben a bírósági határozatok megismerhetők, úgy kiszámíthatóvá és előreláthatóvá válik a joggyakorlat is, valamint a bíróságok jogfejlesztő szerepe, jogalkotási tevékenysége is könnyebben kimutatható és látható lesz.

3. 6. A tudomány jogfejlesztő szerepe

Ha elfogadjuk a jogalkalmazás, a bíróságok szerepének változását, akkor nem tekinthetünk el a tudományos elemzések szükségszerűségétől sem. A jogtudomány feladata egyfelől a bírósági ítéletek vizsgálata és elemzése, másfelől a társadalmi ellenőrzés jegyében az igazságszolgáltatás szakmai kritikája. A tudományos munka alapvető feltétele egyfelől a nyilvános, közérdekű adatokhoz való hozzáférés, másfelől az olyan kutatások

lefolymatása, amelyek kívül esnek a megismerhető és közzétételre kötelezett adatok körén. Ezért véleményünk szerint a tudományos kutatás szabályozási és alkalmazási feltételeit külön szükséges szabályozni. A tudomány ugyanis közvetítő szerepet játszik a társadalom és az adott szervezet között. Ugyanúgy, ahogy a sajtó esetében, jelen esetben is a közvélemény – akár szakmai értelemben, akár szélesebb körben – a tudományos elemzések és kutatások eredményeképp olyan releváns információk birtokába jut, amelyek jelentősen befolyásolják az adott intézmény, jelen esetben a jogalkalmazás iránti bizalom állapotát.

4. A nyilvánosság korlátja, az adatvédelem

Az igazságszolgáltatás nyilvánossága iránti igénnyel könnyen kerülnek konfliktusba az eljárás résztvevőinek magánszféra-jogai, azok közül is elsősorban a személyes adatok védelméhez való jog. A polgári eljárásban az első tárgyaláson például ismertetésre kerül a keresetlevél, amely egy sor személyes adatot tartalmaz: a felek, a felek képviselőinek a nevét, lakóhelyét, perbeli állását, az érvényesíteni kívánt jogot, az annak alapjául szolgáló tényeket és bizonyítékokat. Így tehát hatályos jogunk szerint valamely személynek a bírói útra tartozó jogérvényesítésre főszabály szerint csak úgy van lehetősége, ha magánszférájának akár jelentős részét a nyilvánosság elé tárja. A

nyilvánosság elé tárja. A keresetlevélben foglalt személyes adatok (amelyek az érvényesíteni kívánt jog alátámasztására szolgáló tények és bizonyítékok körében a

„...valamely személynek a bírói útra tartozó jogérvényesítésre főszabály szerint csak úgy van lehetősége, ha magánszférájának akár jelentős részét a nyilvánosság elé tárja.”

magánszférát mélyen érintő ismeretek is lehetnek) ugyanis a keresetlevél felolvasásával – legalábbis a nyilvános tárgyaláson – nyilvánosságra kerülnek. Hasonló problémát vet fel a bizonyítási eljárás és az ítélet nyilvános kihirdetése is. Nem kérdéses, hogy a határozat is tartalmaz személyes adatokat. Ezek egy része a megelőző eljárás során az eljáró bíróság tudomására hozott adat, a határozat tartalmaz azonban valami újat is: a határozat ugyanis személyes adatot keletkeztet. Egyszerű ezt belátni például az olyan határozat esetében, amelyben a büntető bíróság a terheltről azt mondja ki, hogy bűnös. Azonnal keletkezett egy személyes adat, amely egyben különleges adat is. Ha a büntető bíróság azt mondja ki, hogy a vádlott bűnössége nem megállapítható, szintén egy új személyes adat keletkezik:

a bíróság által megállapított felmentés. A polgári bíróság határozata is létrehoz személyes adatot azzal, hogy valaki részére jogosultságot vagy kötelezettséget, jog vagy jogviszony létezését vagy nemlétezését állapítja meg, létrehoz, megváltoztat vagy megszüntet jogviszonyt, és ezt ki is nyilatkoztatja. A döntéssel keletkeztetett személyes adatokon kívül egy sor olyan személyes adatot tartalmaznak a határozatok, amelyek az eljárási jogszabályban, mint kötelező tartalmi elemek jelentkeznek. Nyilvánvalóan megjelennek az ítéletben személyazonosító adatok, ezek az ügy és a határozat azonosítását szolgálják ugyanúgy, mint más iratokon is. A rendelkező részben kerül rögzítésre az a személyes adat, amelyet a bíróság vagy a hatóság a döntésével létrehozott. A személyes adat a *döntéssel* jön létre, a határozat rendelkező része csupán kinyilatkoztatja ezt. Az indoklás nagyon sok személyes adatot hordoz magában, ezek többségét az eljárás során a felek szolgáltatják a döntést hozó szerv számára, vagy az azokat más úton szerezte be. Az indoklás ugyanis, mint személyes adatot, a megállapított tényállást és az annak alapjául elfogadott, valamint a mellőzött bizonyítékokat tartalmazza. A büntetőítélet indoklása ezeken kívül tartalmazza a vádlott korábbi büntetéseire vonatkozó adatokat. Az Avtv. szerint a bűnügyi személyes adat különleges adat [Avtv. 2. § 2. b) pont]. A bíróságok csak akkor tüntetik fel az ilyen (egyébként különleges) adatokat az indoklásban, ha azokat a bíróság az ítélethozatalkor értékelte és figyelembe vette. Ezt a gyakorlatot több bírósági határozatban fellelhetjük [például BH 1983. 344, BH 1984. 344].

Az ítéletek közzététele és az érintettek magánszféra-jogai közti konfliktus nem feloldhatatlan: az anonimizálás technikája oldhatja fel ezt a konfliktust.

Az ítéletek általában magukban foglalnak az azonosításához szükséges, illetve más olyan lényegi adatokat is, amelyek az azonosító adatok segítségével azok alanyaihoz köthetők, és amelyek rögzítése elengedhetetlen az ítéletben. A bizalmas kezelés oka a legtöbb esetben a megszemélyesítettség: egyrészt a személyes adatok bizalmas jellege személyes voltukból következik; vagyis abból, hogy egy meghatározott természetes személlyel kapcsolatba hozhatók; másrészt sok olyan nem személyes adat is van az általunk vizsgált adatok között, amelynek van – nem természetes személy – alanya, amellyel kapcsolatba lehet hozni (például adótitok gazdasági társaságok esetén). Léteznek ugyanakkor olyan bizalmas adatok is, amelyek bizalmas volta nem abból ered, hogy van alanyuk, illetve ha van, azzal kapcsolatba hozhatók, hanem önmagukban hordoznak olyan információt, amely védelme szükséges

(az államtitkok többsége ilyen). Az első két körbe tartozó adatok (a megszemélyesített adatok) bizalmas volta – a bizalmasság követelményének csorbítása nélkül – a megszemélyesítettség kiküszöbölésével szüntethető meg.

A megszemélyesített adatok hozzáférhetővé tétele, vagyis bizalmas voltának megszüntetése két úton történhet: vagy megengedjük a hozzáférést az adatokhoz változatlan formában – ezzel csorbítva az adatok alanyainak a jogait illetve érdekeit, vagy megszüntetjük az adatok megszemélyesített jellegét, felszabadítva ezzel azokat a bizalmasság alól.

Az azonosító adatokkal együtt történő hozzáférés engedése természetes személyek adatai esetében az Alkotmány 59. § (1) bekezdésében biztosított személyes adatok védelméhez való jog korlátozását valósítaná meg, hiszen az érintett akarata ellenére is megengedné személyes adatának a megismerését. Más típusú megszemélyesített adatok esetében az adat alanyának valamilyen titokvédelemmel kapcsolatos joga vagy egyszerűen csak valamilyen, a rá vonatkozó adat bizalmasságához fűződő érdeke sérülne. Ez az érdeksérelem pedig további érdeksérelemhez vezethetne, akár az ítélezést is befolyásolná.

A hozzáférhetővé tételt biztosító másik megoldás maguknak az adatoknak a megváltoztatása úgy, hogy annak eredményeképpen a bizalmas kezelés már ne legyen indokolt. A megszemélyesített adatok esetében ezt a célt megszemélyesített voltuk megszüntetésével, az adat és az alanya közötti kapcsolat végérvényes megszakításával, vagyis anonimizálással érhetjük el. Ezzel felszabadul az adat a bizalmasság alól, miközben az adat alanyának jogai, érdekei sem sérülnek.

A megszemélyesített adat anonimizálása tehát a lényegi ismeret és az adat alanya közötti kapcsolat megszüntetése, amelyet az azonosító adatok eltávolításával tudunk megvalósítani. A kapcsolat megszüntetésének a megismerő tekintetében visszafordíthatatlannak és végérvényesnek kell lennie, ami azt jelenti, hogy a megismerő kezelésében az adatok ne válhassanak ismét megszemélyesítetté, az ő egyéb (meglévő vagy potenciális) ismereteivel együtt se lehessen az adat és alanya közötti kapcsolatot helyreállítani. Az anonimizálás megfelelő módjának a kiválasztásakor tehát számításba kell venni az anonimizálandó adatok körét, jellegét, az érintett adatalanyok számát és a megismerő személyét is. A jogszabálynak azonban általános szabályokat kell tartalmaznia, olyanokat, amelyek minden adatmegismerés esetén érvényesülhetnek. Ezért az anonimizálás módját nem, csupán annak eredményét

rögzítheti; azt határozhatja meg, hogy mit kell elérni az anonimizálással, de az adatkezelőre kell bízni azt, hogy az összes jellemző ismeretében eldöntse, hogyan tesz eleget ennek, hogyan éri el a jogszabályban kitűzött célt. Az adatkezelő felel a bizalmas kezelésért, vagyis amennyiben nem végzi el megfelelően az anonimizálást, és bizalmas adatokat tesz megismerhetővé, az adatalanyokkal szemben felelősséggel tartozik.

Az anonimizálás módja az eljárásban résztvevő személyek, szervezetek és intézmények tekintetében minden azonosító adat törlése, illetve egyezményes jelekkel (betűkkel, a perbeli szerep megjelölésével) való helyettesítése. Az anonimitás érdekében szükséges továbbá a tényállásban szereplő helységnevek, utcák és más, az eljárásban részt nem vevő személyek és szervezetek, intézmények adatainak törlése vagy helyettesítése is. A határozatoknak az azonosító adatoktól való megfosztása azt eredményezi, hogy a lényegi adatok immáron azok eredeti alanyával kapcsolatba nem hozhatók, így korlátozás nélkül közzétehetők.

Az anonimizálással kapcsolatban szükséges egy további megjegyzés tétele. Az azonosító adatok törlésével nem szűnik meg végérvényesen a határozatban foglalt adatok kapcsolatba hozhatósága azok eredeti alanyával. A határozat nem tartalmazhat azonosító adatokat, tehát magából a határozat szövegéből nem szabad kapcsolatba hozhatóvá tenni a lényegi adatokat azok alanyaival. Ez természetesen nem zárja ki, hogy egyesek, kisebb csoportok, vagy akár a széles nyilvánosság számára ismert legyen valamely olyan adat, amely alapján a határozat és az érintett között a kapcsolat helyreállítható. Ha valaki jelen volt a tárgyaláson, vagy a sajtóban közölt adatok alapján felismeri a határozat és valamely személy vagy szervezet kapcsolatát, akkor a tárgyalás nyilvánosságának a lehetőségét kihasználva helyre tudja állítani a kapcsolatot, és ez nem kifogásolható. Ugyanígy nem zárható ki annak a lehetősége sem, hogy a közszereplő közszereplése során nyilvánosságra hozott adatai alapján lehessen kapcsolatba hozni egy, a személyét érintő bírósági határozattal. A határozat anonimizálása tehát – bár teljesnek kell lennie – nem feltétlenül jelenti az adatoknak a személyes jellegtől való visszafordíthatatlan megfosztását. A közzététel ily módon a kihirdetéssel együtt járó nyilvánosságra hozatalon túl további alapjogkorlátozást jelent, amely ebben a mértékben nem kifogásolható, megfelel az alapjogkorlátozás szükségességi és arányossági követelményének, enélkül a kívánt cél nem lenne elérhető, és a korlátozás a lehető legkisebb mértékű.

4.1. Pillanatnyi nyilvánosság: a tárgyalóterem nyilvánossága

A bírósági tárgyalás nyilvánosságának elve szükségképpen érinti az eljárásban résztvevő személyek személyes adatait, elsősorban az ott elhangzó tényállítások, valamint a bizonyítás során. A nyilvános tárgyalás alapelve a bírósági eljárás egyik legfontosabb elve, az eljárás tisztaságát, a pártatlan bírói ítélezést hivatott szolgálni. A nyilvánosság a bírói döntés feletti ellenőrzés eszköze, amelyről nem lehet lemondani, és amely a jogállam elengedhetetlen eleme.¹³ Az ezáltal biztosítani kívánt pártatlan ítélezés megvalósulása elsősorban a felek, de az egyes perbeli cselekményeik tekintetében minden perbeli résztvevő, végső soron pedig az egész társadalom érdeke. Ezzel az érdekek áll szemben az *egyén magánszférája védelméhez fűződő érdek*, amely a *jogalkotó döntése alapján itt háttérbe kerül*, ennek eredménye a főszabály szerinti nyilvános tárgyalás mind a polgári, mind a büntetőperben.

Az Alkotmány a bírósági tárgyalás nyilvánosságának elvét az alapvető jogokat és kötelességeket tartalmazó XII. fejezetében rögzíti. Eszerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy valamely perben a jogait és kötelességeit a bíróság nyilvános tárgyaláson bírálja el [Alk. 57. § (1) bekezdés]. A polgári perrendtartásról és a büntetőeljárásról szóló törvény is általános szabályként a nyilvános tárgyalást rögzíti, azokon tehát nem csupán a felek és az eljárásban résztvevő egyéb személyek jelenhetnek meg, hanem bárki más is. A törvény kivételképpen lehetőséget biztosít zárt tárgyalás tartására. Az elmúlt két évtizedben folyamatosan bővült azoknak az okoknak a köre, amelyek alapján a fél kérelmére a tárgyalásról kizárható a nyilvánosság. Az információs önrendelkezési jog lényegével – miszerint mindenki *maga dönt* személyes adatai feltárásáról – harmonizál az a szabály, miszerint ezekben az esetekben a fél kérelmére (és nem hivatalból) rendelheti el a bíróság a zárt tárgyalást.

Az EEJE 6. cikke és a PPJE 14. cikke szerint is alapvető jog a tárgyalás nyilvánossága. A nyilvánosságnak a tárgyalásról való kizárása azonban kivételesen itt is megengedett. A két dokumentum csaknem teljesen egyező szövegezéssel teszi lehetővé a sajtó és a közönség (nyilvánosság) kizárását a tárgyalásról, amennyiben ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzet biztonsága érdekében szükséges, illetve a korlátozást a kiskorúak érdekeinek vagy az *eljárásban részt vevő felek magánéletének a védelme*

¹³ Gilles, Peter: A magánszféra védelme az igazságszolgáltatásban. *Magyar Jog*, 1992, 3. szám, 181. p.

indokolja, vagy amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja olyan különleges körülmények fennállása miatt, amelyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné. Az Európai Emberi Jogi Bíróság esetjoga szerint az eljárás nyilvánosságához nyomós közérdek fűződik, így *annak kizárására az érintetteknek nincs alanyi joguk*.¹⁴ A bíróságra tartozik annak megítélése, hogy a kizárás indokál felhozott magánérdek meghaladja-e az eljárás nyilvánosságához fűződő érdeket. A bírósági eljárás főszabály szerinti nyilvánossága érvényesül minden európai polgári perjogban is.¹⁵ Az érintetteknek a személyes adataik bizalmas kezelésére vonatkozó érdekét az összes európai perrendtartás figyelembe veszi azáltal, hogy a tárgyalásról a nyilvánosságot kizárják, ha „egy perben érintett félnek vagy tanúnak élettere”, „magántitkai”, „magánélete”, „családi élete”, vagy a „magánélet intimitása”¹⁶ veszélyeztetve látszik.¹⁷

Azon a tárgyaláson, ahol a határozatot kihirdetik, bárki megjelenhet, itt nem egyszerű személyes adatközlés és -továbbítás, hanem nyilvánosságra hozatal valósul meg. A határozat nyilvános kihirdetése ugyanúgy a bíróság társadalom általi ellenőrzésének az eszköze, mint a tárgyalás nyilvánossága. Enélkül nem valósulhatna meg ez az ellenőrzés, hiszen a tisztességes eljárás, a törvényes tárgyalás önmagában nem elegendő, ha az az alapján hozott határozat törvénysértő, és a közösség által nem ellenőrizhető. Ha a határozat egy akta mélyén marad, és személyes adataihoz csupán az érintett férhet hozzá, a személyiség adatvédelmi szempontból intakt marad. A kihirdetéssel a határozatba foglalt, illetve az azzal keletkeztetett személyes adatok azonban olyanok számára is hozzáférhetővé válnak, akiknek azokhoz semmi közük sincsen.

Az ítéleteket nyilvános tárgyaláson kell kihirdetni, akkor is, ha a tárgyalásról a bíróság a nyilvánosságot kizárta (a kivételek nem adatvédelmi természetűek, ezért azokat itt nem tárgyaljuk). A sajtónyilvánosság a határozat tekintetében is érvényesül, a határozat kihirdetésével a sajtó is értesül. A határozatok sajtó általi publikálása tekintetében eltérő megoldásokat találhatunk külföldön. A francia és a svájci megoldás nem teszi kötelezővé az anonimizálást, az érintettek körére és az ügy jellegére tekintettel azonban

kivételképpen megtiltja az eljárás résztvevőinek a megnevezését. Angliában és az Amerikai Egyesült Államokban, az újságban az érdekelt teljes nevével teszik közzé a bírósági határozatokat, az angolszász jogrendszerben meghatározó jelentőségű „case book”-ok egyébként is a felek neve szerint tartják nyilván az ügyeket.¹⁸

4.2. Nyilvános emlékezet: a közzétett adatok nyilvánossága.

A közzététel – különösen az elektronikus közzététel – egészen más jellegű, minőségű nyilvánosságot jelent, mint például az ítélet kihirdetésekor alkalmazott egyszeri nyilvánosságra hozatal. Az internet és az általa nyújtott lehetőségek más dimenzióba helyezik és időtlenné is teszik a bírósági határozatok nyilvánosságát. Az interneten közzétett adatok kereshetők, rendszerezhetők, törlésük esetén is elérhetőek maradnak, így azok némi túlzással örök időkre megtalálhatók a nyilvánosság számára. Ezzel szemben a szóban történt nyilvános kihirdetés (amely ugyancsak nyilvánosságra hozatalt jelent) a nyilvánosság tényleges minimumát jelenti. Aki a tárgyaláson jelen van, hallja az elmondottakat, jegyzetelhet ugyan, de az elhangzott szöveg ezt követően nem visszakereshető, az elhangzott adatok nem rendszerezhetők, hacsak a hallgatóság részéről valaki nem rögzíti azokat. A határozatok többsége ily módon – bár nyilvánosságra hozták őket – elvész a nyilvánosság számára, hiszen nem archiválják azokat az érdeklődőknek is hozzáférhető módon.

Az ítéletek közzétételének célja a jogkereső közönség tájékoztatói lehetőségének a biztosítása, amely végső soron a jogbiztonság és az információszabadság érvényesülésének az igényére vezethető vissza. A közzététel célja már elszakad az adott esettől, ez már nem az eljárásban részt vevő személyek jogainak a biztosítása érdekében történik, hanem azért, hogy tájékozódni lehessen a bírósági joggyakorlatról, például annak érdekében, hogy a jogalanyok magatartásukat a jogszabályok bíróság általi értelmezéséhez tudják igazítani, vagy, hogy ellenőrizhető legyen a bíróságok jogértelmezésének egységes volta. Ezek a célok már nem igénylik a konkrét ügy egyedi jellegét, általában nem érdekes, hogy ki volt az ügy felperese, alperese, terheltje, védője.¹⁹ Indokolt tehát az eljárás során a nyilvánosság, ideértve a határozatok

¹⁴ vö: Rolf Gustafson v. Sweden judgement of 1 July 1997.

¹⁵ A teljesség igénye nélkül: német GVG 169. §; osztrák ZPO 171. §; olasz Pp. 423. cikk; görög Pp. 114. cikk; francia Code de Procedure Civile 525 és 783. cikk; svájci Pp. 24. cikk.

¹⁶ „l'intimité de la vie privée” — Code de procedure civile.

¹⁷ Például német GVB 170, 171, 171b, 172. §§; olasz Pp. 423. és 434. § (2) bek.; francia Code de procedure civile 525b cikk, osztrák Pp. 172. § (2) bek.

¹⁸ Peter Gilles, i.m. 185. p. Lásd még a Függelékben közölt tanulmányokat is.

¹⁹ A törvény szerint egyébként a védő nevét nem kell törölni az ítéletből.

nyilvános kihirdetését is, de indokolatlan lenne a megszemélyesített határozatok főszabály szerinti közzététele. A megszemélyesített határozatok nyilvánosságát egyebekben ez természetesen nem érinti, hiszen a megszokott módon, a határozat nyilvános kihirdetésével a megszemélyesített határozatok megismerhetősége – ha korlátozottan is – biztosított.

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy a bírósági határozatok tartalmaznak olyan információkat, amelyek különböző megfontolások alapján még akkor sem tartoznak a – kereshető, rendszerezhető és soha nem felejtő – internet nyilvánosságára, ha egyébként a nyilvánosan kihirdetett határozatban benne foglaltatnak. Ugyanakkor a közzététel célját a határozatok rövidítése, átszerkesztés nélküli közzététele szolgálja maradéktalanul. A szabályoknak így ki kell egyensúlyozniuk a teljes közzététel és a kivonatolt közzététel mellett szóló érdekeket, oly módon, hogy megállapítják, a határozatok mely része (adattartalma) nem kerül közzétételre. Mivel az ítéletek nyilvános megismerhetőségének a célja nem igényli a személyes adatok közzétételét, illetőleg a kívánt cél elérhető ezek közzététele nélkül is, a közzétételt úgy kell megoldani, hogy az a személyes adatok nyilvános közzététele nélkül történjen.

4.3. Nyilvánosság, mint szankció: pellengérre állítás

A bírósági jogalkalmazás megismeréséhez nem szükséges ismerni, hogy kinek az ügyében alakított ki a bíróság egy meghatározott véleményét. A közérdekű adatok megismerését ez azért nem csorbítja, mert – az információs szabadságjogok jelenlegi dogmatikája szerint – a személyes adat sosem lehet közérdekű adat. Meghatározott személy elítélése tényének tartós (és visszakereshető) közzététele egy másik célt szolgálhat, nevezetesen a társadalom rosszallásának a kifejezését, ez azonban egyrészt eleve megnyilvánul már a büntetésben, másrészt pedig az ilyen „pellengérre állítás” olyan új büntetés lenne, amelyet a jelenleg érvényesülő büntetési rendszer nem ismer el. Az elítélt számára így a büntetés súlyosabb lenne, a generális prevenciót pedig nem szolgálja a bűncselekmény elkövetésétől visszatartani kívánt személyek tájékoztatása arról, hogy kit milyen cselekménye miatt milyen büntetésre ítélték, ehhez elegendő tudni azt, hogy milyen cselekmény miatt milyen büntetést szab ki a bíróság. Az elítéltek adatainak közzététele további nehézségeket is okozna: az internetes közzététel végleges közzétételt jelent, az elítélés tényének ilyen nyilvánossága megnehezíti az érintett visszailleszkedését

a megszokott életébe (egy munkaerő-felvétel során a leendő munkáltató például egy internetes keresőprogrammal „lenyomozhatná” a korábbi elítélt előéletét). A rendszer továbbá nem tudná kezelni a büntetett előéletéhez főződő hátrányos következmények megszűnésének az intézményét sem, vagyis azt az időt, amikor az érintett már nem tartozik számot adni korábbi elítéléseiről. A közzététel továbbá komoly hatással lenne az elítélt szűkebb környezetének, családjának az életére is. Az elítélt azonosíthatósága a közzétett határozatokban végül azt is eredményezné, hogy olyan, a döntés meghozatala tekintetében igen jelentős adatok is megszemélyesítve kerülnének közzétételre, amelyek nyilvánosságát még a rosszallás-kifejezési cél sem indokolná, mint például az elítélt személyi körülményeire vonatkozó adatok.

4.4. Az adatok sokasága

Az ítéletek közzétételével kapcsolatban felhozható másik probléma a válogatás nélküli adattömeg kezelhetetlen volta. Ennek alapját az a megfigyelés képezi, miszerint a rendszerezetlen és nagy tömegű adat értéke sokkal kisebb, mint a válogatott, ennél fogva kevesebb adaté, mert a szükséges ismeret a kevesebb adat halmazában könnyebben megtalálható.

Az információtechnológia fejlődésével szerencsére ez az ellenérv egyre kevésbé releváns, az információ rendszerezése és fellelhetősége ma már nemcsak úgy biztosítható, ha szűrik, válogatják az információt, hanem a válogatás nélkül rögzített ismeretek is kereshetővé, ennél fogva fellelhetővé tehetők. Az információtechnológiának ez az újítása az, amely megalapozta a korábban tárgyalt magánszféravédelem megerősödését: az elektronikusan rögzített információ bármikor megtalálható, rendszerezhető és újrendszerezhető. Az ismeretek között ideiglenesen vagy állandó jelleggel adatkapcsolatok hozhatók létre, amelyek egyrészt fellelhetőbbé teszik az adatot, ugyanakkor értékét (jelentését, tartalmát) is nagymértékben megnövelik.

5. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának kiterjedése és szintjei

Ugyan kutatásunk jelen fázisában az igazságszolgáltatás rendszerén belül kifejezetten a bírósági ítéletek nyilvánosságára koncentrálódik, mégis szükségesnek tartjuk röviden összegezni azokat az eszközöket, amelyeken keresztül a nyilvánosság és a bírósági eljárás érintkezik egymással. A bírósági ítéletek nyilvánosságának problematikája nem értelmezhető önmagában különálló egységként, mivel az ítéletek megismerhetősége és hozzáférhetősége az igazságszolgáltatás nyilvánosságának rendszerén belül helyezkedik el.

Az igazságszolgáltatás nyilvánosságát különböző szempont szerint kategorizálhatjuk. A nyilvánosság kiterjedése alapján különbözik egymástól a *tárgyalótermi* és az *elektronikus nyilvánosság*. Ebben az esetben a nyilvánosság köre, az információkhoz hozzáférők száma az, amely alapján megkülönböztetéssel élhetünk. További szempont lehet az *intézményi-szervezeti és az eljárási nyilvánosság* megkülönböztetése, e körben a különbség tartalmi, egyfelől az igazságszolgáltatás működésének adatai, másfelől a bírósági eljárások során keletkezett adatok szempontjából. A bírósági eljárásokon belül elválasztható egymástól a *tárgyalás nyilvánossága*, a *bírósági iratok nyilvánossága* és az *ítéletek nyilvánossága*.

5.1. A nyilvánosság kiterjedése

A *tárgyalótermi nyilvánosság* során csak azok ismerhetik meg az eljárás menetét, akik részt vesznek a tárgyaláson. Ezt a fajta nyilvánosságot nyilvánvalóan befolyásolja a tárgyalások jegyzékének az ismerete (egy adott bíróságon mikor milyen ügyet tárgyalnak), az érdeklődők elfoglaltsága (hiszen el kell menni a tárgyalóterembe) és a tárgyalóterem mérete. Ennek következtében a nyilvánosság kiterjedése itt a legalacsonyabb, hiszen a fenti három feltétel együttesen kell, hogy érvényesüljön ahhoz, hogy valaki megismerje a bírósági eljárás adatait. Azonban éppen a személyes részvétel okán ez biztosítja a légszélésebb körű tartalmi nyilvánosságot azáltal, hogy a hallgatóság a tárgyalás minden egyes eseményét, az ismertetett iratokat, valamint a bíró, a peres felek előadásait, gesztusait, hanghordozását, a jogi képviselők érveit közvetlenül tapasztalja meg. A nyilvánosságnak ez a fajtája képes a leghatékonyabban biztosítani az eljárás pártatlan jellegét.

A nyilvánosság másik szintje az *elektronikus nyilvánosság*. A nyilvánosság itt nem személyes

jelenlétben, hanem közvetett módon jelenik meg azáltal, hogy a közérdekű adatok az interneten válnak hozzáférhetővé. Mindez értelemszerűen azt eredményezi, hogy a nyilvánosság köre jelentősen kitágul, aki az internetet tudja használni, az bármikor ingyenesen megismerheti a közérdekű adatokat. Az elektronikus nyilvánosság eredményeképpen bárki számára minden további, külön aktus nélkül, tehát a tárgyaláson való megjelenés nélkül megismerhetővé válik a bíróság ítélete.

5. 2. Intézményi és eljárási nyilvánosság

5.2.1. Intézményi nyilvánosság

A bírósági rendszer, mint különálló hatalmi ág szervezeti-intézményi működésének a nyilvánossága nem különbözik bármely más, közpénzből finanszírozott szervezet működésének a nyilvánosságától. Az igazságszolgáltatás esetében az intézményi nyilvánosság körébe sorolhatók az igazgatás feladatait ellátó Országos Igazságszolgáltatási Tanács működésére, gazdasági és szakmai tevékenységére vonatkozó közérdekű adatok. Ide tartoznak az Országos Igazságszolgáltatási Tanács határozatai, ajánlásai és szabályzatai, a költségvetése, illetve az elnök által évente kötelezően közzétett éves jelentés. Ezek közül az éves jelentés, a külső határozatok, az ajánlások és szabályzatok bárki által hozzáférhetőek és megismerhetőek az OIT honlapján, a belső határozatok, illetve az OIT ülései viszont nem nyilvánosak.²⁰ És bár a központi költségvetés bírósági fejezetének információi, a hatályos jogszabályoknak megfelelően kerülnek közzétételre, a gazdálkodásra és az igazgatásra vonatkozó adatok csak az ítéltáblák és a megyei bíróságok szintjéig átláthatóak, a helyi bíróságokra nézve nem történik közzététel.²¹ Ahhoz, hogy az intézményi nyilvánosság ténylegesen is megvalósuljon, egyfelől szükség lenne az OIT belső határozatainak és üléseinek a megismerhetőségére, másfelől a helyi bíróságok szintjén keletkező igazgatási és gazdálkodási adatok megismerhetőségére is.

²⁰ 2008. december 9. óta az OIT üléseiről összefoglaló készül, ami elérhető az OIT honlapján, a belső határozatok azonban még mindig nem nyilvánosak.

21 Lásd az OIT költségvetési előirányzatait, http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=uvegzszeb_gazdalkodasinfo
maciok&folder=/Port%3%A1l%20Dokumentumok/Publikus/%3C%9Cv
egzszeb/A%20B%3C%Adr%3CB%3s%3C%A1gok.%20mint%20Fejezet

5.2.2. A bírósági eljárások nyilvánossága

A bírósági eljárás folyamata mentén külön érdemes kezelni a tárgyalás nyilvánosságát, a bírósági iratok nyilvánosságát és az ítéletek nyilvánosságát. A különválasztás indoka jelen esetben is az elméleti alapok eltérő jellege.

A tárgyalás nyilvánosságát kétféle funkció indokolja, a társadalmi ellenőrzés egyfelől és a pártatlan eljárás másfelől. Mint az igazságszolgáltatás alapelve, a tárgyalás nyilvánossága, ugyan meghatározó jelentőségű, de nem korlátozhatatlan. Az igazságszolgáltatás átláthatóságát vizsgáló 2005-ben zajló kutatás megállapította, hogy öt jól elhatárolható okból korlátozza a legtöbb állam a tárgyalások nyilvánosságát.²² A bírósági eljárás rendjének biztosítása érdekében, a közérkölcsök védelme, a közbiztonság érdekében, az állam érdekében, illetve a felek érdekében. További, hatodik szempont, amely a felek érdekének védelmébe sorolható: az életkor figyelembe vétele.

Ehhez képest a bírósági eljárásban keletkezett iratok megismerhetősége esetében már sem az ellenőrzés, sem a pártatlan eljárás elve nem indokolja a hozzáférhetőséget és megismerhetőséget, hiszen amennyiben a bírósági eljárás nyilvános, úgy az ügy alapját képező okiratok is megismerhetők a tárgyaláson. A nyilvánossággal összefüggő alkotmányos jogokból és érdekekből nem következik a bíróságok ítélezési, jogszolgáltatási tevékenysége körében a teljes aktanyilvánosság, ez ugyanis súlyos jogséremlmeket okozna. Ezért tapasztalható az európai országok többségben olyan korlátozás, amely az eljárási iratokba való betekintés jogát alapvetően az eljárásban résztvevő felek körében határozza meg.²³ Az iratok megismerhetősége esetében további distinkció tehető a folyamatban levő és a már befejezett eljárások iratainak a nyilvánossága között. A folyamatban levő eljárások esetében az iratoknak kizárólag a felek általi megismerhetősége a főszabály. A befejezett eljárásokban azonban már jelentősen bonyolultabb a kép, itt ugyanis mind a sajtó, mind a tudományos kutatás szempontjai megjelennek.

Az ítéletek nyilvánosságának alapját a korábban már részletesen taglalt nyilvánosság-funkciók jelentik. Ezek közül kiemelten fontos a társadalmi ellenőrzés, a jogbiztonság és a jogegység követelménye.

6. Európai elvárások

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikk első bekezdése előírja, hogy főszabály szerint a bírósági határozatokat nyilvánosan kell kihirdetni. A bekezdés második mondata széles körben enged kivételt a tárgyalás nyilvánossága alól. Az Európai Emberi Jogi Bíróság szerint e nyilvánosságnak az a funkciója, hogy biztosítsa az igazságszolgáltatás közvélemény általi ellenőrzését abban, hogy mennyiben érvényesül a tisztességes eljáráshoz való jog.²⁴ A Bíróság szerint az Egyezmény nem követeli meg a nyilvánosság szóbeli vagy írásbeli formáját, mindkét módon megvalósulhat tehát az ítéletek Egyezményben megkövetelt nyilvánossága.²⁵ Az Egyezmény 6. cikke tehát nem teszi kötelezővé az ítéletek írásbeli formájának közzétételét. A Bíróság megállapítása szerint elegendő, ha bárki, aki érdekét valószínűsíteni tudja, betekinthet vagy másolatot kaphat az ítéletek teljes szövegéről, és emellett a fontosabb ítéleteket közzéteszik.²⁶ A Bíróság szerint különösen fontos, hogy az ítéleteket gyűjteményekben vagy adatbázisokban közzétegyék, ám azt eddig minden esetben megállapította, hogy az Egyezmény 6. cikkének szövegéből ilyen kötelezettség nem következik.²⁷ Az Egyezmény értelemszerűen minimumkövetelményeket tartalmaz, a kötelezettség hiányából olyan következtetés nem vonható le, hogy ne lehetne ennél többet megvalósítani, vagy esetleg más jogi dokumentumok – elsősorban a részes államok alkotmányai – ne tehetnék kötelezővé az ítéletek közzétételét. Megítélésünk szerint az információszabadságot a magyarhoz hasonló felfogásban biztosító alkotmányok ezt kötelezővé teszik.

Fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra is, hogy a Bíróság az ítéletek publikálásával kapcsolatos kötelezettség hiányát csak az Egyezmény 6. cikkével, a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben állapította meg; vagyis ebből csak annyi következik, hogy az Egyezmény által biztosított tisztességes eljáráshoz való jog nem sérül azáltal, hogy az ítéletet nem teszik írásos formában bárki számára megismerhetővé. Mindaddig nem foglalkozott azonban a Bíróság azzal, hogy az Egyezmény más cikkéből, más alapvető jog biztosítékeként következik-e ilyen kötelezettség. Itt elsősorban az Egyezmény 10. cikke (szólásszabadság) vehető számításba, amelyből a közelmúltban a Bíróság

²² Wim Voermans: Judicial transparency furthering public accountability for new judiciaries. Utrecht Law Review, Volume 3, Issue 1 (June) 2007.

²³ Uo.

²⁴ 8 December 1983, Series A., no. 71 (*Pretto and others v. Italy*), 27. §.

²⁵ 8 December 1983, Series A., no. 71 (*Pretto and others v. Italy*).

²⁶ 22 February 1984, Series A., no. 74 (*Sutter v. Switzerland*), 34. §.

²⁷ 25 February 1997, No. 9/1996/627/811 Z. v. Finland, különösen a 112. §.

levezette az információs szabadság biztosításának a kötelezettségét.²⁸ Ezzel álláspontunk szerint a Bíróság gyakorlata az információs szabadságot az Egyezmény alapján garantált jogok katalógusába emelte.²⁹ Az ítéletek közzétételének kérdése ezen újabb joggyakorlat fényében még nyitott.

A különböző jogrendszerek a nyilvánosság-igényeknek másképpen tesznek eleget, ebben a tekintetben más jogrendszerek megoldásait másolni értelmetlen volna. Vannak országok, ahol az ítéletek nyilvános gyűjteményekben érhetők el, ezek között vannak olyanok is, ahol a gyűjteményeket pénzért árusítják. Más országokban, mint például Hollandiában nyilvánosan elérhető adatbázisokból ismerhető meg ingyenesen minden ítélet.³⁰

Ahány ország, annyiféle megoldással találkozhatunk, és e megoldások természetesen nem önmagukban állnak, hanem számtalan tényezőtől függenek az adott jogrendszer információs szabadság-felfogásától az igazságszolgáltatás függetlenségéről alkotott elképzelésen át a magánszféra védelmének a súlyáig. Egy közelmúltban elkészült tanulmány számba veszi az egyes megoldásokat; összesen tizenhat ország jogrendszerét vizsgálja meg, amelyek között európai, amerikai, közel-keleti országok és Ausztrália is szerepel.³¹ Egy másik tanulmány a közép- és dél-amerikai kontinens államainak megoldásait hasonlítja össze.³² Az ezekben is

bemutatott megoldásokat nem ismételjük meg, csupán kiemeljük, hogy az egyes megoldások tapasztalataiból e tanulmányok szerzői a következő következtetéseket vonták le.

Az információs szabadság-igényeknek eleget tenni kívánó jogrendszernek törvényi szinten kell garantálnia, hogy az ítéletek bárki számára megismerhetők legyenek mind papíron, mind elektronikusan az interneten. A közzétett ítéleteket tárgyszavazni kell, és kereszthivatkozásokkal is el kell látni a könnyű kereshetőség érdekében. Valamennyi bírósági ítéletet hozzáférhetővé kell tenni, az igazságszolgáltatás alsóbb szintjein születetteket is.³³

Mivel kutatásunk a hazai szabályozás és gyakorlat vizsgálatára terjed ki, úgy döntöttünk, hogy a bírósági ítéletek nyilvánosságának országonkénti bemutatására nem vállalkozunk, ehelyett felkértünk két kutatót, hogy Észtország és az Amerikai Egyesült Államok szabályozását és gyakorlatát mutassák be röviden. Több okból esett a választásunk erre a két országra; az Egyesült Államokban a nyilvánosság nemcsak az igazságszolgáltatás, hanem a közhatalom-gyakorlás egészének egyik legfontosabb, és mélyen gyökerező alapelve, ennek ellenére a bírósági nyilvánosság szabályozása rendkívül kazuisztikus. Az amerikai rendszer jelentősen különbözik a hazai szabályozástól és gyakorlattól. Ezzel szemben Észtország mind közelmúltbéli történelme, mind az információs szabadság szabályozása alapján közel áll hazánkhoz. Az észtországisabályozást és gyakorlatot,³⁴ valamint az Egyesült Államokban folyó szakmai vitákat³⁵ részletesen a Függelékben található szerkesztett tanulmányok mutatják be.

²⁸ 14 April 2009, No. 37374/05 Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary, 35 – 39 §§.

²⁹ A Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary ügyben megjelenő érvelést utóbb megerősíti a 26 May 2009, No. 31475/05, Kenedi v. Hungary, 43. §. Az Európai Emberi Jogi Bíróság e gyakorlata nem minden előzmény nélküli, „társszerve”, az Inter-American Court of Human Rights 2006-ban a Claude-Reyes et al. v. Chile ügyben jutott hasonló érvelésre és az információs szabadság alapjoggá emelésére a szólásszabadságon keresztül.

³⁰ Wim Voermans: Judicial transparency furthering public accountability for new judiciaries. Utrecht Law Review, Volume 3, Issue 1 (June) 2007.

³¹ Report on Access to Judicial information. Kézirat, 2009. március, Ropes & Gray LLP & Open Society Justice Initiative. A tanulmány szerzői Thomas M. Susman és Margaret S. Moore. A tanulmány valóban érdekes adatokkal szolgál, mint például azzal, hogy Törökországban és az Egyesült Királyságban az ítéletek könyv alakban és elektronikusan is elérhetők. [Törökországra nézve: Az információhoz való jogról szóló törvény, No. 4982, Art. 1, angol nyelven elérhető:

http://www.bilgiedinmehakki.org/en/index.php?option=com_content&task=view&id=7&Itemid=8; lásd még Serap Yazici: A Guide to the Turkish Public Law Order and Legal Research, 2006. szeptember, http://www.nyulawglobal.org/globalex/Turkey.htm#_Laws; az Egyesült Királyságban lásd a BAILII adatbázisokat, <http://www.bailii.org/databases.html>, lásd továbbá: Her Majesty's Court Service: Legal/Professional, <http://www.hmcourts-service.gov.uk/cms/legalprofessional.htm>.]

A tanulmány szerint Belgium ennél továbbmegy, megköveteli, hogy még a legalsóbb szintű döntések is megjelenjenek az interneten. Belgiumban továbbá az ítéleteket az ország három hivatalos nyelvén kell közzétenni. Lásd a tanulmány 38-39. oldalán.

³² Disclosing Justice: A study on access to judicial information in Latin America. Due Process of Law Foundation, 2007 június.

³³ Report on Access to Judicial information, supra 31. lábjegyzet, 38. oldal.

³⁴ Függelék: A bírósági ítéletek megismerhetősége Észtországban, ami Merit Ulvik: Overview of the Publication of Court Judgements in Estonia című, az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet honlapján elérhető tanulmány alapján készült.

³⁵ Függelék: Pap András László: A túl sok napsütés tönkreteszi a bort? Tűnődések a bírósági nyilvánosság amerikai modelljének kapcsán című tanulmányának részlete, a tanulmány teljes szövege elérhető az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet honlapján.

7. A hatályos magyar szabályozás rövid bemutatása

Tekintettel arra a tényre, hogy Magyarországon az igazságügyre vonatkozóan nem létezik külön ágazati információszabadság törvény, a nyilvánosság kérdését több különálló jogszabály rendezi. A bírósági szervezetről szóló 1997. évi LXVI. törvény fekteti le a tárgyalások és az ítéletek kihirdetésének a nyilvánosságát, valamint az eljárások pártatlanságának a követelményét. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény tartalmazza a közérdekű adatok fogalmának meghatározását és az ezen adatokra vonatkozó általános szabályokat. Az egyes eljárási törvények, a Polgári

„...az igazságszolgáltatás nyilvánosságáról szóló törvényi szabályozás önmagában komoly eredmények tekinthető, (...) a szabályozás megléte a nyilvánosság biztosításának elsődleges garanciája.”

perrendtartás és a Büntetőeljárás törvény konkretizálja a tárgyalások és az ítéletek nyilvánosságának a bírósági szervezetről szóló törvényben megfogalmazott alapelveit, valamint a média bírósági tárgyaláson való részvételének a szabályait. Az elektronikus információszabadságról szóló törvény a bírósági ítéletek megismerhetőségére, elektronikus nyilvánosságára nézve állapít meg szabályokat. A kutatói nyilvánossággal a levéltári törvény és a bírósági ügyvitel szabályairól szóló rendelet foglalkozik. A jogszabályok mellett az Alkotmánybíróság is több határozatában érintette az igazságszolgáltatás nyilvánosságának az alapelvét, ezek közül a legjelentősebb az 58/1995. (IX. 15.) AB határozat. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, mint a bíróságok igazgatásának csúcsszerve, a törvényi rendelkezésekre figyelemmel a 2007. 3. számú szabályzatában rendezi az ítéletek közzétételével és anonimizálásával kapcsolatos végrehajtási feladatokat.

Mivel a kutatásunk ezen fázisában kifejezetten az ítéletek nyilvánosságának az elemzésére irányul, így konkrétan csak az ítéletek nyilvánosságát, az elektronikus megismerhetőség szabályait ismertetjük. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánosságáról szóló törvényi szabályozás önmagában komoly eredmények tekinthető. Ahogy erre már korábban felhívtuk a figyelmet: a szabályozás megléte a nyilvánosság biztosításának elsődleges garanciája.

Az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény 2006. január 1. napján lépett hatályba. A törvény negyedik fejezete tartalmazza a bírósági határozatok nyilvánosságára vonatkozó

szabályokat, ennek hatályba lépése 2007. július 1. napja. A törvény alapján, a 2007. július 1. napját követően keletkezett ítéletek esetében díjmentesen kell, a határozat írásba foglalásától számított harminc napon belül közzétenni az interneten a Legfelsőbb Bíróság és az ítéltáblák érdemben hozott határozatait, az egyfokú eljárásban hozott és felülvizsgálni kért közigazgatási határozatokról szóló döntéseket, valamint ezen

határozatok által felülvizsgált bírósági és egyéb közigazgatási határozatokat is. A közzétételi kötelezettség alól több kivételt állapít meg a jogalkotó, mint például a fizetési meghagyásos, a végrehajtási, a cégbíróági, a csőd- és felszámolási eljárásokat. A házassági perek, a származási perek, a gondokság alá helyezési perek, a szülői felügyelet megszüntetése iránti perek

határozatai csak akkor nem tehetők közzé, ha valamelyik fél kéri, illetve a nemi erkölcs elleni bűncselekményekről szóló határozat csak akkor tehető közzé, ha az érintett ahhoz hozzájárul. A törvény tehát két különféle közzétételi formát állapít meg. Első esetben automatikusan közzé kell tenni az adott határozatot, a második esetben azonban a közzététel a peres felek akaratán múlik. Ezen belül a jogalkotó megkülönbözteti a nemleges kérelmet, tehát azt az esetet, amikor a közzététel kötelező, de ezt a felek megakadályozhatják, illetve hozzájárulást, itt viszont csak akkor történik közzététel, ha ehhez a felek külön hozzájárulnak. A törvény meghatározza a személyes adatok védelme érdekében a törölni, azaz anonimizálni köteles adatokat, de kifejezett kötelezettséget tartalmaz az ezen felüli szerkesztés tilalmára vonatkozóan. A közzétett ítéleteket az Országos Igazságszolgáltatási Tanács által működtetett Bírósági Határozatok Gyűjteménye tartalmazza.

Nem minden határozatra terjed ki tehát a közzétételi kötelezettség; az alsóbb bíróságok határozatai kívül esnek a törvény hatályán. A törvény ennek ellenére tartalmaz egy megengedő rendelkezést is, miszerint a bíróság elnöke elrendelheti a bíróság által hozott más határozatok közzétételét is.

8. A törvény hatálya és annak kiterjesztési lehetőségei

8.1. Személyi és tárgyi hatály

Az elektronikus információszabadságról szóló törvény hatályos szabályai szerint jelenleg nem minden bírósági határozatot kell közzétenni.

Az elektronikus információszabadságról szóló törvényre vonatkozó T/16350. számú törvényjavaslat részletes indoklása szerint „Mivel egyrészt a Legfelsőbb Bíróság és az ítélőtáblák joggyakorlata kiemelt jelentőségű, másrészt a technikai, anyagi lehetőségek itt adottak, a Javaslát e bíróságok esetében rendeli el az ügy érdemében hozott határozatok közzétételét. Az említett bíróságokon már létezik az összes határozatot elektronikusan, anonimizálás nélkül tartalmazó adatbázis. Ennek felhasználásával a közzététel nagymértékű beruházás nélkül is megvalósítható.” Az indoklás tehát két érvet hoz fel arra nézve, hogy az elsőfokú bírósági határozatok, illetve a kétfokú eljárásban hozott olyan határozatok, amelyeket a helyi és a megyei bíróságok hoztak, miért ne kerüljenek közzétételre. Egyfelől a javaslat szerint csak az ítélőtáblák és a Legfelsőbb Bíróság által hozott határozatoknak van a joggyakorlat szempontjából jelentősége, az alsóbb szintű bíróságok gyakorlata e körben nem meghatározó; másfelől a javaslat anyagi és eszközbeli korlátokra hivatkozik, miszerint csak ezen bíróságokon állnak rendelkezésre az anonimizáláshoz és az adatbázis működtetéséhez szükséges feltételek.

A törvény jelenlegi formájában azonban véleményünk szerint jelentősen korlátozza a bírói joggyakorlat megismerhetőségét, mivel egy-egy nagyobb horderejű ügyben vagy olyan esetben, amelyről a sajtó részletesen beszámol, csak korlátozott esetekben kerül közzétételre a bírósági határozat. Mit is jelent ez a valóságban? Például, ha a 2006. szeptemberi MTV székház elleni ostrommal kapcsolatban hozott ítéletekre vagyunk kíváncsiak, akkor nagyon kicsi a valószínűsége, hogy ezeket megtaláljuk a Bírósági Határozatok Gyűjteményében. Ezen ügyekben ugyanis elsőfokon a Pesti Központi Kerületi Bíróság járt el, és még fellebbezés esetén is csak a Fővárosi Bíróságig jut el az ügy, így tehát a törvény ezekre az ügyekre csak abban az esetben vonatkozik, ha a Legfelsőbb Bírósághoz felülvizsgálati kérelmet nyújtanak be a jogerős ítélet ellen. Ugyanez a probléma áll fenn a 2007. július 5-én zajlott Meleg

Méltóság Menetén történt eseményekkel kapcsolatban. Mivel ezen ügyek szintén a helyi bíróság hatáskörébe tartoznak, így csak abban a kivételes esetben történik meg a határozatok közzététele, ha ezek az ügyek eljutnak a Legfelsőbb Bíróságig. További jelentős problémát jelent, hogy egy-egy felülvizsgálati kérelem elbírálása hosszabb időt vesz igénybe, így ha mégis eljut a fenti ügyek közül valamelyik a Legfelsőbb Bíróság elé, mire az ítéletet közzéteszik, az ügy jelentősége a közvélemény számára már elveszett, vagy legalábbis jelentősen csökkent.

Azzal, hogy a megyei bíróságok másodfokú ítéletei nem kerülnek közzétételre, a nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkcióinak többsége nem képes megvalósulni. Sérül a társadalmi ellenőrzés lehetősége, a jogbiztonság, és a jogegység követelménye is. Ha megnézzük a bírósági statisztikákat, jól látható, hogy az ítélőtábla előtt befejezett ügyek száma jelentősen alacsonyabb a megyei bíróságok másodfokú ügyeinek a számához képest. Az ítélőtábla előtt

befejezett ügyek száma körülbelül hetede a megyei bíróságokon másodfokon befejezett ügyek számának. A Legfelsőbb Bíróság elé pedig 2008. évben összesen 6426 ügy érkezett, amelyből felülvizsgálatra 5940 ügyben került sor. Hogyan tölthetné be az

ítéletek közzététele a jogbiztonság, a jogegység, a társadalmi ellenőrzés funkcióit, ha csak évi 10 ezer körüli határozat kerül közzétételre, amely a fellebbezések miatt alapvetően még ennél is kisebb számú ügyet takar?

A megyei bíróságokon és az ítélőtáblákon befejezett peres ügyek száma ³⁶					
Év	2004	2005	2006	2007	2008
Megyei Bíróságok fellebbezett ügyek száma	40.914	37.089	36.415	35.084	40.154
Ítéltáblákon fellebbezett ügyek száma	5173	5280	5466	5484	5530

A Legfelsőbb Bíróságra érkezett felülvizsgálati kérelmek pedig nem az ügy súlyához, vagy

³⁶ Az OIT statisztikái alapján.

összetettségéhez képest érkeznek, hanem sok esetben az a felülvizsgálat indoka, hogy a kérelmet beterjesztők nem kívánják tudomásul venni a jogerős bírói döntéseket. Mindez azt jelenti, hogy a törvényjavaslatához fűzött indokolásban megfogalmazott tétel, miszerint a Legfelsőbb Bíróság és az ítélőtáblák joggyakorlata a meghatározó, csak részben igaz. Hiszen a bírósági rendszerben betöltött szerepüket tekintve valóban ezek a bíróságok azok, amelyek meghatározó iránymutatást adnak egy-egy jogeset eldöntésével, de az ügyek nagy többsége egyszerűen nem éri el ezeket a bíróságokat. A megyei bíróságok szintjén számtalan nagy horderejű ügy jogerősen befejeződik, amelyek csak egy esetleges felülvizsgálati kérelem miatt kerülhetnek közzétételre. Ilyen például a Globex ügy is, amely megyei szinten jogerőre emelkedett, és csak egyetlen vádlott felülvizsgálati kérelme következtében ismerheti meg a nyilvánosság az ítéletet.

Úgy véljük tehát, hogy indokolt a törvény személyi hatályának a kiterjesztése. Mindaddig, amíg ezt a jogalkotó nem teszi meg, a bíróságok elnökei proaktív módon előírhatják. Javasoljuk, hogy a Legfelsőbb Bíróság és az ítélőtáblák határozata mellett a megyei bíróságok által másodfokú eljárásban hozott határozatokra is terjedjen ki az elektronikus információszabadságról szóló törvény negyedik fejezete. Ez a kiterjesztés nem jelentene elviselhetetlen terhet sem a bíróságokra, sem az elektronikus rendszerre. Ezzel a kiterjesztéssel jelentősen szélesedne a megismerhető bírói joggyakorlat köre, és a gyakorlati kivitelezés is megoldható lenne.

Ha megnézzük az észtországi példát (lásd a Függelékben), azt láthatjuk, hogy bár ott az alacsony lakosságszám következtében értelemszerűen a hazainál kevesebb a peres eljárások száma, az ítéletek nyilvánossága minden egyes bírósági szinten hozott határozatra kiterjed. A megvalósítás, ha nem is egyszerű, de nem lehetetlen. Bár álláspontunk szerint az elektronikus információszabadság céljai és alapelvei az elsőfokú ítéletek közzétételét is magukban foglalják, ezért ezt kívánatosnak tartjuk, ám csak egy későbbi lépésként tartjuk reálisnak. Amennyiben a törvény hatálya kiterjesztésre kerül a megyei bíróságok másodfokú határozataira is, úgy a jogszabály

hatálybalépését követő két év után egy újabb kutatással ellenőrizhető lenne, hogy tényleg szükség van-e a törvény további bővítésére vagy sem.

Egyebekben az elektronikus információszabadság törvény bírósági határozatokra vonatkozó további megszorításaival egyetértünk, nem támogatnánk a tárgyi hatály kiterjesztését és a fizetési meghagyásos, a végrehajtási, a cégbírósági, a csőd- és felszámolási, valamint a bíróságon vezetett névjegyzékekkel kapcsolatos eljárásban hozott bírósági határozatok közzétételét.

8.2. Az időbeli hatály kérdése és a bíróság elnökének a közzétételre vonatkozó diszkrecionális jogköre

„A bírói gyakorlat egységessége ezért kifejezetten nehezen átlátható, mivel számtalan jogterületet meghatározó, fontos ítélet hiányzik a rendszerből. A nyilvánosság funkciói közül mind a társadalmi ellenőrzés, mind a jogegység és jogbiztonság, de a tudomány jogfejlesztő szerepe sem tud megfelelően érvényesülni, mivel a 2007 előtti ítéletek közül egyetlen egy sem érhető el.”

A Bírósági Határozatok Gyűjteménye a 2007. július 1. napja után kihirdetett ítéleteket tartalmazza. Így az adatbázisban értelemszerűen még nagyon kevés határozat található, hiszen csak az elmúlt két évben született olyan legfelsőbb bírósági és ítélőtáblai ítéletek kerültek fel az internetre, amelyek közzétételét a jogszabály nem korlátozza. A bírói gyakorlat egységessége ezért kifejezetten nehezen

átlátható, mivel számtalan jogterületet meghatározó, fontos ítélet hiányzik a rendszerből. A nyilvánosság funkciói közül mind a társadalmi ellenőrzés, mind a jogegység és jogbiztonság, de a tudomány jogfejlesztő szerepe sem tud megfelelően érvényesülni, mivel a 2007 előtti ítéletek közül egyetlen egy sem érhető el. Az elektronikus információszabadságról szóló törvény 17. § (6) bekezdése szerint a bíróság elnöke elrendelheti ugyan a bíróság által hozott más határozat közzétételét is, ilyen esetről azonban sem az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsnak, sem nekünk nincs tudomásunk.

Úgy gondoljuk, hogy a Legfelsőbb Bíróságon és az ítélőtáblákon hozott határozatok esetében érdemes lenne a törvény időbeli hatályát visszamenőleg kiterjeszteni az ítélőtáblák felállításának az időpontjára, azaz 2004-re. Ugyan ez az időszak is csak hat évet fedne le, de az időbeli hatály kiterjesztése mindenképpen hozzájárulna ahhoz, hogy az ítélkezési gyakorlatról összetettebb és árnyaltabb képet kapjunk. Ha a 2007.

előtti ítéletek nem válnak megismerhetővé, akkor a joggyakorlat és a különböző tendenciák felismerése sem lehetséges csak esetleg évek múltán. Az előzőekben megfogalmazott javaslatunk azonban, miszerint a törvény személyi hatályát ki kellene terjeszteni a megyei bíróságokra, csak a jövőre nézve lépne hatályba. Ennek az indoka tisztán technikai. Míg az eddigi rendszer szerint körülbelül évi 10 ezer körüli vagy kevesebb határozat kerül közzétételre, addig ez a szám a megyei bíróságokon 35-40 ezer ítéletet jelent évente.³⁷ Nyilvánvalóan nem elvárható, hogy ennyi ítéletet visszamenőlegesen anonimizáljanak és közzétegyenek. Tehát a javaslatunk az, hogy a 2004 és 2006 közötti legfelsőbb bírósági és ítélőtáblai ügyek is kerüljenek közzétételre, visszamenőlegesen kiterjesztve ezzel a törvény hatályát. A közzétételre megfelelő határidőt szükséges biztosítani a bíróságok részére.

Kiemelkedően fontos kérdésnek tartjuk a bíróság elnökének a közzétételben betöltött szerepét. A jogegységi eljárás szabályai alapján többek között a bíróságok elnökei kísérik figyelemmel az ítélkezési gyakorlatot,³⁸ amelynek következtében az elnökre hárul az a feladat, hogy amennyiben a joggyakorlat szempontjából kiemelkedő jelentőségű ítélet születik az általa vezetett bíróságon, akkor erről a felsőbb bíróságokat tájékoztassa. Ezt a folyamatot képes a nyilvánosság számára kitágítani az elektronikus információszabadság, amely az eddig csak a bírósági rendszeren belül lezajlott tájékoztatási láncolatot – az alsóbb bíróságtól a felsőbbig – kiterjeszti a nyilvánosság számára. Így az információ a közlési láncban nem akadna el, mivel az adott bíróság elnöke azt a döntést, amelyet arra érdemesnek ítél, mindenki számára hozzáférhetővé teheti a Bírósági Határozatok Gyűjteményében. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának funkciói között szereplő jogegység és jogbiztonság körében nagy előrelépést tudna biztosítani egy valóban jól működő, proaktív közzétételi gyakorlat. Ehhez azonban alapvetően az szükséges, hogy maguk a bírúk elfogadják és immanenssé tegyék a nyilvánosság értéktartalmát, mivel az ilyen diszkrecionális szabályok csak így tudnak hatékonyan működni. A szankcionálás ez esetben nem vezethet eredményre.

Tekintettel arra, hogy az így közzétett ítélet kivételes eset, javasoljuk, hogy ezekről az ítéletekről külön is tájékoztatás történjen az adott bíróság honlapján. Enélkül ugyanis senki nem keresné az adott

ítéletet a rendszerben, hiszen a törvény hatálya nem vonatkozik az adott ügyre.

9. Közérdeklődésre számot tartó ítéletek keresése a Bírósági Határozatok Gyűjteményében

A Bírósági Határozatok Gyűjteményét nemcsak szakmai szempontok mentén vizsgáltuk meg, hanem arra is kíváncsiak voltunk, hogy a sajtóban megjelenő, bármely okból közérdeklődésre számot tartó ítéleteket a hírekben közölt információk alapján meg lehet-e találni az adatbázisban. Ebből kiindulva az elmúlt két év sajtóhírei alapján kiválasztottunk tizenkét olyan ítéletet, amelyek a széles közvélemény számára is jelentőséggel bírtak. A kiválasztott ítéleteken keresztül azt szerettük volna bemutatni, hogy az ítéletek adatbázisa mennyiben használható azon érdeklődő polgárok számára, akik nem rendelkeznek jogi ismeretekkel, de el akarják olvasni egy-egy kiemelkedő fontosságú ítélet szövegét. Fel akartuk térképezni, hogy jogászai tudás és információk hiányában kezelhető-e az adatbázis, alkalmas-e a rendszer arra, hogy az érdeklődő polgár az éppen a sajtóban tárgyalt ügy ítéletét megtalálja. Felmerül a kérdés, hogy amennyiben a sajtó, mintegy közvetítőként beszámol egy bírósági eljárásról, az azt követően született ítéletről, miért akarná bárki, aki nem jogász, megismerni az ítéletet. Hiszen amennyiben szakmai oldalról nem tudja megítélni az ítélet tartalmát, amely csak félreértelmezésekhez és tévedésekhez vezethet. A nyilvánosság funkcióinak fényében ezek az érvek azonban nem állják meg a helyüket. Amennyiben elfogadjuk, hogy az igazságszolgáltatás minél nagyobb nyilvánossága azért szükséges, mert csak így biztosítható az igazságszolgáltatás feletti társadalmi ellenőrzés, akkor egyértelművé válik az igény, hogy az érdeklődő, de jogi végzettséggel nem rendelkező polgárok is megismerhessék a hírekben szereplő bírói ítéletek tartalmát.

Azonban nemcsak a társadalmi ellenőrzés érvényesülése miatt lényeges az ítéletek ilyen módon való megismerhetősége, mert megmutatkozik ennek egyfajta társadalomalakító szerepe is. Az érdeklődők az ítéletek megismerésével képet kapnak arról, hogyan is működik az igazságszolgáltatás rendszere. A bíróságok számára is kiemelkedő jelentősége van ennek a folyamatnak, hiszen az igazságszolgáltatásba vetett bizalom azok esetében, akik nem kerülnek kapcsolatba személyesen a bírósági rendszerrel, ezen a csatornán keresztül tud kialakulni, vagy éppen megdőlni.

Az ítéletek kiválasztásánál a fő szempont az volt, hogy az elektronikus információszabadságról szóló

³⁷ Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács tájékoztatása szerint a Gyűjteménybe 2007. július 1. napja óta mintegy 21.000 határozat került a publikusan elérhető adatbázisba.

³⁸ Bszi. 28. § (2) bekezdés.

törvény alapján közzéteendő ítéletek közül minden jogágból legyen legalább három-négy eset. Bár első látásra nem tűnik nagy számnak a tizenkét ítélet, a Bírósági Határozatok Gyűjteménye csak 2007. július 1. napját követően kihirdetett ítéletekre vonatkozik, így azokat az ügyeket választottuk ki, amelyek egyfelől beleesnek a határidőbe, másfelől jelentős sajtóvisszhangot váltottak ki. A kereséseket 2009 augusztusának első hetében végeztük el.

9.1. Általános megállapítások

A kutatás kezdetekor még úgy gondoltuk, hogy minden további nélkül találunk harminc olyan ítéletet, amely megfelel a törvény hatályának. A sajtóhírek tanulmányozását követően azonban meg kellett állapítanunk, hogy több okból sem lehetséges ennyi ítéletet találni. Nehézséget jelentett a kiválasztásban, hogy sok olyan bírósági eljárás van, amely ugyan megfelel a követelményeknek, de az eljárás során helyi vagy megyei szinten született meg a jogerős ítélet, vagy még nem született meg a döntés. Mivel a törvény csak a Legfelsőbb Bíróság és az ítéltáblák előtt hozott ítéletek közzétételét rendeli el, a személyi hatályra vonatkozó megjegyzéseink következtében komoly információhiánnyal kellett megküzdenünk. A sajtóhírek ugyanis sok esetben jelzik ugyan, hogy mely bíróság hozta az első és másodfokú ítéletet, viszont arról nem szolgálnak információval, hogy egy adott ügy esetében történt-e felülvizsgálat a Legfelsőbb Bíróság felé vagy sem. Mindez azt eredményezi, hogy az érdeklődő polgár nem rendelkezik információval arról, hogy egy megyei bíróság előtt jogerőssé vált ítélet szerepelhet-e az adatbázisban vagy sem. A megyei szinten jogerős ítéletek csak és kizárólag felülvizsgálat esetében kerülhetnek be az adatbázisba. Ennek következtében több olyan ügyet is kiválasztottunk, amely ugyan nem esik a törvény hatálya alá, de elképzelhető, hogy egy felülvizsgálat miatt mégis közzétételre került. Az információhiány miatt azonban egyetlen esetben sem tudtuk pontosan megállapítani, hogy egy helyi vagy megyei szinten hozott ítélet miért nem került közzétételre: azért, mert nem esik a törvény hatálya alá vagy azért, mert még folyik az ügyben a felülvizsgálat. Összességében ez jelentette az egyik legnagyobb problémát a keresések során, hiszen úgy kellett a kiválasztott ítéleteket keresni, hogy nem lehettünk biztosak benne, hogy az adatbázis kereső rendszerének

hibája miatt nem találunk meg egy határozatot, vagy azért, mert nem vonatkozik rá az elektronikus információszabadságról szóló törvény.

További jelentős problémát jelentett, hogy amennyiben a sajtóhírekből nem derül ki, hogy első- vagy másodfokú az ítélet vagy az, hogy melyik eljárásban lett jogerős, úgy gyakorlatilag nem lehetséges megtalálni, hiszen így azt sem tudhatjuk, hogy a közzétételi kötelezettség valóban fennáll-e. Ahhoz, hogy ezeket az információkat megtudjuk, egy adott ügyben több hírt és cikket kellett elolvasni. A sajtófigyelést az interneten végeztük, mivel ez tűnt a leggyorsabb és legcélravezetőbb módszernek.

A keresés során végig arra törekedtünk, hogy a sajtóban megjelent címszavak és az ott közölt információk alapján próbáljuk megtalálni az ítéletet. Körülbelül az első öt-hat ügy után világossá vált számunkra, hogy csak szabadszöveges kereséssel nem lehetséges egy ítéletet megtalálni. Ehhez szűkíteni kell a szempontokat, és legalább a határozatot hozó bíróság nevét, a határozat évszámát és a jogterületet meg kell adni. Egyebekben olyan mennyiségű találatot kapunk, amelyek fülszöveg, rövid tartalmi összefoglaló nélkül kezelhetetlenné teszik a rendszert. Miután világossá vált számunkra az, hogy önmagában a szabadszöveges keresés nem vezethet eredményre, az egyes ítéletek keresését végig úgy végeztük, hogy ha ez az információ a rendelkezésünkre állt, akkor az elsőfokú bíróság nevének és a határozat évének, valamint a jogterület és a kollégium nevének megadásával szűkítéssel éltünk, és így próbáltuk meg a sajtóhírekből kiszűrt jellemző szavakat szabadszöveges kereséssel megtalálni.

Mindez azt jelenti, hogy a sajtó képviselőin múlik, hogy egy bírósági eljárásról szóló hír esetében pontosan információkkal szolgálnak-e arról, hogy melyik bíróság hozta az ítéletet, és, hogy az jogerős-e vagy sem. Enélkül a jelenlegi adatbázis nem használható laikusok számára.

A bíróságok oldaláról és az adatbázis működtetésének oldaláról úgy látjuk, hogy egyfelől a szabadszavas keresés és annak szűkítése, másfelől a rövid tartalmi összefoglaló elengedhetetlen feltétel a Bírósági Határozatok Gyűjteményének a használatához. Jól példázza a keresés technikai kivitelezésének fontosságát az észtországi gyakorlat is, hiszen ott a különböző adatbázisok jelentős fejlődésen mentek át a

„A megyei szinten jogerős ítéletek csak és kizárólag felülvizsgálat esetében kerülhetnek be az adatbázisba.”

keresési szempontokat tekintve. Ahogyan a szerző fogalmaz, „...az információszabadság esetében a törvényi szabályozás mellett legalább olyan fontos kérdés a technikai megvalósítás”.³⁹

A szabadszöveges keresés esetében még a mindegyik szóra kereséskor is sokszor jelentős számú találatot kapunk, ezért a már említett rövid tartalmi összefoglaló nagyban segítené a keresett konkrét ítélet megtalálását. Így nem lenne szükséges sok, teljes mértékben irreleváns ítéletet végignézni. Egy érdeklődőtől nem várható el, hogy egy-két órát töltsön kereséssel csak azért, mert az adatbázis keresési rendszere nem megfelelő és nem felhasználóbarát.

Mivel az ítéletek – általunk is támogatott módon – anonimizálva kerülnek fel az internetre, ezért a keresés személynevek, cégnevek mentén nem működik. A sajtó viszont leggyakrabban éppen egy cég, vagy személy alapján azonosítja az ügyet. Gondoljunk csak a Postabank ügyre, a Kulcsár ügyre. Az anonimizálás következtében ezek a szavak nem kereshetők a rendszerben, így a közérdeklődésre számot tartó eljárások külön kiemelése meghatározó fontosságú lenne. Mindez azt jelentené, hogy a keresőrendszerbe egy új kategória kerülne be: a kiemelt ügyek csoportja, amely nagyban megkönnyítené az ilyen ítéletek keresését.

A keresések közben merült fel az a probléma is, hogy egy laikus nem tudhatja, hogy a másodfokú ítéletben már nem szerepel a konkrét ügy leírása, csak a fellebbezéssel megtámadott rész. Ennek következtében, ha a sajtóhír közli, hogy jogerős ítélet született egy ügyben, megadja az ítéletet hozó bíróság nevét és az ítélet meghozatalának a dátumát, amit az érdeklődő polgár megad a keresés során, a szabadszavas keresés akkor sem vezet eredményre, hiszen a keresett szavak csak az elsőfokú ítéletben szerepelnek. Csak abban az esetben működik a rendszer, ha a szabadszöveges keresést az elsőfokú ítéletet meghozó bíróság nevének megjelölésével és az ítélet dátumával látjuk el. A probléma megoldása úgy véljük, a sugó rendszer alapos és bővebb magyarázatokkal történő ellátása lehet. Abban az esetben ugyanis, ha erre felhívjuk az érdeklődő figyelmét, akkor jelentősen megkönnyítjük a keresést.

A keresés eredményeként kiadott ítéletek során szembesültünk azzal, hogy komoly nehézséget okoz az a tény, hogy az ügy tárgya nem kiemelt módon kerül rögzítésre. Míg a vádlott szó vastag betűvel van szedve, a bűncselekmény meghatározása csak normál betűvel

látható. A szem egyszerűen átsiklik a per tárgyán, amely szintén lassítja az eredményes keresést.

Olyan ítéletet is találtunk, amely olvashatatlan volt. Ez nyilvánvalóan technikai hiba eredménye, hiszen ezekben az esetekben a szöveg helyet fekete oldalakat látunk, vagy maga a szöveg van fekete alapon.⁴⁰

Az anonimizálás folyamata alapvetően sikeresnek tekinthető, mivel mindösszesen egy olyan ítéletet találtunk, amelyben bizonyos adatok nem kerültek törlésre. Ez a Globex ügyben hozott ítélet volt. E tekintetben kifejezetten pozitívnak nevezhető a magyar szabályozás és gyakorlat is, hiszen Észtországban a törvényi szabályozás ellenére sem működik megfelelően az anonimizálás, az Egyesült Államokban pedig a magyar szabályozásnál jelentősen szűkebb értelemben beszélhetünk csak az ítéletek anonimizálásáról.

9.2. A konkrét ítéletek

A törvény személyi hatálya következtében a kutatásunk során sok ügy kiesett a rostán, mint például a vas megyei tűzoltóper⁴¹ vagy a ferihegyi repülőtér kapcsán indult zajper.⁴² Ezek az ügyek nem esnek a törvény hatálya alá, és mivel esetükben csak az elmúlt két hónapban született jogerős ítélet, így egy esetleges felülvizsgálat eredményének a közzétételéig sem telt még el elég idő.

Az eljárások időtartama is akadályozó tényező volt abban, hogy az ítéleteket megtaláljuk, mivel például Tasnádi Péter büntetőügyei vagy a móri ügy kapcsán indult eljárások, de idesorolható a Kulcsár ügy is, még nem zárultak le. A jogerős döntés előtt pedig ítélet nem kerül fel a Bírósági Határozatok Gyűjteményébe.

Mindennek következtében történt, hogy a tervezett és kiválasztott harminc ítélet helyett mindösszesen tizenkét olyan határozatot találtunk, amelyek megtalálhatók az adatbázisban.

⁴⁰ 1/H-BJ-2007-13 számú ítélet.

⁴¹ A Vas Megyei Munkaügyi Bíróság 2008 szeptemberében hozott jogerős ítélete, amelyben a heti 48 óra felett ellátott szolgálat túlórájának számít, ezért a munkáltatónak, Szombathely Város Tűzoltóságának 2004. május elsejéig, tehát uniós csatlakozásunkig visszamenőleg a kamatokkal együtt kell kifizetnie az elmaradt járandóságot, <http://www.tvszombathely.hu/cgi-bin/szvtv/cikk.cgi?cikk=35112>.

⁴² Nem okozhatott egészségkárosodást és az ingatlanok értékének csökkenését a Budapest Airport zaj- és környezeti terhelése - ezt mondta ki a jogerős ítéletet a másodfokú bíróság abban a perben, amelyet egy XVIII. kerületi lakó indított, http://index.hu/belfold/budapest/2009/07/09/megnyerte_a_zajpert_a_ferihegyi_repuloter/.

³⁹ Függelék: A bírósági ítéletek megismerhetősége Észtországban.

Az egyes ítéletek esetében azt a módszert alkalmaztuk, hogy először szabadszöveges kereséssel kulcsszavakra kerestünk további szűkítés nélkül. Amennyiben a sajtóhírben szerepelt a vádbeli bűncselekmény pontos megnevezése, akkor a törvényhelyre, illetve szabadszavas keresés útján a bűncselekmény nevére is rákerestünk. Majd miután az bebizonyosodott, hogy ezzel a módszerrel nem lehetséges megtalálni az ítéleteket, az összes ítélet esetében először az elsőfokú, majd a másodfokú bíróság neve, az ítélet éve és a jogterület tekintetében szűkítettük a keresést. Először mindig a szabadszöveges keresés 'bármely szóra' kategóriáját választottuk, azután a 'mindegyik szóra', illetve a 'teljes egyezéssel' történő keresést. A 'bármely szóra' történő keresés esetében általában tíz vagy annál is több találatot kaptunk, amelyeket egyenként végignéztünk. A sajtóban megjelent információk alapján legalább három-öt keresőszót próbáltunk ki minden egyes ügy esetében.

A keresések folyamata során világossá vált számunkra, hogy ha körülbelül húsz perc elteltével sem találunk semmit, akkor feltehetőleg nincs közzétéve az ítélet. Az ítéletek mellé nem kerül fülszöveg, de egy adott bíróság ítéletei időrendi sorrendben kerülnek fel, amennyiben megadjuk a határozathozatal évét, így a sajtóhírekből ismert jogerős ítélet dátumát figyelembe véve végigkövethető a bíróság adott tárgyban közzétett ítéleteinek sora. Ha tehát többféle kereső szó megadása esetén is ugyanazokat az ítéleteket találta meg az adatbázis, akkor feltehető, hogy a keresett ítélet nem került közzétételre.

Több olyan ítélet is volt, amelyet csak véletlenül találtunk meg, feltehetően annak köszönhetően, hogy rengeteg időt töltöttünk el a szabadszöveges keresésekkel, számtalan szót beírva a keresőbe, több bíróság és különböző határozathozatali évek megadása mellett. Az, hogy több órás keresés alatt találtunk csak meg bizonyos ítéleteket, megerősítette azt a benyomásunkat, hogy az adatbázis nem működik megfelelően.

SIKERTELEN KERESÉSEK (12-ből 8)

1. Magyar Gárda Hagyományőrző és Kulturális Egyesület feloszlata (2009.07.02. Fővárosi Ítéltábla II. fok, 2008. 12.12. Fővárosi Bíróság I. fok)

„Az, hogy több órás keresés alatt találtunk csak meg bizonyos ítéleteket, megerősítette azt a benyomásunkat, hogy az adatbázis nem működik megfelelően.”

Az elsőfokú ítéletet helybenhagyva jogerősen feloszlatta a Magyar Gárda Egyesületet a Fővárosi Ítéltábla. Ennek ellenére ezzel kapcsolatban egyetlen ítéletet sem találtunk meg a Bírósági Határozatok

Gyűjteményében. A kereső szavak között szerepelt a „Magyar Gárda”, a „feloszlata”, az „egyenruha”, „Tatárszentgyörgy”, „foglyul ejtett közönség”, de ezek egyike sem vezetett eredményre, még 2009. augusztus 24. napján sem, pedig ekkorra már vélhetően eltelt az írásba foglalástól számított harminc napos közzétételi határidő.

Mindez azt a problémát veti fel, hogy az ítéletek írásba foglalása sokszor hosszabb időt vesz igénybe, és bár az írásba foglalás határidejét törvény szabályozza, a késedelem igen gyakori, amelynek következtében az érdeklődő polgár nem rendelkezik semmilyen információval arról, hogy egy-egy ítéletet pontosan mikortól érdemes keresni az adatbázisban. Ehhez képest Észországban az ítéletek közzétételének a határideje az ítélet kézbesítését követő munkanap; láthatjuk tehát, hogy a magyar szabályozásnál jelentősen rövidebb határidővel is megoldható a közzététel.

Itt kell megemlítenünk azt is, hogy az adatbázisban ugyan nem találtuk meg az ítéleteket, de a Fővárosi Ítéltábla internetes honlapján a másodfokú ítélet teljes terjedelmében elérhető. Úgy véljük, hogy egyfelől kifejezetten pozitív az ítéltábla lépése, miszerint bárki számára hozzáférhetővé teszi azt az ítéletet, amelyre vélhetően sokan kíváncsiak, másfelől úgy tűnik számunkra, mintha a bíróság elfelejtette volna a Bírósági Határozatok Gyűjteményére vonatkozó közzétételi kötelezettségét.

2. MTV székház elleni ostrom (nem rendelkezünk információval, hogy a törvény hatálya alá esnek-e ezen ítéletek vagy sem, mivel I. fokon a PKKB, II. fokon a Fővárosi Bíróság járt el)

A 2006 őszén történt MTV székház elleni ostrom következtében több peres eljárás is indult. A keresést elvileg könnyítette volna, hogy a hírekben megjelent az

eljárást lefolytató bíróság neve és még számtalan más információ a tárgyalásokon elhangzottakról.

Az „MTV székház ostroma, 2006” keresési szavakra a már vázolt szűkítés mellett 20 találat volt. A találatok nagymértékben szóródtak a különböző bűncselekmények között, hiszen megtalálható volt itt közúti baleset okozása, rongálás, lopás, csalás, de a keresett ítéletek nem voltak elérhetőek. A mindegyik szóra keresés és a teljes egyezésre történő keresés esetében találat nem volt. A keresés érdekessége volt, hogy miután megjelent a hírekben, hogy a vád többek között közérdekű üzem megzavarása volt, így erre nézve mind szabadszavas módon, mind törvényhely megadásával rákerestünk. Azt a meglepő eredmény kaptuk, hogy eltérő találatokat kapunk akkor, ha a közérdekű üzem megzavarása szabadszavas kereséssel történik, itt öt találatot kaptunk; a bűncselekmény törvényhelyének megjelölése esetén pedig nem volt találat. Ugyanígy rákerestünk a garázdaság szóra is, mivel ez is szerepelt a vádak között, ebben az esetben mindösszesen kettő ítéletet hozott a törvény hatálybalépése óta a Pesti Központi Kerületi Bíróság az adatbázis szerint. Ez természetesen nem igaz, de a törvény vonatkozó részeinek magyarázata nélkül az érdeklődő polgár ennyit tapasztal a keresést követően. Mindezek következtében hasznos és szükséges lenne egy értelmező részben közzétenni az elektronikus információszabadság törvény követelményeit is, amellyel világossá tenné az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, hogy nem minden ítélet kerül közzétételre.

3. Meleg Méltóság Menete elleni támadások miatti perek (nem rendelkezünk információval, hogy a törvény hatálya alá esnek-e ezen ítéletek vagy sem, mivel I. fokon a PKKB, II. fokon a Fővárosi Bíróság járt el)

A 2008. július 5-én tartott Meleg Méltóság Menetén történtek miatt több peres eljárás volt folyamatban. A sajtóhírek ebben az esetben is részletesek és alaposak voltak, így a bűncselekmény és a bíróság neve is rendelkezésre állt. A keresést a „meleg”, „melegfelvonulás”, „meleg méltóság menete”, „felvonulás”, „július 5.”, „Hősök tere”, „utcakő” szavakkal végeztük, de egyetlen esetben sem volt találat. A Fővárosi Bíróság nevének és a hivatalos személy elleni erőszak megjelölésével 47 találatot kaptunk, de a keresett ítéletek nem voltak közöttük.

4. Postabank ügy, (2009.02.11. Legfelsőbb Bíróság III. fok, Fővárosi Ítéltábla II. fok, Fővárosi Bíróság I. fok), **Globex ügy**

A sajtóhírek igen részletesen beszámoltak a Postabank ügyben folyamatban volt büntetőeljárásról, így számtalan keresőszó állt a rendelkezésünkre. A hírekben szerepelt továbbá az első- és másodfokú bíróság neve és a határozatok meghozatalának az éve is.

Az ítélet megtalálása érdekében rákerestünk a „Postabank”, az „üzletpolitika”, a „célartalék”, „banki vezetés”, „bankpánik”, „vagyonvesztés” szavakra, de itt egyetlen találat sem volt. A hűtlen kezelés bűncselekményére keresve 13 találat volt, de a keresett ítélet nem volt közöttük. A pénzügyi törvény esetében már 78 találat volt. Ugyanez történt a védelmet ellátó ügyvéd nevére történő keresés esetében is, mivel itt 170 találatot kaptunk. A keresésünk így eredménytelen volt.

A „betéti kamat” szóra kereséskor egy váratlan fordulattal szembetaláltuk magunkat a Globex ügy büntető ítéletével. Bár az ítélet a törvény hatálybalépése előtt született, de egy felülvizsgálati kérelem folytán közzétételre került. Feltehetően ennek köszönhető az a tény is, hogy sem a Globex szó, sem a büntető ügyben szereplő cégek neve nem került anonimizálásra. Ha ugyanis beírjuk a Globex szót a keresőbe, akkor rögtön megkapjuk az ítéletet, a Postabank szóra keresve viszont nem jelez találatot a rendszer.

Itt kell jeleznünk azt a problémát, hogy a közzétett ítéletek anonimizálása nagyon fontos kérdés, ezért úgy véljük, hogy a kiemelt ügyekre külön kategóriaként is rá kellene tudni keresni. Ez nagyban könnyíteni a keresést, és hozzájárulna ahhoz, hogy például a Postabank ügyében hozott ítéletet megismerhessük.

5. Pénzbüntetés kiszabása a fogyasztókat megalázó rendőröknek (2009.06.16., Pécsi Ítéltábla II. fok., Somogy Megyei Bíróság I. fok)

A csurgói rendőrsre 2007-ben bement két szellemi fogyatékkal élő férfi, akiket egy büntény vizsgálata miatt idéztek be. A rendőrök a két férfit megalázták ezzel hivatali visszaélést követtek el. A „szellemi fogyatékos” szóra egyetlen találat volt, egy életveszélyt okozó testi sértés ügye. A „hivatali visszaélésre” sem kaptunk találatot, sem szöveges, sem törvényhelyre vonatkozó kereséssel. Rákerestünk a rendőrök által tanúsított magatartás jellemzőire is, mint „éneklés” vagy „dugja ki a nyelvét”, de találatot így sem kaptunk.

6. Sas József adócsalás miatti büntetőpere (2009.06.17. Fővárosi Ítéltábla II. fok, Fővárosi Bíróság I. fok)

A Mikroszkóp Színpad igazgatóját adófizetési kötelezettség elmulasztása miatt ítélték el. Ebben az esetben is igaz, hogy a sajtó sok tényről közölt az ítéletről és az eljárásról is. Ennek ellenére az „adócsalás”, „adófizetési kötelezettség elmulasztása”, „Mikroszkóp színpad”, „színházigazgató”, „színész” szavak beírása a keresőbe teljesen eredménytelen volt.

7. Szögbelövő pisztollyal megölte volt élettársa barátját, az asszonyt pedig életveszélyesen megsebesítette 2007 nyarán, Balatonőszödön egy német férfi (2009. 06. 30. Pécsi Ítéltábla II. fok, Somogy Megyei Bíróság I. fok)

Ebben az esetben is azzal a problémával találtuk szembe magunkat, hogy bár már eltelt az ítélet írásba foglalásának a határideje, lehetséges, hogy azért nem találtuk meg az ítéletet, mert az írásba foglalás még nem történt meg, vagy határidőn túl történt, így a harminc napos közzétételi határidő lejártát nem állt módunkban ellenőrizni.

A „szögbelövő”, „Németország”, „Balatonőszöd” szavakra kerestünk rá, mind az I., mind a II. fokú bíróságok nevének szűkítésével, de nem találtuk meg a keresett ítéletet.

8. Az M0 körgyűrű építésével kapcsolatos perek (nem rendelkezünk információval, hogy a törvény hatálya alá esnek-e ezen ítéletek vagy sem)

Itt kifejezetten nem a kisajátítási perekre voltunk kíváncsiak, hanem a települések és a különböző szervezetek által indított eljárásokra, amelyek célja a körgyűrű nyomvonalának a megváltoztatása volt.

Az „M0” szabadszöveges keresése eredményeként összesen 11 találatot kaptunk a Fővárosi Bíróság közigazgatási kollégiumára történt szűkítéssel. Ezek mindegyike az M0-as körgyűrű kisajátítási ügyeit, illetve az M0-as körgyűrű építéséről szóló közleményekkel kapcsolatos ORTT határozatokkal kapcsolatos ítéleteket tartalmazta. Mivel a hírekből kiderült, hogy több pert a Levegő Munkacsoport indított, így rákerestünk e nevekre is; erre 27 találat volt, de a keresett ítélet nem volt köztük. A „körgyűrű” szóra keresve ugyanaz a 11 találat jött ki, mint az „M0” esetében.

SIKERES KERESÉSEK (12-ből 4)

1. 2006. évi tüntetések miatti eljárások

Az MTV székház ostroma ügyében nem, de a 2006-os többi budapesti tüntetéssel kapcsolatban két ítéletet is találtunk. A keresés véletlenül hozott eredményt, mivel az MTV székház és a Magyar Gárda Egyesület ügyeinek keresése közben beírtuk a keresőbe a „felosztat” szót, a Fővárosi Bíróság nevét, illetve a 2009-es határozathozatali évet, így találtunk meg két határozatot. Mindkettő ügy 2006. október 23-án történt. Az első FIT-H-PJ-2009-266 számú ítélet egy rendezvény oszlatása során megsérült személy kártérítési pere, míg a második FIT-H-PJ-2009-14 számú megalapozatlan kényszerítő eszközök alkalmazása miatt a személyiségi jog megsértése okán indított eljárás volt.

2. GVH bírság miatti autópálya kartell ügye (2007. 08. 29. Fővárosi Ítéltábla II. fok, Fővárosi Bíróság I. fok)

A GVH megállapította, hogy a Nemzeti Autópálya Rt. által 2002 júliusában, illetve augusztusában kiírt közbeszerzési pályázatokon résztvevő vállalkozások – a Betonút Rt., a DEBMÚT Rt., az EGÚT Rt., a Hídépítő Rt. és a Strabag Rt. – versenytörvénybe ütköző megállapodást kötöttek. Az „autópálya” szót beírva a keresőbe, természetesen szűkítve a határozatot hozó bíróságra, a határozat évére és a jogterületre, négy határozatot kaptunk, amelyek közül a FIT-H-KJ-2007-1 számú tartalmazta a keresett ítéletet. A keresés körülbelül két-három percet vett igénybe.

3. Mortimer ügy (2007.9.26. Fővárosi Ítéltábla II. fok, Fővárosi Bíróság I. fok)

A vád szerint 2005 májusában az akkor 17 éves Mortimer a fővárosi 21-es buszon 80 centiméteres kardjával átszúrta egy 15 éves roma fiú testét, aki életveszélyesen megsérült. A „21-es busz” szavak, a Fővárosi Ítéltábla és a büntető jogterület szűkítésének eredményeképpen három találat volt, amelyek közül a FIT-H-BJ-2007-10 szám alatti a keresett ítélet volt. A keresés körülbelül két percet vett igénybe.

4. A Hajdúhadházi Általános Iskolában történt szegregáció (2007.12.18. Debreceni Ítéltábla II. fok, Hajdú-Bihar Megyei Bíróság I. fok)

Az ítélet szerint az alperesek közvetlenül hátrányosan különböztetik meg a két iskola tagépületeiben oktatott, túlnyomórészt roma diákokat, amikor azok oktatásához alacsonyabb színvonalú feltételeket biztosítanak. A

„szegregáció” szóra történő keresés – természetesen a határozatot hozó bíróság neve, a határozat időpontjának szűkítése mellett – eredményre vezetett; egyetlen találatot kaptunk, a DIT-H-PJ-2007-73 számú ítéletet.

10. A kérdőíves kutatás eredményei

Annak érdekében, hogy a Bírósági Határozatok Gyűjteményének elemzése széleskörű és kellőképpen alapos legyen, készítettünk egy kérdőívet,⁴³ amelyet megküldtünk a bíróságoknak, a Budapesti Ügyvédi Kamarának, illetve az Országos Közjegyzői Kamarának, valamint az Eötvös Károly Intézet saját honlapján is elérhetővé tettük. A kutatásunk célja itt kifejezetten az volt, hogy a jogász szakma képviselőinek a véleményét, ismereteit valamiképpen feltérképezzük arról, hogy ismerik-e a Bírósági Határozatok Gyűjteményét, illetve, hogy azt mire és hogyan használják; elégedettek-e az adatbázis működésével. Egyfajta előzetes képet szerettünk volna kapni arról, hogy többek között a bírák, ügyvédek, köztisztviselők hogyan vélekednek az adatbázisról, mit tartanak problémának, illetve milyen javaslatokat fogalmaznak meg a rendszer jobb és használhatóbb működése érdekében. A kérdőíves kutatásunk tehát nem reprezentatív, nem a teljes jogász szakma véleményét mutatja be, így természetesen a következtetéseink nem általánosíthatók, csak tendenciákat és csomópontokat kívántunk megfogalmazni. Ennek ellenére nagyon hasznosnak bizonyultak a beérkezett válaszok, mivel egyfelől számos érdemi javaslatot kaptunk a rendszer működésével kapcsolatosan, másfelől napvilágra kerülhettek az elektronikus információszabadságra vonatkozó problémák is.

A kérdőívben több nyitott kérdést is feltettünk éppen azért, hogy az adatbázis működését, annak hibáit és továbbfejlesztési lehetőségeit megvizsgáljuk. Kíváncsiak voltunk arra, hogy mikor és honnan hallottak először a válaszadók a Bírósági Határozatok Gyűjteményéről; megkérdeztük, hogy milyen gyakran használják az adatbázist, és hogy elégedettek-e a keresőrendszerrel és a találatok megjelenítésével.

A kérdőíves kutatás eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze, és bár az általunk megállapított

tendenciák és irányvonalak egy nem reprezentatív kutatás eredményei, arra véleményünk szerint mégis alkalmasak, hogy bizonyos problémákat felvessenek. Úgy véljük, hogy kutatásunk ezen része sok olyan kérdésre ráirányítja a figyelmet, amelyekkel mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazónak érdemes a későbbiekben foglalkozna. A kérdőíves kutatás arra is alkalmas, hogy egy esetleges jövőbeni reprezentatív felmérés alapjául szolgáljon. A válaszadók által megfogalmazott érdemi javaslatokat és felvetett működési problémákat a Bírósági Határozatok Gyűjteményének használhatósága körében írt fejezetbe építettük be.

10. 1. Irányvonalak és tendenciák a kérdőíves kutatás eredményei alapján

Néhány adat a kérdőívet kitöltő egyénekről: a kérdőívet összesen 147 személy töltötte ki, akiknek a 70%-a Budapesten dolgozik, 30%-a pedig városban vagy megyeszékhelyen. Egyetlen személy sem volt a mintában, aki nagyközségben vagy községben végezne jogi munkát. A válaszadók több mint kétharmada legfeljebb 49 éves volt. Ugyanannyi ügyvéd, ügyvédjelölt, illetve bíró szerepelt a mintában, az arányuk 32,9 %. Ez azt jelenti, hogy az összlétszámukhoz viszonyítva a bírák töltötték ki a legmagasabb arányban a kérdőívet. Ahogyan arra számítottunk is, a köztisztviselők (11%), a kutatók (4%), a közjegyzők (0), az ügyészek (0,7%), a joghallgatók (6%) képviselői jelentősen kisebb arányban voltak jelen a mintában.

Az első és legszembetűnőbb tendencia az adatbázissal kapcsolatos információhiány volt.

A válaszadók több mint fele (53,4%) csak egy éve vagy kevesebb, mint egy éve értesült a Bírósági Határozatok Gyűjteményének létezéséről. Ez azt jelenti, hogy az egyébként 2007. július 1. napjától működő adatbázisról még a szakma képviselői is csak a működés kezdetétől számított egy év elteltével értesültek. A tájékoztatatlanságot támasztja alá, hogy a 2007-es hatályba lépés dátuma ellenére, a szakma képviselőinek több mint tizede négy éve vagy még annál is régebben hallott először az adatbázisról. Mindez felveti azt a kérdést, hogy az információhiány, a nem megfelelő tájékoztatás következtében a szakma képviselőin túl hány érdeklődő állampolgár ismerheti a Bírósági Határozatok Gyűjteményét. Nyilvánvaló következtetés, hogy a jogászok ilyen mértékű ismerethiánya sokkal erőteljesebben jelentkezik a laikusok esetében. Ezért úgy

„A válaszadók több mint harmada jogász létére nem használja a Bírósági Határozatok Gyűjteményét.”

⁴³ Az adatfelvétel 2009. június 15. és augusztus 20. között történt. A kérdőív kérdései függelékben megtalálhatók. A kérdőív eredményei excel formátumban elérhetőek az Eötvös Károly Intézet honlapján.

véljük, hogy nagyobb nyilvánosságra és részletesebb tájékoztatásra lenne szükség mind a bíróságok honlapján, mind a sajtóban arról, hogy létezik egy ilyen adatbázis, és hogy itt a törvényben meghatározott ítéletek köre bárki számára, díjmentesen elérhető.

A tudomásszerzés időpontja mellett további érdekes adatot szolgáltat az is, hogy a válaszadók honnan, milyen fórumon értesültek a Bírósági Határozatok Gyűjteményének létezéséről. A kérdőívet kitöltőknek csak a 35,5%-a értesült a Bírósági Határozatok Gyűjteményéről jogszabályokból, és csaknem ugyanennyien, 30%-uk kollégájuktól szerzett tudomást az adatbázis létezéséről. Mindez alátámasztja a fenti megállapításunkat, hogy ha a jogászok harmada is csak a kollégájától tudta meg, hogy az ítéletek bizonyos köre hozzáférhető az interneten, akkor a nyilvánosság nagy valószínűség szerint erről még kevesebbet tudhat.

A következő lényeges megállapításunk az *adatbázis használatával és a keresőrendszerrel való elégedettség* függ össze.

A kutatás eredményei szerint a válaszolók 23 %-a rendszeresen, míg 42%-a csak néhányszor használta a Bírósági Határozatok Gyűjteményét. Ehhez képest 18% volt azoknak az aránya, akik egyáltalán nem használják az adatbázist, 16% pedig úgy válaszolt, hogy ugyan megnézte már az adatbázist, de érdemben nem használta. A válaszadók több mint harmada tehát jogász létére nem használja a Bírósági Határozatok Gyűjteményét.

A ritka használat tekintetében azt a feltevést fogalmaztuk meg, hogy feltehetően ennek oka az adatbázis működési problémáiban gyökerezik. Azért lehetséges, hogy a válaszadók kétharmada nem, vagy csak néhányszor használta a Bírósági Határozatok Gyűjteményét, mivel vagy – az első felvetésünkre visszautalva – nem rendelkezik kellő információval az adatbázisról, vagy megpróbálta használni a rendszert, de valamilyen oknál fogva nem találta meg a keresett határozatot.

Arra a kérdésre, hogy a válaszadó mennyire elégedett a Határozatok Gyűjteményének keresőrendszerével, a válaszadók több mint fele azt válaszolta, hogy elégedetlen. A legtöbbször előforduló indokok szerint azért, mert a szabadszöveges keresés alkalmatlan arra, hogy egy ítéletet megtaláljanak; a

rendszer nem kellően differenciált, és nem lehetséges megfelelően szűkíteni. További hiányossággént értékelték, hogy jogszabályhely alapján nem lehet bekezdésre keresni, illetve, hogy nem lehet /A, /B. §-ra keresni. Többen jelezték, hogy hiányolják a BH-k (bírósági határozatok) esetében megszokott rövid tartalmi összefoglalót, mivel enélkül minden egyes kiadott találatot végig kell nézni a kívánt ítélet megtalálásához. Problémaként merült fel az is, hogy sok olyan határozatot is kiad a rendszer, amelyekben nem található meg a szabadszöveges kereséskor megadott szó. A felvetett javaslatok között azonban az is világossá vált, hogy sokan nincsenek tisztában a törvény hatályával és azzal, hogy milyen határozatok kerülnek fel az adatbázisba. Így volt olyan, aki az elmúlt tizenöt év találmánybitorlási ügyeit akarta megkeresni, és olyan is, aki elsőfokú döntéseket keresett a rendszerben.

Ha a használatot összevetjük a foglalkozási típusokkal, akkor azt tapasztaljuk, hogy a rendszeres használók között a legnagyobb arányban, 30%-ban az ügyvédek képviseltetik magukat, a bírák 25%-ban vannak

jelen, míg a köztisztviselők 18%-ban. Ennek feltehetőleg az az oka, hogy a bírák számára rendelkezésre áll a saját belső (intranetes) elektronikus rendszerük, amely ítéleteket is tartalmaz, így ők nem szorulnak rá egy külön adatbázisra.

Arra a kérdésre azonban nehéz felelni, hogy az ügyvédek között miért éri el majdnem a 40%-ot a csak néhányszor használók aránya. Amennyiben megnézzük,

hogy a rendszeres használók között a legnagyobb arányban szereplő ügyvédek közül mennyien elégedettek a Határozatok Gyűjteményének keresőrendszerével, akkor azt láthatjuk, hogy csak 14% elégedett, és 44%-uk kifejezetten elégedetlen vele. A használat gyakoriságát természetesen befolyásolja a keresőrendszer felhasználóbarát volta, vagy éppen barátságatlansága. Lehetséges, hogy az adatbázis rendszeres használatának az aránya azért ilyen alacsony az ügyvédi szakmán belül, mert az adatbázis keresőrendszere nem megfelelő, és ez megakadályozza azt, hogy szélesebb körben és gyakrabban vegyék igénybe az adatbázis segítségét.

Az elektronikus információszabadságról szóló törvény betűjének ugyan megfelel a jelenlegi adatbázis, de a kereshetőség, a használat szempontjából a kutatás adatai arra engednek következtetni, hogy a törvény

„Amennyiben megnézzük, hogy a rendszeres használók között a legnagyobb arányban szereplő ügyvédek közül mennyien elégedettek a Határozatok Gyűjteményének keresőrendszerével, akkor azt láthatjuk, hogy csak 14%-uk elégedett, és 44%-uk kifejezetten elégedetlen vele.”

szellemének a jelenlegi adatbázis nem tesz eleget. Ha a szakma képviselői, az ügyvédek, akik jogi szaktudással rendelkeznek, nem találják megfelelőnek a Bírósági Határozatok Gyűjteményét, akkor ez ugyanígy igaz lehet a nyilvánosság egészére nézve.

A keresőrendszerrel való elégedettségére vonatkozó kérdésre a válaszadó bírók kevéssel több, mint 50%-a egyszerűen nem válaszolt. A válasz megtagadásának az oka lehet az a tény, hogy a bírácoknak létezik saját belső elektronikus adatbázisuk, ezért a Bírósági Határozatok Gyűjteményét nem használják. Három esetben azonban jelezték a válaszadók, hogy nem tudnak erre a kérdésre felelni, mivel a Bírósági Határozatok Gyűjteményét nem erre használják, vagy még nem kerestek benne. Mindez felveti azt a kérdést, hogy a bírák esetleg úgy vélik, hogy negatív kritikát nem fogalmazhatnak meg az adatbázisról. A nem válaszolókhöz képest a bírák 12%-a volt az, aki elégedetlenségét fejezte ki az adatbázisban való kereséssel kapcsolatban.

Az elvárásokat tekintve szintén a keresőrendszer problémáira jutunk vissza, mivel 40%-ot tesz ki azoknak az aránya, akik használták már az adatbázist, de az nem elégítette ki az elvárásaikat; azaz vélhetően nem találták meg a keresett ítéletet az adatbázisban. A

„A válaszok alapján általánosságban elmondható hogy az OIT-nak nem állnak rendelkezésre naprakész információk az általa üzemeltetett adatbázisról.”

használatra vonatkozó hiányosságokra mutat az az adat is, miszerint majdnem 20% volt azoknak az aránya, akik ugyan többnyire megtalálták a keresett ítéletet, de a rendszert bonyolultnak tartják. Ezzel szemben viszont csak 16% volt olyan, aki teljes mértékben elégedett az adatbázissal, mert szerinte könnyen kezelhető, és meg is találta rajta az ítéletet.

A kereshetőséghez szorosan kapcsolódik a találatok megjelenítésének a módja.

Arra voltunk kíváncsiak, hogy a válaszadók mennyire elégedettek a találatok megjelenítésével. Itt már csak a válaszadók 31%-a jelezte az elégedetlenségét, így a találatok megjelenítése a keresési rendszerrel összevetve jelentősen jobb megítélés alá esik. Míg az ügyvédek a keresés terén alapvetően elégedetlenek voltak a rendszer működésével, addig a találatok megjelenítésével kapcsolatban csak 28% jelezte elégedetlenségét.

Az elégedetlenek közül többen jelezték, hogy az anonim.rtf fájl megnevezés zavaró, amennyiben több ítéletet ad ki a rendszer, mivel összekeverik a már

megnyitott fájlokat. A találatok megkülönböztetésére a válaszadók javasolták a címszavak használatát, illetve az olvasott fájlok valamilyen módon történő jelzését is, valamint azt, hogy maguk a találatok egy külön ablakban jelenjenek meg. Felvetődött, hogy a találatok megjelenítése html formátumban megfelelőbb lenne. Hibaként jelezték, hogy a vissza funkció nem megfelelően működik, és a megtalált határozatok között volt olyan, amelyet csak félszavakban, töredékes formában tudtak megjeleníteni. Pozitívumként értékelték viszont, hogy az első- és másodfokú határozat össze van kapcsolva egymással, amely az észt példa alapján, – ahol ez nem működik megfelelően – nélkülözhetetlen eleme az ítéletek elektronikus adatbázisának.

Összefoglalásképpen azt állapíthatjuk meg, hogy két jelentős irányvonal bontakozott ki a kérdőívek elemzését követően: egyfelől, hogy a jogász szakma jelentős információhiánnyal küzd a Bírósági Határozatok

Gyűjteményének létezésével, elérhetőségével és a közzétett ítéletek típusával kapcsolatban; másfelől, hogy az adatbázis keresőrendszere sok kívánni valót hagy maga után, akadályozva ezzel az elektronikus információs szabadság gyakorlati érvényesülését. Az adatbázist legtöbbet használó ügyvédi szakma képviselőinek a többsége úgy

vélekedett, hogy elégedetlen a keresőrendszerrel.

A problémák felszínre kerülése mellett számos hasznos és megfontolandó javaslatot eredményezett a kutatás, amelyeket a következőkben veszünk részletesen is számba.

11. Az OIT megkeresés eredménye

A kérdőíves felmérés mellett közérdekű adatigényléssel fordultunk az Országos Igazságszolgáltatási Tanácshoz, pontosabban annak elnökéhez, amelyben a Bírósági Határozatok Gyűjteménye működésének a részleteire voltunk kíváncsiak. Az OIT elnöke augusztus 5-i levelében korrekt tájékoztatás nyújtott számunkra, azonban a kérdéseinkre csak részlegesen kaptuk meg a választ.⁴⁴

A válaszok alapján általánosságban elmondható hogy az OIT-nak nem állnak rendelkezésre naprakész információk az általa üzemeltetett adatbázisról. Több

⁴⁴ Az OIT elnökének válaszelevelét a Függelékben közöljük.

kérdésünkre csupán általánosságban válaszolt az OIT. Míg az információhiány az adatbázis üzemeltetésével és továbbfejlesztésével

kapcsolatban vet fel aggályokat, addig a második problémakör a közérdekű adatigényléssel kapcsolatos adatkezelői tájékoztatási attitűd-problémákat jelzi.

Az OIT elnökének tájékoztatása szerint – összefoglaló tájékoztatás keretében kifejtettek alapján – eddig „mintegy 21.000 határozat került a publikusan elérhető adatbázisba”. A határozatok

„a felhasználók jelentős része nem tudja használni a Bírósági Határozatok Gyűjteményét, nem értik az adatbázis működését. Ez részben az adatbázis felépítésére vezethető vissza, részben a jogász szakma attitűdjére.”

pontos száma természetesen napról napra változik, azonban egy meghatározott időpontban megadható kell, hogy legyen a feltöltött határozatok száma, az adatbázis üzemeltetése során kifejezetten fontos a naprakészség. A tájékoztatás szerint az adatbázist 2007. július 1. óta 76 ezren látogatták, havonta átlagosan 4-5 ezer közötti letöltést hajtottak végre az oldalról. Feltételezzük, a 76 ezres látogatói szám éppúgy becslés, mint a 4-5 ezer közötti letöltés, amely nem értelmezhető, hogy oldalletöltésre vagy határozatok megjelenítésére vonatkozik-e. Az OIT válaszából az derül ki, hogy a 25 hónap alatt a 76 ezres látogatói létszám átlag havi 3 ezer látogatót jelent. Amiből az következik, hogy a látogatók átlag 1,4 letöltést hajtanak végre, ami a tesztkereséseink szerint valószínűleg alacsony.

Az OIT szempontjából is fontos lenne, hogy pontos adatok birtokában legyen, hogy tudja, a látogatók mennyi időt töltenek el a honlapon, mit csinálnak, eredményes vagy eredménytelen a keresésük, mennyi idő után hagyják el az oldalt, stb. Ahhoz, hogy az OIT az adatbázist megfelelő módon fejlessze tovább, pontosan ismernie kell a látogatói szokásokat, a statisztikákat. Ezt egy egyszerű webes szolgáltatással is meg lehet nézni, nem igényel extra erőforrást a statisztikák elkészítése.

A Gyűjtemény sűgője nem tartalmaz olyan e-mail címet, ahol kérdéseket lehet feltenni az adatbázis használatával kapcsolatban. Az OIT tájékoztatása szerint jelenlegi havi 1-2 megkeresés van az adatbázis használatával kapcsolatban. Ennek oka az OIT szerint az lehet, hogy „a rendszeres érdeklődők megismerték a keresési logikát, elfogadták és használják a kereső szolgáltatásait”. Ezzel szemben az is egy lehetséges magyarázat, hogy a látogatók nem tudják, hogy az OIT Hivatala Szervezési és Koordinációs, illetve Informatikai Főosztálya megválaszolja a feltett kérdéseket, hiszen

erre semmi nem utal a honlapon, ezért az alacsony érdeklődésre más magyarázat is lehet, mint az elégedettség. Javasoljuk, hogy egy, a kérdésekre vonatkozó e-mail cím legalább megadásra kerüljön a honlapon. (Elképzelhető, hogy a honlapon szerepel ilyen e-mail cím, ám mi azt nem találtuk meg, ez legalábbis arra enged következtetni, hogy nem a megfelelő helyen van.)

A válaszokból kiderül, hogy az OIT nem rendelkezik naprakész információval az adatbázis tartalmára vonatkozóan sem. Így több kérdésünk esetén is azt a választ kaptuk, hogy az OIT csak az egyes

bíróságokat megkeresve tud választ adni, ami az ítélezési szünetre való tekintettel leghamarabb szeptember hónap végén történhet meg. (A kérdéseinket 2009 júniusában küldtük el).

Így nem kaptunk választ arra a kérdésre, hogy hány határozat közzétételére kerül sor az Eitv. 17. § (6) bekezdése alapján. Az Eitv. 17. § (6) bekezdése szerint a bíróság elnöke elrendelheti a bíróság által hozott határozat közzétételét akkor is, ha az nem esik a törvény hatálya alá. Nem kaptunk választ ugyanígy információhiányra hivatkozva arra a kérdésre sem, hogy az Eitv. 18. § (5) bekezdése szerint az állam- és szolgálati titok védelmét hogyan biztosítják a határozatok közzététele során. Az OIT-nak nincs információja arra vonatkozóan sem, milyen különbségek vannak az egyes bíróságok anonimizálási gyakorlatában, milyen belső munkafolyamatok kerültek szabályozásra az egyes bíróságoknál. A válasz szerint a 128/2009. (VII. 7.) OIT határozat alapján az OIT Hivatala 2010. március 31. napjáig készít előterjesztést erről, jelenleg azonban nem rendelkezik ilyen adattal.

12. A Bírósági Határozatok Gyűjteményének használhatósága

A kérdőívet kitöltők számos, a törvény alapján az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsra nézve nem kötelező, de nagyon hasznos javaslatot tettek a felmérés során. Ezek részben továbbfejlesztésekkel jöhetnek létre, részben a rendszer átalakítását igénylik annak érdekében, hogy az adatbázisban a keresés egyszerűbb és hatékonyabb legyen.

A Bírósági Határozatok Gyűjteménye a birosag.hu honlapon érhető el.

A Bírósági Határozatok Gyűjteményében digitális formában, bárki számára, személyazonosítás nélkül, korlátozástól mentesen, díjmentesen hozzáférhetőek az e törvényben meghatározott bírósági határozatok. [Eitv. 16. § (1)]

Az adatbázis működésével kapcsolatban megállapítható, hogy nem felel meg az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC.

„A keresési feltételek további szűkítésére nincs lehetőség, holott egy akár több száz találatot eredményező kifejezés esetén sokat segíthetne a keresés pontosításának lehetősége.”

törvénynek. Az ugyanis, hogy a törvény IV. fejezetében foglalt előírások szerint közzétételre kerülnek anonimizált módon a határozatok, amelyet bárki, személyes adatok megadása nélkül ingyenesen megtekinthet, még nem jelenti azt, hogy a határozatok hozzáférése funkcionálisan megoldott lenne. A jogállamiságból következik az a követelmény, hogy a bíróságok határozatait, a bírói joggyakorlatot bárki megismerhesse. A megismerhetőség feltétele, hogy az adatbázisban megtalálhatóak legyenek a határozatok, bárki egyszerűen releváns információkhoz jusson. A közvélemény pontos és gyors tájékoztatása magában foglalja ugyanis a határozatok megtalálásának az esélyét, releváns csatlakozási pontjait más határozatokkal is. Egy rosszul működő adatbázis nem felel meg a törvény szellemének.

A beérkezett válaszok alapján megállapítható, hogy a felhasználók jelentős része nem tudja használni a Bírósági Határozatok Gyűjteményét, nem értik az adatbázis működését. Ez részben az adatbázis felépítésére vezethető vissza, részben a jogász szakma attitűdjére. Ebben a fejezetben az adatbázis funkcionális problémáival foglalkozunk, részben a beérkezett válaszok, részben az OIT válaszai, részben pedig saját tesztelésünk alapján, valamint kitérünk arra, hogy az adatbázis mennyiben felel meg a jogszabályi előírásoknak.

Az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény, a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. LXIII. törvény, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatok megjelenéséről szóló 29/2007. (V. 31.) IRM rendelet mellett figyelembe vettük a 3/2007. OIT szabályzatot is.

A nem reprezentatív felmérés eredményeként megállapítható, hogy a jogász szakma a Bírósági

Határozatok Gyűjteményének vizuális megjelenítésével elégedett, azonban a funkcionalitást súlyos kritikák érték. A felhasználók mindössze 43%-a elégedett az adatbázisban való keresés, a releváns határozatok megtalálási arányával. Ennek

oka részben az adatbázisban való keresettségére vezethető vissza, amelyről a későbbiekben szólunk. Ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a jogászok jelentős része az elmúlt 16 évben a Complex jogtárat (KJK Kerszöv Computer) használta, az abban való keresési technikához szokott. Emellett az internet-használat, a keresőszolgáltatások elterjedése ugyancsak meghatározó az adatbázisban való keresés esetén. A Bírósági Határozatok Gyűjteményének használhatósága egyszerűbbé válna a jogászok számára, ha az általuk ismert és használt adatbázisokhoz hasonló keresési módszer állna rendelkezésre. Ehhez a problémakörhöz tartozik a szakmai rövidítések használatának a hiánya. Már az egyetemi képzés alatt a szakmai rövidítéseket

tanulják a jogászok, ezért a keresések nagy részénél is automatikusan használnák ezeket a rövidítéseket, ha a rendszer képes lenne értelmezni azokat.

Megállapítható, hogy a logikailag és funkcionálisan eltérő rendszerrel nehezen boldogul a szakma. Ezt a problémát – részlegesen – a rendszer egyéb fejlesztése és

módosítása mellett olcsón és egyszerűen is orvosolni lehet, mégpedig a megfelelő sűrűrendszer kialakításával. A Gyűjteményhez kapcsolt sűrűrendszer jelenleg mindössze 15 mondatban nyújt segítséget a felhasználó számára. Sem a rendszer működéséről, sem a feltöltött határozatok számáról, idejéről, az anonimizálásról, a rendszer logikai felépítéséről nem ad tájékoztatást.

Saját tesztelésünk azon alapult, hogy megpróbáltuk azokat a határozatokat összegyűjteni, amelyek a közérdekű adatok nyilvánosságával kapcsolatosak. A rendszer eltérő eredményt adott szabadszöveges keresés, a határozatok száma alapján történő keresés, illetve a jogszabályhelyre való keresés esetén, ennek tapasztalatait is ismertetjük az alábbiakban.

Az érintettek információhiányára következtetünk abból, hogy az Eitv. 18. § (4) bekezdésének szabályai szerint egyetlen törlési kérelemmel sem fordultak az OIT-hoz. Az Eitv. 18. § (4) szerint a zárt tárgyalás alapján hozott határozat törlését kérheti polgári perben a fél vagy a büntetőeljárásban a sértett, ilyen kérelem azonban egyetlen egy sem érkezett 2007 júliusa óta.

12.1. Az adatbázis tartalma

Az adatbázis nem ad tájékoztatást arról, hogy hány határozat anonimizálására és feltöltésére került sor. Tekintettel arra, hogy minden határozat kihirdetésére a „Magyar Köztársaság nevében” kerül sor, ezért ez a három szó minden határozatban szerepel. Ehhez képest a „köztársaság” kereső kifejezésre 20054 találatot jelez a rendszer. Ugyanakkor a „magyar” kifejezésre keresve a rendszer 20883 találatot jelez, míg a „névében” szóra 17209 találat érhető el. Bár az elképzelhető, hogy a „magyar” szó többször fordul elő az adatbázisban, de az már kevésbé lehetséges, hogy a „névében” kifejezés önmagában kevesebbszer található meg, mint a „Magyar Köztársaság nevében” kifejezésben. A három eredmény közötti különbség jelzi a keresési találatok megbízhatatlanságát.

Megfelelő az a megoldás, hogy nem az egyes bíróságok, hanem a teljes bírói szervezetrendszerben megszületett határozatok egy adatbázisba kerülnek feltöltésre.

12.1.1. A határozatok feltöltése

A felmérés során a beérkezett válaszokban többen a 2007. július 1. előtti határozatok közzétételére tettek javaslatot. A jogszabály ugyan nem írja elő a régebbi határozatok közzétételét, azonban a bírói munka és a joggyakorlat megismerése érdekében haladéktalanul szükség lenne a határozatok, a BH-k és a jogegységi határozatok közzétételére is. A 2007. július 1. előtt jogerőre emelkedett határozatok közzétételét az OIT személyi és anyagi erőforrások hiánya miatt egyelőre nem tervezi.

Problémás, hogy az egyedi érdemi határozatokon kívüli egyéb határozatoknak a rendszerbe kerülése – bár erre kifejezett adat nem áll rendelkezésünkre – a kérdőívre válaszadók szerint jóval meghaladja az Eitv.-ben előírt 30 napos határidőt.

Annak ellenére, hogy megfelelőnek véljük azt a gyakorlatot, hogy csak jogerős döntések legyen hozzáférhetőek, a kiemelt érdeklődésre számot tartó ügyek esetében véleményünk szerint megfontolásra érdemes lenne, hogy a még nem jogerős ítéletek is közzétételre kerüljenek, gondoljunk csak a móri mérszárlás ügyében a Fővárosi Bíróság által hozott ítéletre.

12.1.2. Kapcsolódó határozatok

Az adatbázis nem jelzi a hatályon kívül helyezett határozatokat. A keresések esetén a hatályon kívül helyezett határozatok eltérő jelölésére feltétlenül szükség lenne.

12.2. A keresési feltételek megadása

A Bírósági Határozatok Gyűjteményében való keresés során mind a szabadszöveges keresés, mind a határozatok száma alapján való keresés elégtelen. A keresési rendszer elégtelensége miatt kíváncsiak voltunk, hogyan működik az adatbázis keresési rendszere, ezért erre vonatkozó kérdést is feltettünk az OIT-nak, de a kérdésre csak általános válaszokat kaptunk. A válaszban az OIT csupán a honlap keresési funkcióit sorolja fel, éppen azokat, amelyekről a tesztkeresések során bebizonyosodott, hogy funkcionálisan alkalmatlanok egy-egy határozat megtalálására. „A Bírósági Határozatok Gyűjteménye adatbázisában a keresés a határozatok fajtáin belül, a határozatot hozó bíróság, kollégium, a vonatkozó jogterület szerint, a határozat meghozatalának az éve, a közzétett határozat azonosítója, a határozat meghozatalának alapjául szolgáló jogszabályhelyek alapján, továbbá magában a közzétett határozatok szövegében is – szabadszöveges módon – lehetséges.”

12.2.1. A határozatok azonosítója

„A közzétett határozat azonosítója kizárólag a Gyűjteményben használt olyan azonosítóra való keresést tesz lehetővé, ami a felhasználó számára nem ismert.”

A közzétett határozat azonosítója kizárólag a Gyűjteményben használt olyan azonosítóra való keresést tesz lehetővé, ami a felhasználó számára nem ismert. A

szakma képviselői a határozatok ügyiratszámát használják az eljárások során, a Gyűjteményben használt azonosító teljesen más logika alapján épül fel, annak

képzési módját a felhasználók nem ismerik. A Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatok megjelöléséről szóló 29/2007. (V. 31.) IRM rendeletnek ugyan megfelelnek a jelölések, ezek azonban a szakma számára nem használt azonosítások, ezért ebben a formában a határozatok azonosítása diszfunkcionális.

Ezzel együtt az ügyiratszámra való keresés, sem a szabadszöveges keresés esetén, sem a közzétett határozat azonosítója közötti keresés esetén nem ad találatot. A rendszer tehát semmilyen formában nem ismeri fel sem az ügyvédek, sem a bíróságok által használt elsődleges azonosító számot. További problémát jelent, hogy amennyiben a felhasználó esetleg ismeri az adatbázis felállításkor képzett azonosítót, akkor a részleges azonosítót követően beillesztett, rövidítésként használt '*' -ra sem ad érvényes találatot a rendszer.

*A * jel a joker karaktert. Ha a szöveg * akkor a különböző szövegű szavak között is keres a rendszer.*

12.2.2. Szabadszöveges keresés

A szabadszöveges keresés során a megjelenített találatok között mind a jogerős határozat, mind a határozat előzménye szerepel. Az, hogy a két határozat közül melyik tartalmazza a keresett kifejezést, mindaddig nem derül ki, amíg magát a fájlt a felhasználó nem nyitja meg, és azon belül nem keres rá újból a kívánt kifejezésre. Így például a „közérdekű adatok nyilvánossága” keresőkifejezésre az 'Egyedi érdemi határozatokon' belül 'bármely szóra' keresés túl sok találatot eredményez, míg 'mindegyik szóra' keresve 17, a 'teljes egyezés' esetén azonban összesen 2 találat van, ott is az egyik esetben csak az előzmény határozat tartalmazza a keresett kifejezést.

A keresési feltételek további szűkítésére nincs lehetőség, holott egy akár több száz találatot eredményező kifejezés esetén sokat segíthetne a keresés pontosításának lehetősége, további szűkítésének lehetőségére feltétlenül szükség van.

A Közérdekű adatok nyilvánosság* keresőkifejezésre a kereséssel bármely szóra túl sok eredményt ad a rendszer, 'minden szóra' 225, a 'teljes egyezés' esetén pedig 113 találatot. 113 találat között a releváns határozat megtalálása a találatok egyenként történő megnyitása miatt több órát is igénybe vehet.

Ez a probléma mutatkozik meg a keresési lehetőségek között az ügytípusok meghatározása esetén is. Az adatbázis jelenleg jogterületenkénti bontást ad meg, ugyanakkor nem világos, hogy vajon a polgári jogi

jogterület illetve a gazdasági jogterület hogyan viszonyul egymáshoz. Az adatbázisban a közérdekű adatok nyilvánosság*, mint csonkolt keresőszó, amely egyidejűleg keres a „közérdekű adatok nyilvánossága” a „közérdekű adatok nyilvánosságáról” és egyéb ragozási formák között, a 'minden szóra' való keresés esetén a polgári jogi jogterületen 186 találatot eredményezett. Míg a gazdasági jogterületre 3 találatot, büntető jogterületre 8 találatot, katonai büntető jogterületre 0, szabálysértési jogterületre 0, munkaügyi jogterületre 0, közigazgatási jogterületre 27, büntetés végrehajtási jogterületre 0, végrehajtási jogterület esetén pedig 0 találatot. Ez összesen 224 találat, míg jogterület választása nélkül 225 határozat érhető el. Ez tehát azt mutatja, hogy az adatbázis elrendezése, a keresés szűkítése nem megfelelő, hiszen eltérő a megtalált határozatok száma.

Az ügycsoportok további bontása szorosan kapcsolódik a jogászok specializációjából fakadó egyedi igényeihez. Éppen ezért javaslatként került megfogalmazásra, hogy az ügycsoportok további szűkítését lehessen megadni. Ily módon a gazdasági jog nem a polgári joggal vaglyagos viszonyban álló választási lehetőség lenne, hanem a polgári jog egyik alcsoportjaként szerepelhetne. A keresések pontosítása érdekében a pertárgy meghatározása ugyancsak segítené a releváns határozatokhoz való hozzáférést.

A használhatóság szempontjából javaslatként fogalmazódott meg, hogy az ügycsoportok közötti választás esetén az ügycsoportok kizárása is segítség lehet.

12.2.3. Jogszabályhely alapján történő keresés

A keresés során a rendszer lehetőséget ad arra, hogy meghatározott jogszabályhelyhez kapcsolódó bírósági határozatokat keressen a felhasználó. Bár problémaként érzékelik a felhasználók, hogy az egyes jogszabály szám esetén arab vagy római számot kell-e használni – hiszen erre vonatkozóan a sugó nem ad eligazítást – azonban a rendszer mindkét formát felismeri. Ugyanakkor a szakaszokon belül a /A, /B, stb. szakaszszámot nem tudja értelmezni a rendszer (ilyenkor hibaüzenet jelenik meg, miszerint hibásan adta meg a felhasználó a jogszabályhelyet). A jogszabályhelyekre való keresés esetén hiányosságot jelent, hogy az egyes szakaszon belül bekezdésre sem lehet keresni. A /A, /B, stb. szakaszokra való keresés hiányossága feltétlenül problémát okoz, hiszen ezzel számos szakasz egyszerűen nem kereshető a rendszerben. Így a Btk. 177/A. § visszaélés személyes adattal törvényi tényállása nem

kereshető. A 177. §-ra keresés ugyanis nem foglalja magában a 177/A. §-t. A szakaszokon belüli bekezdésekre való keresések esetén a finomhangolás azért szükséges, hogy a felhasználó kellőképpen szűkíteni tudja a keresés eredményét. Mint arra már utaltunk, nagy problémát okoz, ha túl sok találatot ad ki a rendszer. A túlságosan nagyszámú találat ugyanis ugyanannyira használhatatlanná teszi a rendszert, mintha nem elérhetők a határozatok. Megfelelő struktúra és kereső rendszer híján az adatbázis nem képes megfelelni a törvényi előírásnak.

A jogszabályhelyre kereséssel kapcsolatban kérdésként merül fel, hogy mi az oka annak, hogy a közérdekű adatok nyilvánosságára (joker használattal) való keresés esetén a rendszer 113 teljes egyezési találat ad, míg ha a közérdekű adatok nyilvánosságát szabályozó, a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvényt, mint jogszabályhelyre keresést adja meg a felhasználó, akkor mindösszesen 90 határozat szerepel a találati listában.

12.2.4. Súlyozás

A keresési eredmények esetén nem világos a súlyozás; mikor melyik határozat szerepel a találati lista egyes helyein. A honlap alapbeállítása szerint feltehetőleg a határozat azonosítója szerint jelennek meg a találatok, ez azonban csak feltételezés, a leírásból nem derül ki.

Ha a felhasználó nem állítja be a relevanciasort, akkor a közérdekű adatok nyilvánosság* teljes egyezés keresésére 113 találatot kap. Ezek közül kiválasztottuk az 1-3, 50-54 és a 110-113 találatokat. Mint az alábbi táblázat mutatja a találatok a táblázat egyik eleme szerint sincsenek rendezve, a felhasználó nem tudhatja, hogy mi alapján került egyik vagy másik határozat a találati lista elejére, közepére vagy végére:

Megállapíthatjuk, hogy jelenleg a találati lista, sem időrendben, sem a bíróságok szerinti hatáskör és illetékesség szerint nem rendezett, ahogyan a kollégium, a jogterület és a határozat éve is teljesen ad hoc módon alakul.

A felhasználó maga megváltoztathatja a relevancia sorrendet, azonban ez a lehetőség nem egyértelmű. Ez részben a sugó pontosításával megoldható lenne, illetve hasznos lenne, ha a felhasználó megadhatná a relevancia szempontokat, így szögyakoriság, időrend, BH, pertárgy, stb.

	Bíróság	Kollégium	Jogterület	Határozat éve	Határozat fajtája
1.	Zala Megyei Bíróság	Polgári, gazdasági és közigazgatási	Közigazgatási jogterület	2007	Egyedi Érdemi Határozatok
2.	Veszprém Megyei Bíróság	Polgári	Polgári jogterület	2008	Egyedi Érdemi Határozatok
3.	Vas Megyei Bíróság	Polgári	Polgári jogterület	2007	Egyedi Érdemi Határozatok
50.	III. Kerületi Bíróság	Polgári	Polgári jogterület	2006	Egyedi Érdemi Határozatok
51.	Budakörnyéki Bíróság	Polgári	Polgári jogterület	2008	Egyedi Érdemi Határozatok
52.	Kalocsa Városi Bíróság	Büntető	Büntető jogterület	2007	Egyedi Érdemi Határozatok
53.	Debreceni Munkaügyi Bíróság	Polgári	Munkaügyi jogterület	2007	Egyedi Érdemi Határozatok
54.	Debreceni Ítéltábla	Polgári	Polgári jogterület	2009	
110.	A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága	Polgári	Polgári jogterület	2007	Egyedi Érdemi Határozatok
111.	Pécsi Ítéltábla	Polgári	Polgári jogterület	2007	Egyedi Érdemi Határozatok
112.	Szegedi Ítéltábla	Polgári	Gazdasági jogterület	2008	Egyedi Érdemi Határozatok
113.	Szegedi Ítéltábla	Polgári	Polgári jogterület	2008	Egyedi Érdemi Határozatok

12.3. A keresési eredmény megjelenítése

12.3.1. A fájlok elnevezése

A funkcionalitás szempontjából a megkérdezettek hasznosnak tartanák, ha a határozatok nem csak rtf formátumban, egyesével letöltve, azonos fájl névvel (anonim.rtf) lennének elérhetőek.

Az RTF (Rich Text Formátum) formázott szöveges dokumentumok alkalmazások közötti átvitelére szolgáló fájl típus. Az alkalmazások különféle platformokon is futhatnak pl. Macintosh is. Ez egy olyan fájlformátum, amelyet sok szövegszerkesztő felismer.

Forrás: Microsoft

Ennek oka, hogy a letöltések során megnyitott fájlok könnyen összecserélhetőek. Ha pedig egy rtf fájl a

felhasználó véletlenül bezár, nagy idővesztés újratalálni a keresett határozatot. Az anonim elnevezés helyett a „beszédés” fájlnev nagyban segítené a használhatóságot. Így akár az ügyiratszám, akár a közzétett határozat azonosítója megfelelő lenne a fájl elnevezésének.

Ugyancsak a jobb használhatóságot biztosítaná a rendszer, ha a határozatok html formátumban is elérhetőek lennének.

A HTML (angolul: HyperText Markup Language=hiperszoveges jelölőnyelv) egy leíró nyelv, melyet weboldalak készítéséhez fejlesztettek ki, és mára már internetes szabvánnyá vált a W3C (World Wide Web Consortium) támogatásával. Forrás: Wikipedia

Önmagában nem az rtf formátum jelent problémát, hiszen ez minden elterjedt operációs rendszer által ismert, de használhatósági szempontból érdemes átgondolni a fent leírtakat: más formátumban is elérhetővé tenni a határozatokat, valamint a fájlnevezéseket meghatározni.

12.3.2. A határozatok rövid összefoglalója

Megnehezíti az adatbázis használatát, hogy azonos fájlnévvel, úgy kell megnyitniuk az egyes határozatokat, hogy azok tartalmára vonatkozóan semmiféle információjuk nincs a felhasználóknak. Akár egy rövid szöveges összefoglaló, akár kulcsszavak megjelenítése segítséget adhat olyan esetekben, amikor több száz találatot ad ki a rendszer a keresett dokumentumra. A felhasználók vagy konkrét határozatot keresnek, vagy meghatározott kérdéskörben a bírói gyakorlatra kíváncsiak. Ez utóbbi esetben nagyobb az esélye annak, hogy a szűkítési feltételek nem elég pontosak ahhoz, hogy egy-két határozatra lehessen szűkíteni a keresést. A rövid tartalmi összefoglaló igénye a BH-k feldolgozási gyakorlatára vezethető vissza. Ez természetesen többletmunkát jelent a bíróságnak, ugyanakkor a BH-k feldolgozása esetén is nagy segítséget nyújt a releváns határozat megtalálása során, ha készül egy pár mondatos összefoglaló.

Például ilyen a BH 2009. 81. Az adatkezelő a közérdekű adat megismerésére irányuló kérelem elutasítása esetén annak jogszerűsége alátámasztására a perben olyan indokra is hivatkozhat, amely az eredeti elutasításban nem

szerepelt. Ha a kért adat nincs rögzített információk formájában az adatkezelő birtokában, az adatkezelő annak előállítására csak akkor kötelezhető, ha az számottevő nehézséget nem jelent. Ha az igénylő valamennyi, az adatkezelő által kezelt adat megismerését igényli, úgy jogszerűen hivatkozik az adatkezelő általában arra, hogy a kérelem teljesítése nemzetbiztonsági érdeket sért vagy mások jogait veszélyeztet. (1992. évi LXIII. törvény 2. §, 19. §, 20. §, 21. §; 1995. évi CXXV. törvény 48. §).

A keresés során a találati lista relevanciája szempontjából felhasználóbaráttá tenné a rendszert, ha nem kellene fájlra megnyitni, ehelyett esetleg html formátumban kerülne a rövid összefoglaló megjelenítésre.

12.3.3. A találatok elrendezése

A használhatóság szempontjából problémát jelent, hogy a találati lista eredményei nem új ablakban nyílnak meg, ezért folyamatosan vissza kell térni a találati listához. Ezen a kényelmetlenségen egyszerűen segítené, ha új ablakban nyílna meg a találati listából kiválasztott határozat.

12.4. Többlatszolgáltatások

A Bírósági Határozatok Gyűjteménye az ítélkezési gyakorlat megismerhetősége mellett a társadalmi ellenőrzés, a pártatlan eljárások biztosítása, a

társadalomalakító

szerepe és a

jogbiztonság

biztosítását is

szolgálja. A felmérés

alapján beérkező

válaszok és

további fejlesztési

javaslatok főként a

jogbiztonság és a

társadalmi ellenőrzés szempontjait szem előtt tartva fogalmazták meg azokat a javaslatokat, amely a határozatok gyűjteményét egyéb adatbázissal való integrált működését segítené. Szemben tehát az eddig elmondottakkal, most azokat a javaslatokat foglaljuk össze, amelyek nem funkcionalitási problémaként várnak halaszthatatlan megoldásra, hanem további bővítési lehetőségek, amelyek a felhasználókat segítenék. Ezeknek a továbbfejlesztési lehetőségeknek a megvalósítása nem a Bírósági Határozatok Gyűjteményére vonatkozó jogszabály szellemiségéből fakadó feladat, de nagyban hozzájárulna a szolgáltatás minőségének a javulásához.

12.4.1. Integrált jogszabálykereső

Javaslatként fogalmazódott meg, hogy a Bírósági Határozatok Gyűjteménye egyidejűleg a jogszabálykereső adatbázissal is együtt tudjon működni. A rendszer továbbfejlesztését kívánná meg, ha a határozatok közötti keresés mellett a jogszabályokban is lehetne keresni, vagy a magyarorszag.hu jogszabálykeresővel képes lenne a rendszer együttműködni. Emellett az uniós joganyag is integrálásra kerülne a rendszerbe.

12.4.2. Nemzetközi bíróságok kapcsolódó határozatai

Ugyancsak igényként merült fel, hogy egyéb nemzetközi bíróságok határozatai is integrálódjanak a rendszerbe. Álláspontunk szerint különösen fontos lehet ez az Európai Emberi Jogok Bírósága és a Luxembourg-i Bíróság esetén, amely döntésekre a magyar bíróság előtt is gyakran hivatkoznak.

12.4.3. Határozatfigyelő

A felhasználók szempontjából nem hagyható figyelmen kívül, hogy a jogászok specializálódnak. Egyesek gazdasági jogi kérdésekkel foglalkoznak, míg mások családjogi kérdésekben jártasak, ezért munkájukhoz is meghatározott körben készült határozatokra és bírói jogértelmezésekre van szükségük. A határozatfigyelő szolgáltatás az egyik olyan lehetőség, amely értéknövelt szolgáltatásként működhet. Az internetes tartalomszolgáltatások között az RSS feed-re, hírlevelekre való feliratkozás igen elterjedt és egyszerű módja az információszerzésnek.

Az RSS feed, webes együttműködésre szolgáló formátum, mely megkíméli a felhasználókat attól, hogy az ilyen megoldást használó weboldalakat rendszeresen kelljen látogatniuk az új tartalom ellenőrzése miatt, vagy levélben kelljen értesítést kapniuk erről. A program képes ellenőrizni az RSS-t használó weboldalakat a felhasználó helyett és képes megjeleníteni a frissített tartalmat. Forrás: Wikipedia

A felhasználók jelentős része a hírlevelekhez van szokva, tehát e-mailek kapja a releváns információkat, így nincs szükség minden nap ellenőrizni a hírforrásokat, ehelyett a tartalomszolgáltató maga küldi a feliratkozott felhasználó számára az általa igényelt információt.

12.4.4. Megjegyzési funkció

A honlap már most is elhelyez cookie-t a felhasználó gépén. Ez a rövid szöveges fájl képes lehet arra is, hogy ha a felhasználó akarja, akkor elmentse a keresési feltételeit a későbbi keresések megkönnyítése érdekében. Egy ilyen lehetőség az OIT számára is hasznos lenne, hiszen ezen keresztül megismerhetné a honlap használóinak szokásait és igényeit is. Természetesen a cookie elhelyezése nem lehet kötelezően elfogadandó, a honlap adatkezelésre vonatkozó szabályokat összhangba kell hozni a szolgáltatásokkal és az Avtv. szabályaival (lásd még a 12.5.2. pontban).

A cookie (süti) egy információcsomag, amelyet a szerver küld a böngészőnek, majd a böngésző visszaküld a szervernek minden, a szerver felé irányított kérés alkalmával. A legtöbb böngésző egyszerű szöveges fájlban vagy fájlokban tárolja a süti tartalmát, hogy azok a böngésző kikapcsolása és újraindítása után is elérhetőek maradjanak. Ha a böngésző visszaküld egy sütit, a kiszolgálónak lehetősége van összekapcsolni az aktuális kérést a korábbiakkal. Leggyakrabban egy adott weboldal regisztrált felhasználóinak azonosítására, „bevásárlókosár” nyilvántartására vagy látogatók nyomon követésére használják.

Forrás: Wikipedia

„Összességében megállapítható, hogy a Bírósági Határozatok Gyűjteménye csak részben felel meg a jogszabályokban meghatározott követelményeknek. Így a keresetösszegekkel kapcsolatos problémák mindenképpen megoldásra várnak.”

A határozatfigyelő és a megjegyzési funkció olyan megoldást kínálhat, amivel a jogász szakma egyszerűen tudna hozzájutni a legfrissebb határozatok egyes csoportjaihoz, anélkül, hogy napi

szinten ellenőriznie kellene az adatbázis tartalmát és frissítését.

12.5. A jogszabályi követelményeknek való megfelelés

Összességében megállapítható, hogy a Bírósági Határozatok Gyűjteménye csak részben felel meg a jogszabályokban meghatározott követelményeknek. Így a keresetösszegekkel kapcsolatos problémák mindenképpen megoldásra várnak. A rendszer ugyan működik, a hozzáférés lehetősége adott, az anonimizálás megfelelő, azonban az adatbázis funkcionálisan nem tesz eleget a bírói gyakorlat teljes körű megismerhetőségének, ezzel pedig nem felel meg az Eitv. céljának.

12.5.1. Hozzáférés az adatbázishoz

Az Eitv. szerint a Bírósági Határozatok Gyűjteményéhez digitális formában, bárki számára, személyazonosítás nélkül, korlátozástól mentesen és díjmentesen hozzáférést kell biztosítani. Ez a megoldás mind a személyes adatok védelme szempontjából, mind a közérdekű adatok igénylése szempontjából megfelelő megoldás, amelynek a Bírósági Határozatok Gyűjteményét közzétevő birosag.hu honlapról elérhető adatbázis eleget tesz.

12.5.2. Adatvédelmi tájékoztató

A honlap használatához regisztráció nem szükséges. A honlapon elhelyezett adatvédelmi tájékoztató szerint az honlap egyes részeinek letöltésekor bizonyos esetben – ilyen az adatbázisban való keresés is – kisméretű adatfájlokat helyez el automatikusan a felhasználó számítógépén. Ezen az úgynevezett cookie-k. Az adatfájlokkal kapcsolatos minden tevékenységet meggátolhat a felhasználó. A cookie-k a honlap elhagyásakor automatikusan törlődnek. A honlapra való belépéssel a számítógép egyes paramétereiből, illetve annak Internet Protokolljáról (IP) naplófile készül. Az adatok gyűjtése kizárólag statisztikai célokat szolgál, az üzemeltető és a tartalomszolgáltató kizárólag a honlap fejlesztése érdekében használja fel őket.

*Az IP cím (internetprotokoll) az internetes hálózat egyik alapvető szabványa. A számítógépek ennek segítségével kommunikálnak egymással az internetre kötött csomópontok (számítógépek, hálózati eszközök, webkamerák stb.). Egyidejűleg nincs két azonos IP cím a hálózaton.
Forrás: Wikipedia*

Az Avtv. szabályai szerint minden honlapon adatvédelmi tájékoztatót kell közzétenni, amely a kezelt adatok körét, az adatkezelés célját, az adatkezelés jogalapját, az adatkezelésre és az adatfeldolgozásra jogosult személy nevét és elérhetőségét, az adatkezelés időtartamát, illetve azt tartalmazza, hogy kik ismerhetik meg az adatokat, kiknek továbbítják azokat. A tájékoztatóban szerepelnie kell egy, a felhasználó adatkezeléssel kapcsolatos jogairól, valamint jogorvoslati lehetőségeiről szóló résznek, illetve az adatkezelő elérhetőségének is.⁴⁵ Emellett az Avtv. általános szabályai alapján az adatvédelmi tájékoztatónak tartalmaznia kell még az adatbiztonság érdekében megtett intézkedéseket, a

külön védelmi intézkedések leírását (amelyet a távközlési vagy informatikai eszköz üzemeltetője köteles kidolgozni, ha a személyes adatok továbbítása hálózaton vagy egyéb informatikai eszköz útján történik), a privátszférát veszélyeztető technikai lehetőségeket, a veszélyek kivédését biztosító technikai megoldásokat, az adatkezelés technikai megoldásait (cookie használata) és a nyilatkozat közzétételének idejét.⁴⁶

A birosag.hu honlapon elhelyezett tájékoztató ezeknek az információknak a nagy részét nem tartalmazza, így bár elmondható, hogy az Eitv. fő követelményeinek eleget tesz, az Eitv. háttérét képező Avtv. általános szabályainak a honlap működése nem felel meg.

12.5.3. Anonimizálás

Az OIT szabályzat szerint az anonimizálás azt jelenti, hogy az Eitv. 18. §-nak megfelelően a határozatot szerkesztik és előkészítik rtf formátumban. Az Eitv. szabályai szerint az anonimizálás nem járhat a tényállás sérelmével. Az anonimizálási gyakorlatról a honlap semmiféle információval nem szolgál. A törvény kimondja, hogy nem kell anonimizálni az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv és az e minőségében eljáró személy nevét és beosztását, amennyiben közfeladat ellátásával összefüggésben vesz részt a perben. Erre vonatkozóan szűk körben a törvény meghatározhat kivételeket. Nem kell anonimizálni az eljáró ügyvéd nevét, az alperesként perveztes természetes személy nevét, továbbá jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet nevét és székhelyét, amennyiben a határozatot olyan ügyben hozták, amelyben jogszabály alapján közérdekű igényérvényesítésnek helye van. Nem kell anonimizálni a társadalmi szervezet vagy alapítvány nevét, székhelyét és képviselőjének nevét és a közérdekből nyilvános adatokat.

Az anonimizálás a határozatot hozó bíróság feladata. [OIT 3. § (1)] A Legfelsőbb Bíróság, az ítéletbírák és a megyei (fővárosi) bíróságok elnökei igazgatási jogkörükben önállóan szabályozzák az anonimizálás belső munkafolyamatait.

Az adatbázisban a tesztkeresések során egyetlen esetben találtunk nem megfelelően anonimizált

⁴⁵ Avtv. 6. § (2) bekezdés.

⁴⁶ A témáról lásd bővebben: Simon Éva: Az internetes adatvédelmi nyilatkozatok tartalmi követelményei. In: Székely Iván–Szabó Máté Dániel (szerk.): *Szabad adatok, védett adatok*. BME GTK ITM, Budapest, 2005. 79-94. oldal.

határozatot, amelyről a 9. pont alatt szoltunk. Arra nincs lehetőségünk, hogy valamennyi határozatot ellenőrizzük.

Az OIT válasza szerint az anonimizálás kétfázisú. Egyrészt egy általános ún. BÍR-O rendszerből indítható alkalmazás automatikusan létrehozza az rtf fájlt, és automatikusan lecseréli azokat a határozat szövegében lévő valódi adatokat, amelyek a BÍR-O lajstromban az adott ügyszámhoz (amelyben a határozatot hozták) rögzítve vannak (pl. felperes tényleges neve helyett "felperes neve"). A program által kiemelt személyes adatokat később emberi erőforrás felhasználásával véglegesen anonimizálják, ha szükséges. Több kérdésben a program előszűrése alapján az anonimizálást végző személy dönt. Teljes mértékben egyetértünk az OIT azon válaszával, hogy „az anonimizálást támogató rendszertől természetesen nem várható el, hogy emberi beavatkozás nélkül, automatikusan előállítsa a törvénynek megfelelő anonimizált dokumentumot, ezért az anonimizálás véglegesítéséhez mindenképpen emberi közreműködésre van szükség.” Pontosan ezért kérdeztük meg azt is, hogy hogyan döntenek el, hogy melyik személyes adat közérdekből nyilvános adat. Ez a kérdés ugyanis szakmai tudást igényel, esetről esetre dönthető csak el, hogy melyek azok a személyes adatok, amelyek a törvény alapján közérdekből nyilvánosak, ezért nem szükséges anonimizálni azokat. Erre vonatkozóan az OIT csupán annyit válaszolt, hogy „minden egyes konkrét ügyben a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény alapján” döntenek.

Ahhoz, hogy az anonimizálással kapcsolatos esetleges problémákat megismerjük, szeretnénk volna tudni, hogy milyen és mennyire egységes szabályzatok vonatkoznak az anonimizálásra az általunk is ismert és többször hivatkozott Eitv.-n és a 2007/3. OIT szabályzaton kívül, de erre vonatkozóan a válasz csupán megemlíti, hogy elnöki utasítások rendezik az anonimizálást, azonban sem azok számát, sem azok tartalmát nem ismerhettük meg.

12.5.4. A határozat azonosítója

A Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatok megjelöléséről szóló 29/2007. (V. 31.) IRM rendeletnek ugyan megfelelnek a jelölések, ezek azonban a szakma által nem használt azonosítások, ezért ebben a formában a határozatok azonosítása diszfunkcionális. Az ügyiratszámot a rendszer nem ismeri, az adatbázisban nem kereshető ez alapján határozat.

13. Konklúzió

Kutatásunk során több szempontot tartottunk szem előtt. Egyfelől szükségét éreztük az elméleti háttér alapos feldolgozásának, mivel egy jogszabály hatásvizsgálata, érvényesülésének az elemzése, azaz annak vizsgálata, hogy hogyan működik ténylegesen az elektronikus információszabadság, illetve szükség van-e – és ha igen, akkor milyen – változtatásokra, csak akkor valósítható meg, ha ismerjük a nyilvánosság funkcióinak az igazságszolgáltatásban betöltött szerepét. Az általunk számba vett funkciók mintegy zsinórmértékül szolgáltak ahhoz, hogy felmérjük és leírjuk a Bírósági Határozatok Gyűjteményének működését, elemezzük a jelenleg hatályos jogszabályt, és rávilágítsunk azokra a pontokra, ahol jogszabályi vagy a működést segítő egyéb változtatásokra van szükség. Az elméleti háttér feltárása mellett célunk volt az is, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánosságával kapcsolatos fogalmak körében egy rendszerezett és jól értelmezhető képet adjunk.

Mivel konkrétan az elektronikus információszabadság bírósági ítéletekre vonatkozó részét elemeztük, ezért megvizsgáltuk a törvényi rendelkezéseket, valamint részletesen foglalkoztunk magával a Bírósági Határozatok Gyűjteményének a vizsgálatával. Vizsgálódásunk egyszerre volt leíró, feltáró és értékelő jellegű. Az általunk kiválasztott, közérdeklődésre számot tartó ítéletek elemzése a széles nyilvánosság szempontjából mutatta be a Bírósági Határozatok Gyűjteményének működését, a kérdőíves kutatásunk pedig a szakma észrevételeit tárta fel. Az adatbázis elemzése során bemutattuk, hogyan és miként használható az Országos Igazságszolgáltatási Tanács által fenntartott adatbázis, milyen működési erősségei és hiányosságai vannak a rendszernek.

Kutatásunk alapján arra jutottunk, hogy az információszabadság érvényesülésének elengedhetetlen előfeltétele, hogy az igazságszolgáltatás szereplői elfogadják a nyilvánosság értékjellegét.

Az elektronikus információszabadság akkor tud ugyanis hatékonyan érvényesülni, ha a törvényi rendelkezések mögött az azt végrehajtók és működtetők maguk is értéknek tekintik az információszabadságot. Bármilyen alapos és körültekintő a jogalkotó egy jogszabály meghozatalakor, a törvényi rendelkezések megfelelő érvényesülésének előfeltétele a paragrafusok háttérében meghúzódó elméleti alapok értelmezése és belsővé tétele. Ennek következtében bár az elektronikus

információs szabadság bírósági ítéletekre vonatkozó részei tekintetében konkrét, gyakorlati javaslatokat is megfogalmazunk, úgy véljük, hogy javaslataink csak akkor érnek valójában célba, ha az igazságszolgáltatás képviselői a nyilvánosságot, mint értéket, és nem, mint akadályozó, felesleges tényezőt fogadják el.

A Bírósági Határozatok Gyűjteményének elemzésekor azt állapítottuk meg, hogy az elektronikus információs szabadságról szóló törvény rendelkezései – bár véleményünk szerint a törvény a személyi és időbeli hatály tekintetében módosításra szorulnak – az igazságszolgáltatás tekintetében alapvetően kielégítőnek tekinthetők.

Magyarországon törvény biztosítja, hogy az ítéletek meghatározott köre bárki számára elektronikusan megismerhető legyen az interneten. Azonban a törvény több oldalról is szűkíti a közléteendő ítéletek számát, egyfelől a törvény személyi hatálya csak az ítélőtáblák és a Legfelsőbb Bíróság ítéleteire vonatkozik, másfelől több ügytípus esetében nem kötelező a közzététel. A törvényi szabályozás kialakítása az első lépése az információs szabadság megvalósulásának; ennek a hazai jogalkotás eleget tett. Annak érdekében, hogy a szabályozás eleget tegyen a nyilvánosság funkcióinak, különösen a társadalmi ellenőrzés, a jogbiztonság és jogegység esetében, a törvény hatályát álláspontunk szerint módosítani szükséges.

Jelentős információhiány tapasztalható az igazságszolgáltatás nyilvánosságának területén, amelyre a kérdőívek elemzése mutatott rá.

Annak ellenére, hogy kifejezetten előremutató jogszabályi háttérrel rendelkezünk az elektronikus információs szabadság terén, az igazságszolgáltatást érintő szabályokról, a Bírósági Határozatok Gyűjteményéről még a jogász szakma képviselői is csak hiányos, vagy fél információkkal bírnak. Vélhetően ez még inkább igaz a közvéleményre általánosságban. A nyilvánosság a társadalmi kontroll szerepét nem töltheti be akkor, ha a közvélemény nincs tisztában azokkal az információkkal, hogy milyen adatok, hol és hogyan érhetőek el. Ahhoz, hogy minden érdeklődő élni tudjon a törvény adta jogaival, bővebb és alaposabb tájékoztatás szükséges.

A Bírósági Határozatok Gyűjteményének működése elégtelen, az adatbázis nem felel meg az információs szabadság alapelveinek, ezért több szempontból is korrekcióra szorul.

Mind a konkrét ítéletek megkeresése, mind a kérdőíves felmérés eredményei arra utalnak, hogy a Bírósági Határozatok Gyűjteménye nem használható a törvény előírásainak megfelelően. A keresőrendszer rosszul működik, ezért gyakran fordul elő, hogy még a jogi végzettséggel rendelkezők sem találják meg a keresett ítéletet vagy ügycsoportot. A kutatásunk feltárta azt a tény is, hogy az adatbázis nemcsak, hogy nem nevezhető felhasználóbarátnak, de a jogszabályi követelményeknek sem felel meg. Azzal, hogy a rendszer nem képes értelmezni a /A, /B, stb. §-t, számos jogszabályhely egyszerűen nem létezik az adatbázisban. A könnyű kereshetőség érdekében a szabadszöveges keresésen, és a jogszabályhely alapján történő keresésen is változtatni kell. A szabadszöveges keresés esetében további szűkítési feltételek biztosítására van szükség. Egy jogszabály érvényesüléséhez nemcsak a törvény betűjének, hanem annak szellemének is meg kell felelni a jogszabály alkalmazása során.

Az észtországi információs szabadság szabályozásának és gyakorlati működésének az elemzése során megállapítottuk, hogy a hazai rendszer egyértelmű pozitívumaként értékelhető az adatbázis egységessége és a többszintű ítéletek összekapcsolása.

A személyes adatok védelme, az ítéletek anonimizálása alapvetően megfelel a törvényi előírásoknak.

Az észt ítéleti adatbázissal összevetve a magyar szabályozás és gyakorlat kifejezetten előremutatónak nevezhető. A kereséseink során, csak egyetlen olyan határozatot találtunk, ahol az anonimizálás nem történt meg teljes mértékben, és bár az összes határozatot nem ellenőriztük, de ez arra enged következtetni, hogy az anonimizálás megfelelő módon működik, ugyan annak pontos gyakorlatáról nem kaptunk elegendő információt.

14. Javaslatok

A következőkben összegyűjtöttük azokat a javaslatokat, amelyek véleményünk szerint hozzájárulnak az igazságszolgáltatás területén az információs szabadság jobb érvényesüléséhez. Javaslatok konkrét változtatásokra irányulnak, egyrészt az adatbázis könnyebb használhatósága, másrészt annak továbbfejlesztése érdekében. Nemcsak alkalmazási, hanem szabályozási javaslatokkal is élünk, mert bár a jogalkotás terén kevesebb problémát tártunk fel, de a kutatásunk megvilágított olyan területeket is –

különösen a személyi és időbeli hatályt tekintve –, amelyek véleményünk szerint továbbfejlesztésre szorulnak.

14.1. Jogalkotási javaslatunk

● *A törvény személyi hatályának a kiterjesztése (lásd 8.1. fejezet)*

Úgy véljük, indokolt lenne a törvény személyi hatályának a kiterjesztése. Javasoljuk, hogy a Legfelsőbb Bíróság és az ítélőtáblák határozatai mellett a megyei bíróságok által másodfokú eljárásban hozott határozatokra is terjedjen ki az elektronikus információszabadságról szóló törvény negyedik fejezete. Ez a kiterjesztés, bár megterhelné a bíróságokat és az elektronikus rendszert, de nem jelentene elviselhetetlen terhet. Ezzel a kiterjesztéssel jelentősen szélesedne a megismerhető bírói joggyakorlat köre, és a gyakorlati kivitelezés is megoldható lenne.

Attól, hogy szélesebb körben lennének elérhetők a bíróságok határozatai, a nyilvánosság funkcióinak szélesebb körű és hatékonyabb érvényesülését várjuk. Egy ilyen kiterjesztés szolgálná mind a társadalmi ellenőrzés, mind a jogbiztonság és jogegység érdekét.

● *A törvény időbeli hatályának a kiterjesztése (lásd 8.2. fejezet)*

A Legfelsőbb Bíróságon és az ítélőtáblákon hozott határozatok esetében javasoljuk a törvény időbeli hatályának visszamenőleges kiterjesztését az ítélőtáblák működése megkezdésének az időpontjára, azaz 2004-re. Ezen időponttól kezdődött meg az ítélkezés az ítélőtáblákon, így a visszamenőleges hatály alapvetően az ítélőtáblák működéséhez kapcsolódna. Ezzel elérnénk, hogy a bírói joggyakorlat szélesebb spektruma váljon hozzáférhetővé, viszont – mivel körülbelül évi ötezer ügy befejezését regisztrálták ítélőtáblai és körülbelül ugyanennyit a Legfelsőbb Bírósági szinten – aránytalan leterhelés nélkül megoldható lenne az ítéletek közzététele. A megyei bíróságok másodfokú ítéletei esetében úgy véljük, hogy ez kivitelezhetetlen lenne a peres eljárások éves számának a következtében. Az ügyek feltöltését az adatbázisba körülbelül egy, maximum két év alatt lehetne elvégezni.

Természetesen, amennyiben anyagi erőforrás szükséges a bővítéshez, ezt biztosítani kell.

14. 2. A bíróságoknak szóló javaslatunk

Fontosnak tartjuk, hogy a bíróság elnöke a joggyakorlat szempontjából kiemelkedő jelentőségű ítéletet, abban az

esetben is, ha nem vonatkozik rá a kötelező közzététel, a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye (lásd 8.2. fejezet). Bár ezt a lehetőséget a törvény már most is biztosítja, az Országos Igazságszolgáltatási Tanács közlése szerint ilyen közzétételről nincs adat. Az ítéletek proaktív közzététele nagyban segítené az információszabadság érvényesülését azzal, hogy a nyilvánosság számára megismerhetővé teszik a fontosabb ügyben hozott határozatokat. Mivel ez a bíróság elnökének diszkrecionális jogkörébe tartozik, ezért javasoljuk, hogy ezekről az ítéletekről az adott bíróság honlapján külön tájékoztatást adjanak. Enélkül ugyanis senki nem keresné az adott ítéletet a rendszerben, feltételezve, hogy a törvény hatálya nem vonatkozik rá.

14.3. Az adatbázis használhatóságával kapcsolatos javaslatunk

● *Az elektronikus információszabadságról történő tájékoztatás (lásd 10.1. fejezet)*

Úgy véljük, hogy nagyobb nyilvánosságra és részletesebb tájékoztatásra lenne szükség mind a bíróságok honlapján, mind a sajtóban arról, hogy létezik egy adatbázis, amely a bírósági ítéletek tartalmazza, és amely bárki számára elérhető. A tájékoztatást nemcsak az Országos Igazságszolgáltatási Tanács honlapján lenne érdemes részletesebben megtenni, hanem a honlappal rendelkező bíróságok és a magyarorszag.hu honlapról is.

● *Keresőrendszer (lásd 12. fejezet)*

A Bírósági Határozatok Gyűjteményének használhatósága egyszerűbbé válna a jogászok számára, ha az általuk ismert és használt adatbázisokhoz hasonló keresési módszer állna rendelkezésre. Ugyanígy könnyítené a keresését, ha a szakmai rövidítéseket is lehetne az adatbázisban használni.

● *Jogszabályhelyre való keresés feltételeinek bővítése (lásd 12.2.3. fejezet)*

Javasoljuk egyfelől, hogy a /A, /B, stb. paragrafusokra is terjedjen ki a jogszabályhelyre keresés, illetve, hogy szakaszokon belül bekezdésszámmra is lehessen keresni. A jogszabályhelyre történő keresés esetén ugyanis törvényi kötelezettség, hogy a /A, /B, stb. paragrafusok is szerepeljenek a keresőben, ezt azonban a rendszer jelenleg nem tudja megoldani, hanem hibaüzenetet jelez. A jogszabályhelyekre való keresés esetén hiányosságot jelent, hogy az egyes szakaszon belül bekezdésre sem lehet keresni. Míg a /A, /B, stb. szakaszokra való keresés hiányossága feltétlenül

problémát okoz, hiszen ezzel számos szakasz egyszerűen nem kereshető a rendszerben. A szakaszokon belüli bekezdésekre való keresések esetén a finomhangolás azért szükséges, hogy a felhasználó kellőképpen szűkíteni tudja a keresés eredményét.

● **Kiemelt ügyek keresése (lásd 9.1. fejezet)**

A kutatásunk eredményei szerint a közérdeklődésre számot tartó ítéletek esetében az anonimizálás következtében a határozatok az érintett fél vagy szervezet neve alapján nem kereshetők. Ennél fogva javasoljuk, hogy az olyan esetek, amelyek a közvéleményt érdeklik, amelyekről a sajtó részletesen beszámol, egy külön kategóriában, a kiemelt ügyek között szerepeljenek. Annak eldöntése, hogy mely eljárások tartoznak ide, a bíróság elnökének diszkrecionális jogkörébe tartozna.

● **Szűkítési feltételek szélesítése (lásd 12.2.2. fejezet)**

Javasoljuk, hogy az ügycsoportok további szűkítését lehessen megadni. Ily módon a gazdasági jog nem a polgári joggal vagylagos viszonyban álló választási lehetőség lenne, hanem a polgári jog egyik alcsoportjaként szerepelhetne. A keresések pontosítása érdekében a pertárgy meghatározás ugyancsak segítené a releváns határozatokhoz való hozzáférést. A használhatóság szempontjából további könnyítést jelentene, ha az ügycsoportok közötti választás esetén az ügycsoportok kizárására is lehetőség lenne.

● **Bírósági ügyszámra történő keresés (lásd 12.2.1. fejezet)**

A bírósági ügyiratszámra való keresés sem a szabadszöveges keresés esetén, sem a közzétett határozat azonosítója közötti keresés esetén nem ad találatot. Az ügyvédek és a bíróságok által használt elsődleges azonosító számra történő keresés lehetőségét biztosítani kellene ahhoz, hogy a szakma képviselői egy konkrét ítéletre is rá tudjanak keresni.

● **Súgórendszer (lásd 12. fejezet)**

A Gyűjteményhez kapcsolt súgó jelenleg mindössze 15 mondatban nyújt segítséget a felhasználó számára. Javasoljuk, hogy a súgórendszer tartalmazzon részletes és széleskörű tájékoztatást a rendszer működéséről, a feltöltött határozatok számáról, idejéről, az anonimizálásról, a rendszer logikai felépítéséről. Továbbá tájékoztatni kell a nyilvánosságot arról is, hogy a szabadszöveges keresés leginkább az elsőfokú határozat esetében járhat sikerrel, mivel az egy-egy ügyre jellemző szavak általában csak itt találhatók meg.

● **Hatályon kívül helyezett határozatok jelzése (lásd 12.1.2. fejezet)**

Az adatbázis nem jelzi a hatályon kívül helyezett határozatokat. A keresések esetén a hatályon kívül helyezett határozatok eltérő jelölésére feltétlenül szükség lenne.

● **Határozatok formátuma (lásd 12.3.1. fejezet)**

A funkcionalitás szempontjából hasznos lenne, ha a határozatok nem csak rtf formátumban, hanem html formátumban is elérhetők lennének. Az rtf esetében csak egyesével tölthetők le a határozatok, az azonos fájlnev (anonim.rtf) pedig nehezíti a keresett határozat kiválasztását. A letöltések során a megnyitott fájlok könnyen összecserélhetők. Ha pedig egy rtf fájlt a felhasználó véletlenül bezár, nagy idővesztésig újra megtalálni a keresett határozatot.

● **Beszédes fájlnev (lásd 12.3.1. fejezet)**

Az „anonim” elnevezés helyett a „beszédes” fájlnev nagyban segítené a használhatóságot. Így akár az ügyiratszám, akár a közzétett határozat azonosítója megfelelő lenne a fájl elnevezésének.

● **A határozatok rövid szöveges összefoglalója (lásd 12.3.2. fejezet)**

Jelenleg megnehezíti az adatbázis használhatóságát, hogy azonos fájlnevvel, úgy kell megnyitniuk az egyes határozatokat, hogy azok tartalmára vonatkozóan semmiféle információjuk nincs a felhasználóknak. Akár egy rövid szöveges összefoglaló, akár kulcsszavak megjelenítése segítséget adhat olyan esetekben, amikor több száz találatot ad ki a rendszer a keresett dokumentumra.

● **A találatok időbeli sorrendben történő megjelenítése (lásd 12.2.4. fejezet)**

Mivel jelenleg a találati lista sem időrendben, sem a bíróságok szerinti hatáskör és illetékesség szerint nem rendezett, javasoljuk, hogy a találati lista időrendben jelenítse meg a keresett határozatokat.

14.4. Az adatbázis továbbfejlesztésére tett javaslataink

● **Integrált jogszabálykereső (lásd 12.4.1. fejezet)**

Jelentős előrelépésnek tartanánk, ha a Bírósági Határozatok Gyűjteménye egyidejűleg jogszabálykereső adatbázissal is együtt tudna működni. A rendszer továbbfejlesztését kívánná meg, ha a határozatok közötti keresés mellett a jogszabályokban is lehetne keresni,

vagy a magyarorszag.hu jogszabálykeresővel képes lenne a rendszer együttműködni. Emellett az uniós joganyag is integrálásra kerülhetne a rendszerben.

● **A nemzetközi bíróságok határozatainak az elérhetősége (lásd 12.4.2. fejezet)**

Az információs szabadság igényét nagyban segítené, ha a nemzetközi bíróságok határozatai is integrálódna a rendszerbe. Álláspontunk szerint különösen fontos lehet ez az Európai Emberi Jogi Bíróság és a Luxembourg-i Bíróság esetén.

● **Határozatfigyelő szolgáltatás (lásd 12.4.3. fejezet)**

A határozatfigyelő szolgáltatás az egyik olyan lehetőség, amely értéknövelt szolgáltatásként működhet. Az internetes tartalomszolgáltatások között az RSS feed elmentésének lehetősége, hírlevelekre való feliratkozás igen elterjedt és egyszerű módja az információszerzésnek. Ez megkönnyítené a jogászok számára a folyamatos és rendszeres tájékozódást.

● **Keresési feltételek mentése (lásd 12.4.4. fejezet)**

A honlap már most is elhelyez cookie-t a felhasználó gépén. Ez a rövid szöveges fájl képes lehet arra is, hogy ha a felhasználó akarja, akkor elmentse a keresési feltételeit a későbbi keresések megkönnyítése érdekében. Egy ilyen lehetőség az OIT számára is hasznos lenne, hiszen ezen keresztül – anonim módon is – megismerhetné a honlap használóinak szokásait és igényeit is.

Függelék

A bírósági ítéletek megismerhetősége Észtországban (szerkesztett változat)⁴⁷

Az észt információszabadság-törvény alapján az Észtországban hozott valamennyi jogerős bírósági ítéletet közzé kell tenni.⁴⁸ A törvény szerint az ítéleteket olyan adatbázisba kell feltölteni, amely elérhető a nyilvánosság számára az interneten keresztül. Annak érdekében, hogy valamennyi ítélet szerepeljen a rendszerben, a bíróság a határozatot már az ítélet kézbesítését követő munkanapon köteles az adatbázisban rögzíteni. Észtországban azonban nemcsak a bírósági ítéletek esetében használják ki az internet biztosította előnyöket, hanem létezik az ún. e-file rendszer is, amelyen keresztül a felek dokumentumokat nyújthatnak be a bírósági eljárásban, illetve nyomon követhetik az eljárás menetét.

A nyilvánosság a bírósági ítéletek megismerésén kívül az internet segítségével különböző módokon vehet még részt a döntéshozatali eljárásokban; így lehetőség van a jogszabálytervezetek véleményezésére; különböző ötleteket, javaslatokat lehet tenni a kormány számára; valamint aláírások is gyűjthetők különböző állampolgári kezdeményezésekhez. A törvények kihirdetése kapcsán született elnöki döntések is elérhetők a nyilvánosság számára. Észtországban – hasonlóan hazánkhoz – létezik hivatalos közlöny is, amelyben valamennyi jogszabály közzétételre kerül, és amely tartalmazza a kommentárokat és a Legfelsőbb Bíróság döntéseit is. A jogszabályok elérhetőek idegen nyelven is, angolul, illetve oroszul.

A bírósági ítéleteket jelenleg *két külön adatbázisban* teszik közzé. Az egyik adatbázisból a bíróságok első- és másodfokú döntései, a másikból a Legfelsőbb Bíróság és a Legfelsőbb Bíróság Alkotmánybírósági Kamarájának a határozatai ismerhetők meg.⁴⁹

Valójában az első- és másodfokú határozatokat tartalmazó adatbázis is két részből áll; az egyikben („KOLA”) a 2001-2005 között született, a másikban („KIS”), – amely sokkal inkább mondható felhasználóbarátnak – a 2006 után kelt ítéletek szerepelnek. A Legfelsőbb Bíróság ítéletei viszont két helyen is közzétételre kerülnek; egyrészt a bíróság honlapjáról elérhető adatbázisban, másrészt Észtország hivatalos közlönyében. A gyakorló jogászok számára a Legfelsőbb Bíróság ítéleteinek fő forrása azonban nem a közlöny, hanem – annak egyszerűbb kezelhetősége miatt – a bíróság honlapja. Mindezek mellett az állam két további adatbázist is működtet, amelyek díjfizetés ellenében érhetők el. Az „Estlex” tartalmazza az összes kihirdetett jogforrást, a helyi önkormányzatok aktusait, a nemzetközi szerződéseket, a jogforrások idegen nyelvű változatait, továbbá az Európai Unió jogi aktusait átültető észt jogi aktusokhoz, illetve a Legfelsőbb Bíróság ítéleteihez vezető linkeket. A „Digesta” a Legfelsőbb Bíróság ítéleteinek összefoglalását és elemzését tartalmazza, szerepelnek benne az ítéletek indokolásai, az Európai Emberi Jogi Bíróság hasonló ügyeinek az ismertetése, illetve az ítéleteknek a társadalomra, illetve a későbbi ítéletekre várható hatásának az elemzése is. A „Digesta” emellett a legújabb jogszabályok tartalmának az összefoglalását és elemzését is elérhetővé teszi, valamint hozzáférhetők a joggyakorlatban szükséges egyéb anyagok is.

A két díjköteles adatbázis szolgáltatásai szélesebb körben biztosítanak információt, mint a jogforrásokhoz és az ítéletekhez való alapvető hozzáférési lehetőség; így ezeket az adatbázisokat főleg a jogászok veszik igénybe. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy vajon szükséges, még inkább etikus-e az, hogy az állam ingyenes jogi információkat kínál, majd ugyanazokat az információkat egy jobban strukturált és egyszerűbben kezelhető formában eladja. Ennek következtében már fejlesztés alatt áll egy egyesített információs rendszer, amely a díjköteles adatbázis megszüntetésére, és az ingyenes rendszernek a megszüntetett funkciókkal való kibővítésére vonatkozik.

Mint az látható, az észt rendszer egyfelől jóval szélesebb spektrumú a magyar szabályozásnál, hiszen valamennyi ítélet közzétételre kerül, másfelől a többféle adatbázis miatt jelentősen bonyolultabb, és nehezebben használható. Tekintettel arra, hogy Észtország lakossága nem éri el a kétmillió főt, így vélhetően az összes ítélet közzététele könnyebben valósítható meg, mint hazánkban. Bár etikai alapon valóban megkérdőjelezhető a csak díjfizetés ellenében elérhető „Estlex” és a „Digesta” adatbázisa, ám véleményünk szerint az ilyen többlet információkkal és adatokkal ellátott adatbázisok óriási segítséget jelentenének a hazai jogász szakma számára.

⁴⁷ Az itt olvasható szöveg Merit Ulvik tanulmánya alapján készült, amelynek teljes változata az Eötvös Károly Intézet honlapján elérhető.

⁴⁸ A Közérdekű adatokról szóló törvény 28 § (1) “Az információ birtokosa köteles közzétenni a feladatával összefüggésben keletkezett alábbi információkat. A 29. bekezdés szerint ide tartoznak a jogerős bírósági ítéletek a jogszabályból eredő korlátozásokkal.

⁴⁹ Észtországban a Legfelsőbb Bíróság egyben Alkotmánybírósággént is szolgál; dönt a jogalkotás, valamint a nemzetközi szerződések alkalmazásának alkotmányosságáról.

1. Az első és másodfokú bíróságok ítéletei Észtországban

Az első- és másodfokú bírói ítéletek első adatbázisát 2001-ben hozták létre, amely a „Bírósági statisztikák és ítéletek adatbázisa” („KOLA”)⁵⁰ elnevezést kapta. A „KOLA” minden bírói ítéletet tartalmazott 2001. október 1-től 2006. január 1-ig bezárólag. Sajnálatos módon azonban a „KOLA” tartalmát nem építették be az új, 2006-ban létrehozott adatbázisba, következésképpen a 2006 előtt jogerőre emelkedett ítéleteket továbbra is a régi adatbázisban lehet csak megtalálni.

A „KOLA” a valóságban négy különböző adatbázisból áll össze – az eljárások négy típusának (közigazgatási, szabálysértési, polgári és büntetőeljárásnak) megfelelően. Ennek következtében, aki meg akar találni egy ítéletet, tudnia kell, hogy az milyen eljárásban született. Ezzel az előkérdéssel az adatbázis hátráltatja az ítéletek keresettségét a jogismerettel nem rendelkező polgárok számára. Ezt a problémát az új adatbázis a „KIS” már orvosolja. A „KOLA” adatbázisában különböző paraméterek alapján lehetséges keresni, így az ügy száma, a bírósághoz érkezés dátuma (tartomány megjelölése is lehetséges), az elsőfokú és másodfokú, illetve jogerős ítélet meghozatalának a dátuma (tartomány megjelölése is lehetséges), a bíróság neve, a bíró neve, illetve kódja, valamint szabadszöveges kereséssel. Minden egyes ügytípusban lehetséges továbbá keresni a felek neve, és az ügy típusa szerint.

Ahogy láthatjuk, a „KOLA” adatbázisban való keresés megkíván egy bizonyos fokú jogi szaktudást, illetve annak ismeretét, hogy milyen eljárásban született az adott ítélet. További hiányossága a rendszernek, hogy a „KOLA” külön-külön regisztrálja az első és másodfokú peres ügyszámokat, így ha a fellebbezési eljárásban született vagy éppen a megfellebbezett ítéletet keressük, azt az elsőfokú ügyszám megadásával nem, csak további paraméterek megjelölésével találhatjuk meg.

2006. január 1-jén a „KOLA” helyébe egy új adatbázis, a „Bíróságok Információs Rendszere” a „KIS”⁵¹ lépett, amely jelenleg az elmúlt négy és fél év első- és másodfokú bírósági ítéleteit tartalmazza. A „KIS” nemcsak azt a célt szolgálja, hogy a bírósági ítéletek mindenki számára elérhetővé váljanak, hanem egy ennél sokkal általánosabb feladata is van, mégpedig a bíróságok munkájának megkönnyítése. Így a „KIS” célja az ítéletek hozzáférhetővé tételén kívül az eljárási cselekményekkel kapcsolatos adatok kezelése; az elektronikus eljárás során keletkezett iratok kezelése; a bírósági ügyekkel kapcsolatosan keletkezett eljárási iratok és statisztikai jelentések automatikus kezelésének a lehetővé tétele; az eljárás folyamatos nyomon követhetőségének a biztosítása; a bíróság munkamenetének, a bírósági ítéletek és statisztikai információk elemzésének az összeállítás is. Az adatbázis működtetéséért az észt Igazságügyi Minisztérium a felelős.⁵² Mindazonáltal valamennyi bíróság maga felel azért, hogy az információk bekerüljenek a rendszerbe.

A „KIS” adatbázis rendkívül felhasználóbarát a keresést illetően, mivel a kereséshez nem szükséges ismerni az eljárás típusát. Következésképpen a keresés az eljárások összes típusában lehetséges, vagy – ha az érdeklődő tisztában van az eljárás típusával, akkor – a keresés leszűkíthető az adott ügytípusra. A keresési paraméterek valamennyi ügytípus esetében megegyeznek; az ügy száma, az ítélet meghozatalának a dátuma (tartomány megjelölése is lehetséges), az eljárás dátuma (tartomány megjelölése is lehetséges), az ítélet fajtája (valamennyi típusú határozat és végzés) és az ítélet tartalma szerint. Abban az esetben pedig, ha a kereső ismeri az eljárás típusát (büntetőeljárás, polgári, közigazgatási és szabálysértési eljárás) részletesebb keresés hajtható végre. A részletes kereső alaposabb keresést tesz lehetővé, s így találatként kifejezetten azokat az ítéleteket adja ki, amelyek iránt a kereső személy kifejezetten érdeklődik.

A keresés eredményeként kiadott találatok az ítélet számát, az eljáró bíróságot, az ítélet kihirdetésének a dátumát, az ítélet típusát, a bíró nevét és a jogerőre emelkedés dátumát mutatják. Ha helyi bíróság ítéleteit választjuk, további információk válnak ismerhetővé; úgy, mint az eljárás, illetve a bírósági eljárás megindulásának az időpontja, az eljárás típusa (első-, másodfok), az ügy kategóriája, az ügytípus (polgári és büntetőeljárás, közigazgatási és szabálysértési eljárás), az eljárás aktuális státusza, az ítélet végrehajtásához fűzött megjegyzések, a kommentárok, valamint maga a dokumentum is elérhető PDF formátumban.

⁵⁰ Kohtustatistika ja kohtulahendite andmekogu, ún. „KOLA”.

⁵¹ Kohtuinfosüsteem, ún. „KIS”.

⁵² A bíróságokról szóló törvény 34. §.

A „KIS” egyik erőssége, hogy a keresés eredményeként kiadott találatok nemcsak az ítélet kihirdetésének, hanem az ítélet fellebbezésének a dátumát is megjelenítik. Ehhez kapcsolódóan a „fellebbezésekhez fűzött megjegyzések” ideális esetben tartalmazzák a fellebbezésekkel és a fellebbezéseknek az alsóbb fokú bíróságra gyakorolt hatásával kapcsolatos információkat. Így ez a rész olyan megjegyzéseket tartalmaz, mint például a „fellebbezés hiányában jogerőre emelkedett” avagy „jogerőre emelkedett a Legfelsőbb Bíróság ... számú ítéletével”. Tekintettel a „KIS” adatbázis azon hibájára, hogy a találatként kiadott ítéletnél nem mutat link a fellebbezési eljárásban született ítélethez, ezek a fellebbezésekhez fűzött megjegyzések rendkívül hasznosak. Mindazonáltal a gyakorlatban ezeknek az információknak a megjelenítése azoktól függ, akik az adatokat bevezetik a rendszerbe. Következésképpen a jelenleginél sokkal megbízhatóbb megoldás lenne, ha valamennyi alsóbb fokú eljárásban született ítéletnél link segítené a keresőt az ugyanazon ügyben, magasabb fokú eljárásban született ítélet megtalálásában. Ha pedig ez nem lehetséges, a keresés eredményének tartalmaznia kell az ítélet keltezése mellett a végrehajtás időpontját és a fellebbezésekre vonatkozó megjegyzéseket is.

Mindebből az a tanúság vonható le, hogy az információszabadság esetében a törvényi szabályozás mellett legalább olyan fontos kérdés a technikai megvalósítás. Az észrt rendszerben a két külön adatbázis, illetve a korábbi „KOLA” adatbázis kevésbé felhasználóbarát jellege problémát jelent a nyilvánosság számára. A kutatásunk célja, hogy az észrhez hasonló technikai, gyakorlati problémák feltárásával Magyarországon is egy hatékonyabb, könnyen használható és megbízhatóan működő ítéleti adatbázis jöjjön létre. Összehasonlítva az észrt rendszert a magyarral megállapíthatjuk, hogy a több szintű eljárásban hozott ítéletek hazánkban – kifejezetten felhasználóbarát módon – össze vannak kapcsolva, így a keresés eredményeként a rendszer egy ablakban külön-külön megjeleníti az adott ügyben hozott különböző határozatokat. Érdekes megoldásnak tűnik a „KIS” adatbázisnak az ítéletek elérhetőségénél tágabb értelmezése. Míg hazánkban a Bírósági Határozatok Gyűjteményének adatbázisa csak és kizárólag bírósági ítéleteket tartalmaz, addig az észrt rendszer ezt kiegészíti az eljárási cselekményekkel kapcsolatos dokumentumok kezelésével, illetve statisztikai adatokkal.

2. A Legfelsőbb Bíróság ítéletei Észországban

A Legfelsőbb Bíróság ítéletei jelenleg egy, a többi ítéletet tartalmazó adatbázistól különálló adatbázisban találhatók. A több adatbázis sok kényelmetlenséggel jár, mindenekelőtt azzal, hogy a Legfelsőbb Bíróság ítéletei közötti kereséshez egy külön weboldalt kell megnyitni. Az a tény pedig, hogy az ítéletek nem egy helyen kereshetők, megnehezíti a bírósági határozatok hozzáférhetőségét. Így az érdeklődő polgárnak egyfelől tudnia kell arról, hogy a Legfelsőbb Bíróság ítéletei külön adatbázisban szerepelnek, másfelől arról, hogy az ítéleteket egy külön honlapon érheti el. Az csak tovább bonyolítja a helyzetet, hogy az első- és másodfokú bíróságok ítéletei az Igazságügyi Minisztérium honlapjáról, míg a Legfelsőbb Bíróság ítéletei a bíróság saját honlapjáról érhető el. Ráadásul a két adatbázis kereső rendszere sem azonos, ezért mindkettő használatát el kell sajátítani az eredményes kereséshez.

Jelenleg a Legfelsőbb Bíróság ítéleteinek az adatbázisa a következők szerint kereshető: az ítélet kihirdetésének az éve; az ügy tárgya (büntetőügy, szabálysértési ügy, polgári és közigazgatási ügy, valamint alkotmányossági felülvizsgálat során hozott döntés); a bírósági ügy száma; az ítélethozatal időpontja; az indoklás és az ítélet szövege. A találatok az ítélethozatal dátuma, az ügy száma és az ítélet tartalma, illetve indoklása szerint is megjeleníthetők. A tartalom magában foglalja az ügy rövid leírását is,⁵³ ami megkönnyíti az ítéletek áttekintését, hiszen a keresőnek a határozat tartalmának a megismeréséhez nem kell az összes ítéletet külön-külön megtekintenie, mint a „KIS” adatbázis esetén. A Legfelsőbb Bíróság keresőrendszere tehát felhasználóbarátabb mint a „KIS” rendszere, az ítéletei sokkal egyszerűbben kereshetők, mint a „KIS” adatbázisban szereplő alsóbb fokú ítéletek. Ez elsősorban a keresési paraméterek egyszerűségének, másodsorban az ítéletek rövid szöveges leírásának köszönhető.

A „KIS” hiányosságához hasonlóan a Legfelsőbb Bíróság ítéletei sem tartalmazznak linket vagy hivatkozást az alacsonyabb fokú eljárásban született határozatokra. Ez azt eredményezi, hogy ahhoz, hogy megtaláljuk az ügyben született korábbi határozatokat, külön keresést kell lefolytatnia a „KIS” adatbázisban. Ez a hiányosság is abból ered, hogy az adatbázisok nem egy helyen találhatók, és még csak nem is azonos logikával működnek. Ahogy azt fent említettük, ez a jövőben változni fog, ha a jogi információk egységes rendszere megvalósul.

⁵³ e.g. „Petition of the Tallinn City Council for the declaration of invalidity of § 32 (1) of the Accounting Act and § 11 (5) of the Minister of Finance Regulation no. 105 of 11 December 2003, and for the declaration of unconstitutionality of the Accounting Standards Board Guideline RTJ 17”, Case nr 3-4-1-14-08.

Összefoglalva az ítéletek elektronikus elérhetőségének észt szabályozását megállapítható, hogy bár az egységes ítéletkereső rendszerek nem minden esetben szolgálják az információszabadság érdekét (figyelemmel a személyes adatok védelmére), a bírósági ítéletek körében azonban éppen az egységesség hiánya lehet az egyik legnagyobb probléma. A nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkciói közül sérülhet a jogegység, a jogbiztonsághoz való érdek, ha több adatbázis működtetése miatt az adatbázisok használatának további elengedhetetlen feltétele, hogy az azonos ügyekben, de különböző bírósági szinteken született ítéletek egymással összekapcsolva legyenek elérhetők, enélkül ugyanis olyan bonyolult megtalálni a jogerős ítéletet, hogy az adatbázis működtetése gyakorlatilag értelmetlenné válik. Mindebből számunkra az következik, hogy a magyar rendszer korrigálásakor az egységesség és az ítéletek összekapcsolásának a szempontjait nem szabad figyelmen kívül hagyni. További segítség lehet az észt rendszer alapján, hogy a keresési feltételeknek minél tágabb spektrumúnak kell lenniük, mert csak így válik igazán felhasználóbaráttá az adatbázis.

3. A személyes adatok védelemével kapcsolatos kérdések Észtországban

A bírósági ítéletek tartalmát képező személyes adatok védelméről az észt közérdekű adatokról szóló törvény 28. §-nak (1) bekezdése szól: "Az információ birtokosa köteles közzétenni a jogerős bírósági ítéleteket a jogszabályból eredő korlátozásokkal". Az anonimizálásról az észt közérdekű adatokról szóló törvény nem, csak a polgári és a büntető törvénykönyv rendelkezik.

Az észt polgári eljárásról szóló törvény 462. §-a szerint az eljárásban résztvevők személyazonosító, illetve regisztrációs kódja, továbbá születési dátuma és lakcíme a bírósági ítéletek közzétételkor nem hozható nyilvánosságra. A bíróság köteles az ítéleteket anonimizálni. A bíróság hivatalból vagy kérelem alapján jogosult az ítéletnek csak a végkövetkeztetését közzétenni, ha pedig az ítélet személyes vagy szenzitív adatot tartalmaz, valamint ha annak közzététele a magánszféra sérelmével járna, a közzététel megtagadható. A kérelmet a bíróság jogosult elbírálni.

Az észt büntetőeljárásról szóló törvény 408. §-a ugyanezekkel a korlátozásokkal él azzal az eltéréssel, hogy a vádlott neve és a személyazonosító kódja közzétételre kerül. Következésképpen valamennyi eljárásra igaz, hogy az eljárásban résztvevők (a vádlottat ide nem értve) és a tanúk neve nem minősül közérdekű adatnak.

A személyes adatok védelméről szóló törvényi rendelkezések ellenére 2006-ig a bíróságok nem anonimizálták az ítéleteket, tehát az eljárásban résztvevők nevét nem helyettesítették a kezdőbetűk meghagyásával vagy más karakterekkel, csak a többi személyes adatot távolították el a közzétett ítéletekből. Néhány ítélet pedig szenzitív adatokkal (örökbefogadással, a felek egészségi állapotával, illetve a szülői felügyeleti jog megvonásával kapcsolatos adatok) együtt, teljes egészében, a felek nevét is magában foglalva került közzétételre. Továbbá mivel valamennyi kereső alkalmas kulcsszó szerinti keresésre, lehetséges volt név alapján is keresni a bíróság ítéletei között. Ezek a hibák feltehetőleg a bíróságok hanyagságának és a felek jogainak a védelme érdekében tett panaszok hiányának voltak köszönhetők. 2006 májusában az igazságügyi kancellár figyelmeztetett az elektronikus adatbázisok e súlyos hibájára, ez pedig az igazságügy miniszter nyilatkozatához vezetett.⁵⁴ Ezt követően az igazságügyi kancellár véletlenszerűen válogatott az elektronikus adatbázisokban elérhető bírósági ítéletekből, és több ügyben is észlelte, hogy a polgári és a büntetőeljárásról szóló törvény előírásai nem érvényesülnek. A szűrés felfedte, hogy mindegyik bíróság különböző gyakorlatot követett a személyes adatok közzétételét illetően. Néhány ügyben a felek nevét nem anonimizálták, míg másokban szenzitív adatok kerültek közzétételre a felek teljes nevével. Más ügyekben ugyan történt anonimizálás, de a felek nevét a keresőrendszer teljes egészében kiadta a bírósági ügy címe alatt.⁵⁵

Az igazságügyi kancellár ugyanerre a veszélyre hívta fel a figyelmet a tárgyalási naplónak a bíróság honlapján való közzétételével kapcsolatosan.⁵⁶ A polgári eljárásról szóló törvény 343. §-a szerint a bíróság köteles a honlapján közzétenni a bírósági tárgyalás idejét az ügy jellemzőinek megjelölésével együtt. Ez a gyakorlatban a bírósági tárgyalás helyének és idejének, a bíróság nevének, valamint a tárgyalás címének a feltüntetését jelenti. A cím viszont tartalmazza a bírósági ügy tárgyát és a felek nevét is. Így az interneten nyilvánosságra kerül, hogy az adott tárgyalásra mely időpontban, mely felek között kerül sor. Következésképpen, még ha később anonimizálták is ezeket az ügyeket, lehetségessé válik a felek azonosítása. Az igazságügyi kancellár nyilatkozatának eredményeként a bírósági ügy címe

⁵⁴ Igazságügyi kancellár, Memorandum no. 7-3/060743/0603749, 2006. május, elérhető észt nyelven: <http://www.oiguskantsler.ee/.files/90.doc>

⁵⁵ Igazságügyi kancellár, Memorandum no. 7-3/060743/0603749, 2006. május, elérhető észt nyelven: <http://www.oiguskantsler.ee/.files/90.doc>

⁵⁶ Igazságügyi kancellár, Memorandum no. 7-3/060743/0603749, 2006. május, elérhető észt nyelven: <http://www.oiguskantsler.ee/.files/90.doc>

többé már nem szerepel az ítéletek kereső adatbázisaiban, amely megoldja azt a problémát, hogy a már anonimizált ügyeket a kereső teljes névvel tartalmazta.

A közzétett ítéletek találmára történő vizsgálatának köszönhetően a személyes adatok közzétételével kapcsolatos problémák egy része megoldódott. A „KIS” adatbázisban lévő ítéletekben szereplő személyes adatok főszabályként nem kerülnek nyilvánosságra. Mindazonáltal e téren némi következetlenség mutatkozik a gyakorlatban, és néhány ítélet még mindig tartalmazza a felek teljes nevét. Ez különösen igaz a Legfelsőbb Bíróság ítéleteire, amelyek a „KIS” adatbázistól elkülönülten, a bíróság honlapján kerülnek közzétételre. A személyes adatok védelmének kérdése tehát a bírósági ítéletek közzétételének legkényesebb pontja.

E területen egyértelmű, hogy a magyar szabályozás és gyakorlat messze felülmúlja az észti példát. Hazánkban törvényi szinten került szabályozásra az ítéletek anonimizálása, és az a kutatásunk eredményeinek megfelelően valósult meg. Érdekes problémát vet fel az észti tárgyalási jegyzékek elektronikus közzététele. Bár hazánkban ez még nem valósult meg, de egy esetleges jövőbeni szabályozás esetében arra mindenképp érdemes oda figyelni, hogy itt is maradéktalanul érvényesüljön a személyes adatok védelme.

A túl sok napsütés tönkretesz a bort? Tűnődések a bírósági nyilvánosság amerikai modelljének kapcsán (szerkesztett változat)⁵⁷

Bevezető gondolatok

Az amerikai igazságszolgáltatási rendszer nemcsak a tárgyalótermi nyilvánosságra terjed ki, hanem a bírósági mellett az ügyiratok nyilvánosságára is. Az elektronikus bírósági ügykezelés és ezáltal az aktákban szereplő adatok internetes elérhetősége számos kérdést felvet, és az alkotmányjogi elemzést bonyolítja, hogy a digitális nyilvánosság mozgatórugója a kereskedelmi adatbrókercegek különböző szolgáltatásai mögött meghúzódó jelentős, tökeerős iparág – amelynek törekvései, legalábbis az elektronikus ügykezelés tekintetében egybeesnek bíróságok (és az ügyvédi kar) praktikus és anyagi érdekeivel. Fontos előrebocsátani, hogy az Egyesült Államok adatkezelési szabályai eltérő elméleti alapokon állnak, általában összehasonlíthatatlanul enyhébbek a kontinensen irányadónak tekintettekénél. A többnyire újabb, kazuisztikusabb európai alkotmányokkal szemben az amerikai szövetségi alkotmány nemcsak, hogy nem nevesíti a személyes adatok védelméhez fűződő jogot, de fontos különbség, hogy az Egyesült Államok bíróságai által alkalmazott magánszféra védelem (privacy) sem feleltethető meg a kontinentális alkotmány- és adatvédelmi jogban használt fogalmakkal. Fontos leszögezni, hogy az összehasonlító jog eredményeit minden esetben fenntartásokkal kell kezelni, hiszen egy-egy jogintézmény, még ha remekül működik is egy országban, azonban az eltérő jogi és jogszociológiai, azaz tágabb társadalmi környezetben korántsem biztos, hogy hasonlóan kedvező hatással jár. Ebből az is következik, hogy azok a jogfilozófiai, alkotmányjogi érvek, melyek Amerikában a tárgykört érintő diskurzust meghatározzák, nem feltétlenül azonos súllyal érvényesülhetnek Európában.

A nyilvánosság alapja és dilemmái

A Craig v Harney-ügyben az amerikai szövetségi legfelsőbb bíróság kimondta: minden, ami a bíróság épületében történik: köztulajdon.⁵⁸ Jellemző Abner Mikva nyugalmazott szövetségi bíró, képviselő és Fehér Házi jogtanácsos azon álláspontja, amely szerint elsőprő közérdek hiányában az adófizetők pénzéből fenntartott bíróságon folyó eljárások anyagainak nem korlátozható a nyilvánossága.⁵⁹ A nyilvánosság egy hosszú skála valamennyi pontján elhelyezhető. Elképzelhető, hogy már a puszta tárgyalótermi jelenlét is kizárt (pl. nemzetbiztonsági szempontok alapján), vagy bizonyos személyek körére korlátozott, pl. fiatalkorú szabálysértési vagy büntetőügyében egyes amerikai államokban a szülőkön és az érintetteken kívül csak (például drogügyekben a jogos érdeket valószínűsítő) iskolaigazgató lehet jelen.

Korlátlan tárgyalótermi nyilvánosság mellett is felmerül az a kérdés, hogy milyen formában rögzíthetők az ott elhangzottak. Akad olyan angolszász bíróság, ahol nemcsak a hangrögzítés és a fényképezés tilos, de sem jegyzetelni sem a résztvevőkről vázlatot készíteni nem szabad. (Angliában például ez az általános szabály.) A grafikai skiccekhez képest a következő szintet a televíziós, zárt láncú vagy nyilvános közvetítés jelenti. Az internet tovább bővíti a nyilvánosság tereit, nemcsak maga a tárgyalás, de az ítéletek és a teljes peranyag – beleértve a bizonyítási eljárást, pl. tanúvallomások felkerülhet az internetre. A teljesen zárt tárgyalás végpontjaként tehát az interneten napi 24 órában elérhető, elvileg örökre hozzáférhető és kereshető teljes peranyag áll. A két véglet között pedig számos további alvariáció található, pl. az, hogy csak díj ellenében legyenek letölthetőek a peranyagok, esetleg csak az ítéletek szövege legyen nyilvános, sőt az azokon belüli személyes adatok is kitörölhetőek (ami a TAJ-szám vagy bankszámlaszám szintjétől akár a nevek elrejtését is jelentheti.) Fontos különbséget jelentenek azok a technikai megoldások is, amelyek alapján az interneten fellelhető anyagok kereshetőek és rendszerezhetőek lesznek.

Az alábbi kérdések merülnek tehát fel a nyilvánosság különböző mértékeivel és szintjeivel kapcsolatban:

- (i) korlátozható-e a tárgyalótermek fizikai nyilvánossága;
- (ii) megengedhető-e a tárgyalások rögzítése (a) jegyzetek, (b) rajzok, (c) hangfelvétel, (d) (da) zárt láncú, vagy (db) nyílt televíziós (de) internetről letölthető formában;
- (iii) az ítéletek elérhetőek legyenek-e a tárgyalást követően (a) a bíróságon, (b) az interneten, illetve szükségesek-e bizonyos korlátozások a hozzáférhetőség tekintetében, pl. (a) bizonyos adatok törlésével, (b) a hozzáférést anyagi ellentételezéshez kötéssel, (c) a kereshetőség és a tömeges adatfelhasználás megakadályozásával;
- (iv) a fenti pont valamennyi eleme felmerül a peranyagok az ítéleten kívüli részével (pl. tanúvallomásokkal) kapcsolatban is.

Ez utóbbi ponttal kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a bírósági eljárások amerikai felfogásában fel sem merül az, hogy a nyilvánosság ne a teljes peranyagra vonatkozzon. Az evidencia, hogy valamennyi ítélet teljes szövege

⁵⁷ Az itt olvasható szöveg Pap András László főiskolai tanár, az MTA Jogtudományi Intézet tudományos főmunkatársa által készített tanulmány szerkesztett részlete. A teljes, eredeti tanulmány az Eötvös Károly Intézet honlapjáról letölthető.

⁵⁸ 331 U.S. 367, 374 (1947)

⁵⁹ <http://www.rcfp.org/newsitems/index.php?op=cat&cat=6>

nyilvános és könnyen elérhető, bár számos kérdés merül fel például a tárgyalási jegyzőkönyvekben foglalt adatok, információk, bizonyítékok, nyomozati anyagok, szakértői jelentések nyilvánosságával kapcsolatban. Amerikában a politikai és közéleti nyilvánosság igényt tart arra, hogy ezek minél szabatosabb vizsgálatával szorosan nyomon követhesse a tárgyalásokat és az ítéletek indokolását: ez az amerikai bírósági nyilvánosság alapegysége. A legutóbbi időszakban széles körben ismertté vált például a guantanamoi fogolytábor fogvatartottjainak vagy a terrorizmus gyanújával fűszerezett kiutasítási ügyekben becsatolt bizonyítékok körüli jogvita: a napilapok rendszeresen követelik, hogy a kormány által titkosított dokumentumok, amennyiben azok a bíróságok asztalára kerülnek, a közvélemény számára is hozzáférhetőek legyenek. Azaz, a közvélemény ismerhesse meg a fogvatartások, kiutasítások okait.

A tárgyalótermi nyilvánosság

Kiindulópontként rögzíthetjük: a common law-ból eredeztetett⁶⁰ amerikai felfogás szerint a bírósági eljárások (az ítélet és valamennyi peranyag) nyilvánossága az alapfelfogás, és ezzel a vélelemmel szemben kell indokolt, és szigorú mérce szerint mérlegelt kérelmet benyújtani a nyilvánosság korlátozására. Meglehetősen gyakoriak azok az esetek, amikor a bíróságok a jogalkotó, az ügyész, vagy a felek kérésének ellenében is az eljárások nyilvánossága mellett döntenek. Az eljárási nyilvánosságot érintő jogesetek általános jellemzője, hogy a kérdés szinte minden esetben úgy merül fel, hogy joga van-e a sajtó képviselőinek a tárgyalóteremben tartózkodni, hiszen ha igen, az azonos az eljárás teljes nyilvánosságával. Az amerikai joggyakorlatot a bírósági nyilvánosság korlátozása során annak a tisztességes eljárásra gyakorolt hatásán túlmenően még az a rendkívül összetett és a társadalmi viszonyokkal, a korral változó tényező is befolyásolja, hogy a tárgyalóteremben elhangzottakból mi minősül eo ipso nyilvános, illetve közérdekű információnak. Noha elvi, vagy akár gyakorlati sorvezetőt sem a legfelsőbb bíróság, sem a szövetségi fellebbviteli bíróságok döntései nem mutatnak, az amerikai bíróságokat láthatóan élénken foglalkoztatja az a kérdés, hogy alkotmányosan elhatárolható-e a bírósági eljárásban megismerhető adatok „jó” és „rossz”, társadalmilag hasznos és káros felhasználása.

A digitális nyilvánosság

A nyilvánosság alkotmányjogi konzekvenciáit tekintve lényeges különbség van a tárgyalótermi fizikai jelenlét, valamint a nyomtatott és hagyományos elektronikus médiumok és az interneten létrejövő digitális nyilvánosság szintjei között. Az amerikai föderalizmus sajátosságainak következtében, egyértelmű szövetségi legfelsőbb bírósági iránymutatás hiányában a szövetségi és a tagállami gyakorlat igen széttagolt, töredezett és gyakran élesen eltérő képet mutat.

A tárgyalás személyes figyelemmel kísérésétől, valós idejű közvetítésétől, valamint a különböző médiumokban aktualitásként történő megjelenítésétől fontos elhatárolni az ítéletek, de még inkább a tárgyalás jegyzőkönyveinek, a peranyagok nyilvánosságának kérdését. Felmerül, hogy a nyilvánosság mellett szóló alkotmányos érvek (a bíróság ellenőrzése és a tisztességes eljárás biztosítása, a közvéleménynek a jog gyakorlati érvényesüléséről történő tájékoztatása, a jogtudatosság és a jogismeret növelése) máshogyan jelentkeznek-e az utóbbi esetkörben. A bírósági aktákból ugyanis személyes adatok, így egészségügyi, pénzügyi adatok, lakcím, akár a nemi életre, iskolai végzettségre, hobbikra, politikai- és vallásos meggyőződésre (egy esküdt esetében ezek mind relevánsak lehetnek) vonatkozó, adott esetben ezek különböző kapcsolataira vonatkozó összefüggések – akár egy teljes személyiségprofil, vagy digitális életrajz birtokába juthatunk.

A jogirodalmi és bírósági viták⁶¹ a körül forognak, hogy az igazságszolgáltatással összefüggő adatokhoz történő hozzáférés módja, a potenciálisan elérhető adatok mértéke és összetétele – elsősorban az internetes elérhetőség – mennyiben változtatja meg az irányadó alkotmányos standardokat. Más lesz a helyzet, ha a stresszoldót vagy a paprikasprayt például egyenesen a nemi erőszak áldozatainak büntetőeljárásainak kereshető nyilvántartásából tölti le a marketing cég? A piaci szektorban gombamód szaporodnak ugyanis a különböző adatbányászatra épülő eljárások. Az ügyfélprofil ételemszerűen kulcsfontosságú az üzleti életben: a tömeges marketing helyét átveszi a személyre szabott reklám, ahol például a digitális kábeltelevízió-néző csatornaválasztását

⁶⁰ Ezt mondja ki a legfelsőbb bíróság Nixon v. Warner Communications, Inc.-döntése, 435 US 589 (1978)

⁶¹ A kérdésről ld. még Raleigh Hannah Levine, Toward a New Public Access Doctrine, 27 Cardozo Law Review 1739 (2006); Thomas Meliah, The First Amendment Right of Access to Docket Sheets, 94 CAL. L. REV. 1537 (2006); Melissa G. Coffey, Note, Administrative Inconvenience and the Media's Right to Copy Judicial Records, 44 B.C. L. REV. 1263, 1272-84 (2003); Lynn E. Sudbeck, Placing Court Records Online: Balancing Judicial Accountability with Public Trust and Confidence: An Analysis of State Court Electronic Access Policies and a Proposal for South Dakota Court Records, 51 S.D. L. REV. 81, 110-12 (2006); Michael Caughey, Keeping Attorneys from Trashing Identities: Malpractice As Backstop Protection for Clients Under the United States Judicial Conference's Policy on Electronic Court Records, 79 Wash. L. Rev. 407, 435 (2004); Nicole J. Dulude, Unlocking America's Courthouse Doors: Restoring a Presumption of First Amendment Access as a Means Of Reviving Public Faith in the Judiciary, Roger Williams University Law Review, Fall 2005; Gregory M. Silverman, Rise of the Machines: Justice Information Systems and the Question of Public Access to Court Records Over the Internet, Washington Law Review, February, 2004; Emily Metzgar, Online Court Records: Balancing Judicial Accountability And Privacy in an Age of Electronic Information, Washington Law Review February, 2004; Peter A. Winn, Neither Seen Nor Heard: Media in America's Juvenile Courts; Communication Law and Policy, Spring, 2007

úgy tudja kielemezni egy program, hogy egyúttal már pontosan a néző igényére és érdeklődésére szabott reklámokat is tudjon sugározni. Már most is léteznek Amerikában olyan adatbróker cégek, amelyek a bírósági aktákból, ítéletekből kiszűrt és rendszerezett információt kínálják különböző felhasználói csoportok számára. A criminalsupersearch.com például 29 dollár 99 centért kínál lehetőséget arra, hogy egy főbérő néhány másodperc alatt internetalapú hivatalos adatbázisok alapján ellenőrizze potenciális albérlője háttérét abban a tekintetben, hogy volt-e valaha büntetve, kilakoltatva, korábban mely lakcímekre volt bejelentve, szerepel-e a szexuális bűnözők országos nyilvántartásában, folyik-e ellene csődeljárás, illetve az általa magadott TB szám nem hamis-e. A biztosítótársaságokhoz hasonlóan egy főbérő is letölthet olyan programot, amely egy hitelkártya-szám alapján a teljes korábbi hiteltörténetet elemezve kiad egy kockázati kalkulációt.⁶² Nem csak azt kereshetjük meg, hogy volt-e valaki büntetve, de a digitalizált peranyagok világában bármilyen vele összefüggésbe hozható bírósági eljárás anyagai is előkereshetők. A büntetett előléthez fűződő hátrányok alóli formális mentesítés (és ezáltal a büntetés hagyományos modellje) például gyökeresen átalakul azzal, hogy az internet nem felejt: évtizedekkel a büntetés letöltése után is mindenki számára hozzáférhetővé válhat az információ és az számos kellemetlenséget jelent az érintettnek. Az elítélteken túlmenően bármely peres eljárás bármely szereplője, akár egy a perben nem is részes, tanú vagy egy szakértő által megnevezett személy vagyoni viszonyai, egy ellene folyó csődeljárás ténye, sőt akár kimondottan e célból dolózusan, visszaélészerűen megjelenített adatok is bekerülhetnek egy ilyen bírósági adatokból összerakott aktába. Az elektronikus nyilvánossággal a hagyományos, papíralapú, csak utazással, nyitvatartási időben beszerezhető bírósági ítéletek, peranyagok kapcsán a hozzáférés módjából, az iratok esetleges megsemmisüléséből, megrongálódásából, elkeveredéséből fakadó gyakorlati hozzáférési korlát is megszűnik.

Az amerikai joggyakorlatban az utóbbi évtizedekben egyre népszerűbb alternatív büntetésként előírt magatartási szabályok átalakították a büntetőeljárás azon modelljét, amely a hagyományos büntetés letöltésével véget ér. A nemi erkölcs ellen vétő elkövetőket (akár szabadságvesztés büntetésük letöltését követően, de akár azt helyettesítve) a hatóságok nyilvántartják, adataikat nyilvánosságra hozzák az interneten, CD ROM-on, a helyi önkormányzat hivatalos lapjában, de van ahol az elkövető költségén fizetett hirdetésben. Nem ritka, hogy a szomszédokat és a lakóhelyhez közeli boltokat személyesen kell felkeresnie az elkövetőnek egy-egy vallomással.⁶³ A szexuális bűnözők (államról államra változó formában, de többnyire név, TAJ-szám, lakcím, munkahely megjelölésével) közzétett adataival kapcsolatban súlyos aggályokat vet fel, hogy a bűncselekmények esetében gyakran differenciálatlan adatbázisokkal dolgoznak, azaz az erőszaktevők és pedofilok együtt szerepelnek közszemérem sértőkkel, sőt egyes államokban (ahol ez még az alkotmányellenességet megállapító 2003-as legfelsőbb bírósági ítélet⁶⁴ előtt is büntetendő volt valamilyen formában) a homoszexuálisokkal.

Összességében az internetre is kiterjesztett igazságszolgáltatási adatok mellett számos érv szólhat. Egyrészt, említett módon elvi alapon nehezen indokolható a tágran értelmezett nyilvánosság kizárása, hiszen a tárgyalóteremben fizikailag jelenlévők mellett a közvéleményt tájékoztató sajtót az igazságszolgáltatás szolgálólányának tartják Amerikában, ami biztosítja az önkényes eljárások feletti társadalmi kontrollt. Létezik olyan álláspont is, amely szerint éppen, hogy a nyilvánosság a végletekig történő erősítése a helyes fejlődési irány, mert a XXI. századra megszűnt mindenfajta magánszférát védő elvárás a munkaerő- vagy lakáspiacon, ellenben a további nyilvánosság és a jogalkalmazás erősebb kontrollja a jogtudatosságot és a jogkövetést erősíti.⁶⁵

Az internetről hozzáférhető bírósági akták kockázatairól is sokat hallani. Az interneten elérhető ilyen információk például azzal a hatással járhatnak, hogy a visszaélésektől, káros mellékhatásoktól tartva az emberek nem mernek majd az igazságszolgáltatás fórumai elé járulni; a gazdagok választott bírókhoz fordulnak, a szegények pedig jogfosztottak maradnak. Nagymértékben megnövelheti emellett a személyiséglopás kockázatát is.⁶⁶ Az ezáltal becsült kár 2003-ban 50 milliárd dollár volt, 10 millió embert érintett, fejenként átlag 500 dollárnyi és 30 órányi kárt okozva.⁶⁷ Amerikában a digitális személyiséglopások kivizsgálására létrehozott „Identity Theft Data Clearinghouse” csak 2006-ban 246,035 beadványt kapott, amellyel az első számú fogyasztóvédelmi panaszhivatallá lépett elő.⁶⁸ Az Egyesült Államokban, csak az egészségügy területén több mint 500,000 olyan esetet regisztráltak, amikor valaki egy másik ember nevében kapott egészségügyi ellátást.⁶⁹ Nem csak az fordul elő, hogy 100,000 dolláros kezelésekről kapnak emberek számlát, vagy, hogy valaki, aki évek óta nem szült, egyszer csak értesítést kap arról, hogy drog pozitív újszülöttet hozott világra,⁷⁰ de akár emberéletekbe is kerülhetnek az eltérő vércsoportról vagy másokon elvégzett műtétekről szóló hamis, meghamisított adatok. – Igaz ezzel szemben felhozható az az érv, hogy a személyiséglopásból

⁶² Az egyik legnépszerűbb munkavállaló-ellenőrző oldal a HireCheck.

⁶³ Korinek László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon, In: Jakab András, Takács Péter (szerk.) A magyar jogrendszer átalakulása, Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 2007. pp. 473-496

⁶⁴ Lawrence v. Texas, 539 U.S. 558 (2003)

⁶⁵ Emellett érvel pl. Lynn M. LoPucki (a Harvard és a UCLA professzora), Court-system Trasparency, Iowa Law Review, February, 2009.

⁶⁶ Ld. pl. Lynn M. LoPucki, Human Identification Theory and the Identity Theft Problem, 80 Tex. L. Rev. 89 (2001).

⁶⁷ Silverman 208. o.

⁶⁸ Lucy Craddock-Adrian McCullagh: Identifying the identity thief: Is it time for a (smart) Australia card?, International Journal of Law and Information Technology, Summer, 2008, 138. o.

⁶⁹ Medical identity theft, Healthcare Registration, June, 2008, 1. o.

⁷⁰ Uo. 7. o.

és a hibás adatfelhasználásból származó hátrányokat a jog végül hathatósan orvosolni tudja, így a visszaélés esélye nem elég erős érv az intézmény ellen. Már csak azért sem, mert a visszaélésszerű „adatkezelésként” egyéb lehetőségeket is kínál az élet, és egy jogellenes cselekmény lehetősége, ha azt a jog tilalmazza és egyébként képes fellépni ellene, nem indokolhatja egy jogintézmény automatikus diszkreditálását.

Az Egyesült Államokban jelentősen eltér az egységes szabályozást követő szövetségi és a rendkívül sokszínű, széttagolt tagállami gyakorlat. Jelenleg a tagállamok felében van internetes hozzáférés a periratok egy részéhez, a PACER (Public Access to Court Electronic Records) pedig a szövetségi fellebbviteli és csődbíróságok anyagait tartalmazza. A letöltés ára azonos a bíróságok épületében történő másolás díjával: 8cent/oldal, max. 2,40 dollár per dokumentum. Az anyagokon belül szavakra nem lehet keresni.⁷¹

A szabályozás alapelve az, hogy (2004. november 1-től) mindazok a dokumentumok, amelyek papírformában nyilvánosak a bíróságok épületében, az ítélet meghozatalától számított egy éven át elérhetők kell, hogy legyenek elektronikus formában is. (Polgári és csődügyekben 2001 volt a határidő.) A jogalkotó a Legfelsőbb Bíróságot és a legfelsőbb bíróság elnökéből, a 13 szövetségi fellebbviteli bíróság, a nemzetközi kereskedelmi bíróság elnökeiből és a 12 kerületi szövetségi bíróság képviselőjéből álló (a hazai OIT-hoz hasonló hatáskörű) igazságügy konferenciától (Judicial Conference of the United States) kért részletes, az adatkezelés kérdéseire is kiterjedő iránymutatást. 2002-ben a legfelsőbb bírósági elnökök és bírósági vezetők konferenciája (Conference of Chief Justices and the Conference of State Court Administrators) szabályozási modellt javasolt az internetes peranyag-hozzáférésről. Ennek alapján az anyagok letölthetők lennének, de az áldozatok neve, címe, TAJ-száma, bankszámlaszáma, a pin kódok, valamint a nem önkéntesen becsatolt meztelen fotók, orvosi adatok, családjogi tények törölendők. Az anyag nem állított akadályt a hozzáférés díjkötelessé tételével szemben. Egy másik, hasonló testület (Judicial Conference Committee on Court Administration and Case Management) ezzel szemben polgári és csőd ügyben a TAJ-szám és személyi azonosító törlését, valamint a büntető ügyek teljes korlátozását javasolta. Ezek fényében 2007. december 1-jével (a fentiek szerint) módosították is a szabályozást.⁷² hasonlóan a személyesen, papíralapon kikért anyagokhoz, az alábbi személyes adatok kerülnek törlésre: adószám, TAJ-szám és a bankszámlaszám az utolsó négy számjegy kivételével, a születési év és büntetőügyekben a lakcím tekintetében a város és az állam, kiskorú gyermekek nevének csak a kezdőbetűi jeleníthetők meg.⁷³ Az anyagokat az elektronikus nyilvántartásba felvivő személy felelőssége a részleges anonimizálás. A nyilvánosság alól csak kevés kivétel akad: pl. fiatalok letartóztatási adatai, egyes pénzügyi beszámolók, valamint a bíróság által diszkrecionális jogkörben titkosított iratok. Bevándorlási és társadalombiztosítási ügyekben csak az ügyfeleknek biztosított az elektronikus hozzáférés, az akták egyébként csak személyesen tekinthetők meg.

A tagállamok ezzel szemben saját hatáskörben szabályozzák a papíralapú és az elektronikus nyilvánosság kérdését, nagy vonalakban ugyan hasonlóan a szövetségi szabályokhoz, de lehetnek (adott esetben markáns) eltérések a személyesen megtekinthető és az elektronikusan elérhető adattartam között. Van, ahol például elektronikusan egyáltalán nem érhető el a felek és a tanúk címe és telefonszáma, a sértettek adatai, egészségügyi adatok, TAJ- és gépkocsi rendszám, az esküdtek adatai, bankszámla- és kártya, valamint PIN kódok. Kaliforniában például büntető- és családjogi ügyek csak személyesen, a bíróságok épületében érhetők el.⁷⁴

Elemzők rámutatnak arra, hogy a digitális ügykezelésre történő áttérést és annak nyilvánossá tételét nem a nyilvánosság erősítésének a vágya hajtotta, hanem az, hogy a bíróságok és az ügyvédi kar egyaránt érdekelt volt a gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb és átláthatóbb elektronikus rendszerben. Ennek előnye például, hogy nem kell tárolni a sokszázezer oldalnyi aktákat, automatikus értesítést kapnak a határidőkről, stb.⁷⁵ A folyamatot tovább serkentette az igazságszolgáltatási rendszerben fellelhető különböző adatok gyűjtésével és rendszerezésével foglalkozó kereskedelmi cégek támogatása. Az államok, sőt egyes bíróságok is jelentős bevételhez juthatnak az adatállomány értékesítéséből,⁷⁶

⁷¹ Peter W. Martin, Online Access to Court Records – From Documents to Data, Particulars to Patterns, Cornell Law School Legal Studies Research Paper Series, Cornell Law School Research Paper No. 08-003, p. 6.

⁷² Ld. pl. United States Judicial Conference's Policy on Electronic Court Records,

79 WASH. L. REV. 407 (2004), továbbá Martin, p. 8-9.

⁷³ <http://www.privacy.uscourts.gov/Policy.htm>

⁷⁴ <http://www.ncsconline.org/wc/courttopics/ResourceGuide.asp?topic=PriPub>

⁷⁵ Uo. p. 9.

⁷⁶ Az adatbázis-kereskedelem régóta bevált állami bevételi forrás Amerikában. A Coloradó-i gépkocsi-nyilvántartás évi 4,4-, a New York-i 17-, a floridai 33 millió dollárt ért – addig az 1994-es szövetségi szabályozásig, amely megtiltotta a tulajdonosok beleegyezése nélküli adat-kiszolgáltatást. A szabályozás követlen indoka egy nagy port kavarázó kéjgyilkosság volt, ahol az elkövető a gépkocsi-nyilvántartásból szerezte meg az áldozat lakcímét. Ld. Daniel J. Solove, Access and Aggregation: Public Records, Privacy and the Constitution, Symposium: Modern Studies in Privacy Law: Notice, Autonomy and Enforcement of Data Privacy Legislation, Minnesota Law Review, June, 2002, 1150. o. Az eredeti szabályozás, az 1999-es módosításig az opt-out megoldást követte, azaz eltérő nyilatkozat hiányában a gépjármű-tulajdonos adatai el- és kiadhatóak. Ezt követően az opt-in rendszerre tértek át, azaz már hozzájáruló-nyilatkozatra van szükség a kereskedelmi értékesítéshez. E modellt a legfelsőbb bíróság is alkotmányosnak találta a Reno v Condon 528 U.S. 141, 144-45 (2000)-döntésben. A visszaélések vezették Kentucky államot is arra, hogy korlátozza az ügyvédek és gyógytornászok hozzáférést a baleseti helyszínek adataihoz. Solove 1169. o. Az egészségügyi adatok vonatkozásában a nyilvánosság korlátozását ismerte el ugyanakkor a Whalen v. Roe döntésben a legfelsőbb bíróság (429 U.S. 589 (1977))

gyakran ingyenesen, kiszervezés keretében építik ki számukra a szolgáltatók a szükséges technológiai hátteret.⁷⁷ Szövetségi szinten a PACER és a kapcsolódó adatbróker cégek szolgáltatásai 2005-ben 45,5 millió dollár bevételt hoztak a szövetségi költségvetés számára,⁷⁸ az összeg 2006-ban már 58 millió volt, és évről évre nő. (A Colorado állam rendszerének (coloradoCourtlink) működtetési jogát 1999-ben felvásárló LexisNexis, amely 85 cent/letöltés áron kínálja szolgáltatását, 2005-ben 160,000 dollárt fizetett a szerződés meghosszabbításáért az államnak,⁷⁹ de hasonló a helyzet Delawareben is. Texasban, bár az állami portálon keresztül folyik a bírósági elektronikus ügykezelés, több privát cég is részt vesz a működtetésben.)

Az elektronikus ügykezelési rendszert, amely az interneten keresztül adat fel- és letöltést lehetővé teszi 2004-ben 123 rendes, 75 csőd- és 48 szövetségi bíróság alkalmazta 14 millió ügy és 88,000 ügyvéd részvételével. A PACER előfizetőinek száma 1995-ben 20,028, 1999-ben 39,408, 2003-ban már 270,000 volt, és évről évre növekszik. Az elektronikus szövetségi bírósági rendszer felhasználóit számos adatbróker cég szolgáltatása segíti. Például a „caseStream Alert!” naponta tájékoztat e-mailben a megjelölt ügyekben, ügýtípusokban bekövetkezett változásokról (így újabb iratok becsatolásáról, végzésekről, ítéletekről, határidőkről) 20 cent/ügy áron; emellett az ügyfél, a jogi képviselő vagy az eljáró bíró alapján keresve 2 dollár/ügy fejében. Az ügyfél, a jogi képviselő vagy az eljáró bíró összes korábbi ügyéről is információt kaphatunk a „CaseStream Historical”-nál 25 cent/ügy áron.⁸⁰ A ChoicePoint „Enhanced Due Diligence services” néven széleskörű kutatást végez a célszemély vagy gazdasági társaság vagyoni helyzetéről az ellene folyamatban lévő csődeljárásról, stb.⁸¹

Az adatkereskedelem dinamikájának megértéséhez fontos megismételni: Amerikában – állami egészségbiztosítási rendszer hiányában – a privát biztosítók és a hitelintézetek a gazdaság kulcsszereplői, és a számukra kvint esszenciális kockázatelemzés szempontjából minden potenciálisan releváns információ felbecsülhetetlen értékű. Nem igényel további magyarázatot például az, hogy miért kritikus a csődbíróságok adatállománya a hitelpiacon működő cégek számára. Éppen ezért nem is meglepő, hogy 2002-ben a PACER letöltések 20 százalékát tíz előfizető eszközölte.⁸² Fontos hangsúlyozni, a PACER önmagában nem alkalmas a szó alapú keresésre; az adatbróker cégek valóban komoly szolgáltatás végeznek az összesítés során.⁸³

Hozzá tartozik a valósághoz az is, hogy az adatáramlás kétirányú: a szövetségi nyomozóiroda, az FBI, a CIA és az adóhatóság rendszeresen vásárol (összekapcsolt adatokat) a különböző adatbróker cégektől. 2002-ben a Choicepoint 10 milliárd dollár értékűre becsült adatállományából (amely a média, magánnyomozók és hitelintézetek adataival dolgozza össze az állami adatbázisokban szereplőket) 35 szövetségi ügynökség vásárolt: pl. az igazságügyi minisztérium nyolc, az adóhatóság 8-12 milliós értékben. A Choicepoint képviselői szerint minden hitelkártyával rendelkező személyről rendelkeznek információval.⁸⁴ A rendszer persze itt sem hibátlan: akadt olyan munkavállaló, akinek az állásába került egy olyan, hibás Choicepoint-adat amely szerint bolti lopásért és kábítószer-kereskedelem miatt lett volna büntetve. A 2000-es elnökválasztásnál is gondot okozott az az ugyancsak téves Choicepoint-információ, amelynek alapján 8000 elítéltnak jelzett személyt eltávolítottak a (választás eredménye szempontjából később döntőnek bizonyuló) floridai választói névjegyzékből, és mint később kiderült, sokukat ok nélkül.⁸⁵

⁷⁷ Ezzel kapcsolatban azt is fontos megjegyezni, hogy a PACER-rendszer eleve a kiszervezés logikájára épül annyiban, hogy a felek és jogi képviselőjük felelőssége az elektronikus adatkezelés során a digitális feltöltés során is felhasznált dokumentumok tekintetében az adattitkosítás (pl. az áldozatok, vagy a bank-kártyaszám, TAJ-szám, stb. vonatkozásában.) Ld. pl. Martin, p. 24

⁷⁸ Administrative Office of the United States Courts, 2005 Annual Report of the Director, Ld. még, Martin. p. 10.

⁷⁹ Martin. p. 21-22.

⁸⁰ Ld. pl. CaseStream (<http://www.casestream.com>), CourtExpress (<http://www.courtexpress.com>), CourtLink (<http://www.courtlink.com>), SCT Government Systems (<http://www.sctcorp.com>), Wade Systems, Inc. (“PACER”) (<http://www.wadesystems.com>)

⁸¹ További, hasonló szolgáltatást nyújt a Kreditagency Equifax, Experian, and Trans Union. See id; Equifax (<http://www.equifax.com/>); Experian, <http://www.experian.com/>; TransUnion, <http://www.transunion.com>) Ld. pl. Martin. p. 12

⁸² Electronic Access to Bankruptcy Courts Boon to Public, 34 THE THIRD BRANCH, Sept. 2002, www.uscourts.gov/ttb/sep02ttb/electronic.html.

⁸³ A PACER tulajdonképpen nem más, mint a kb. szövetségi 200 bíróság összekapcsolt rendszere. A tagállamok tekintetében (a decentralizáció következményeként) meglehetősen kaotikus a helyzet. Amíg a legtöbb szövetségi bíróságon létezik (sokban kötelező) a külső forrásból is elérhető elektronikus ügykezelési rendszer, a tagállami bíróságoknak egyelőre alig felében, egyes államokban csak néhányban épült ki a rendszer. Kalifornia 58 megyéjében például 200 különböző rendszerműködik: San Franciscóban ingyenes, Los Angelesben igencsak boros árú, San Diegoban pedig csak a mikrofilm tár indexe tekinthető meg. Érdekes kivétel New York, ahol ingyenes és előzetes regisztráció nélkül anonim módon is igénybe vehető az akár a bíró vagy ügyvéd neve alapján is kereshető rendszer. Igaz, itt a legerősebb a védelem a kereskedelmi célú felhasználók ellen is: a tömeges adatletöltés egyszeri alkalommal 20,000, a napi frissítés 1000 dollárba kerül. Ld. Martin, 15-20.

⁸⁴ Uo. 1151 o.

⁸⁵ Uo. 1152. o.

Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnökének válaszlevele

**A LEGFELSŐBB BÍRÓSÁG ELNÖKE
AZ ORSZÁGOS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI TANÁCS ELNÖKE**

12.295/2009/2. OTT Hiv.

Melléklet: 1 db

Dr. Szabó Máté Dániel úrnak,
igazgató
Eötvös Károly Közpolitikai Intézet

Budapest

Tisztelt Igazgató Úr!

Nagy örömmel fogadtam levelét, melyben arról tájékoztattott, hogy az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet az egyik jelenleg futó projektje keretében a bírósági határozatok nyilvánosság számára való megismerhetőségével foglalkozik.

Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács maga is folyamatosan napirendjén tartja a Bírósági Határozatok Gyűjteményével (BHGY) kapcsolatos tapasztalatok értékelését, legutóbb a 2009. július 7. napján tartott ülésén foglalkozott a kérdéskörrel, határozatában kezdeményezve az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény módosítását, elrendelve a bírósági határozatok anonimizálására vonatkozó gyakorlat felmérését.

Az OTT tárgybeli 128/2009. (VII. 7.) határozatát tájékoztatásul mellékelten megküldöm.

A BHGY 2007. július 1. napja óta működik, ez idő alatt mintegy 21.000 határozat került a publikusan elérhető adatbázisba. A határozattár a bíróságok központi honlapjának egyik leglátogatottabb eleme, az indulástól összesen 76 ezer, havonta átlagosan 4-5 ezer közötti letöltést hajtottak végre erről az oldalról.

A határozattárnak, mint a honlap egy új funkciójának bevezetését követően eleinte havonta 10-15 megkeresés érkezett az adatbázis használatával kapcsolatosan. Ezeket a kérdéseket, azok jellegétől függően, az OTT Hivatala Szervezési és Koordinációs, illetve Informatikai Főosztálya válaszolta meg. A jelzések alapján sor került elsősorban felhasználói komfortérzet növelő javításokra, melyek eredményeképpen jelenleg az ilyen jellegű megkeresések száma havi 1-2-re csökkent. Ebből arra következtettünk,

hogy a rendszeres érdeklődők megismerték a keresési logikát, elfogadták és használják a kereső szolgáltatásait.

A határozattárral kapcsolatban elismerésnek tekinthetjük azt is, hogy a www.magyarorszag.hu portálon található Bevált Gyakorlatok Műhelye rovat szerkesztőitől megkeresés érkezett, melyben kérték, tegyék lehetővé, hogy a Bírósági Határozatok Gyűjteménye, valamint a Társadalmi Szervezetek és Alapítványok Névjegyzéke című alkalmazásokat szerepeltethessék a honlapjukon.

Az Igazgató Úr levelében jelzett, az utóbbi hónapokban az Intézethez érkezett kritikai észrevételek megismerését ezért különösen fontosnak tartom, kérem, szíveskedjék azokat a részünkre is megküldeni.

Az Intézet elemzésének megalapozottságát elősegítendő, a megkeresésében feltett kérdéseket sorra véve az alábbi válaszokat adjuk:

1.

„Az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény negyedik része, amely a Bírósági Határozatok nyilvánosságát szabályozza, 2007. július 1-jén lépett hatályba. A határozatok feltöltése ettől az időponttól kezdve folyamatos. A törvény hatályba lépése előtti határozatok feltöltését egyáltalán nem tervezik? Ha mégis, akkor az mikor kezdődik? Milyen ütemezéssel halad majd?”

A törvény a bíróságokat jelenleg csak a 2007. július 1. napja után keletkezett határozatokkal kapcsolatban kötelezi közzétételre. Az ezt megelőző időpontban keletkezett bírósági határozatok anonimizálását jelenleg személyi és anyagi erőforrások hiányában nem tervezzük.

Megjegyzem, hogy a törvény rendelkezik az elvi határozatok és kollégiumi állásfoglalások feltöltéséről is, de ilyenek már nincsenek, tehát ezek feltöltése értelmetlen, a korábbiak pedig a Magyar Közlönyben, jogszabálygyűjteményekben elérhető.

2.

„Az Eitv. 17. § (6) bekezdése szerint a bíróság elnöke elrendelheti a bíróság által hozott – az Eitv. Szerint alapesetben egyébként nem közzéteendő – határozat közzétételét is. Történt-e ilyen?”

Tudomásunk szerint csak az Eitv. által kötelezően közzéteendő határozatok kerültek az adatbázisba. Az Eitv. idézett 17. § (6) bekezdése az érintett elnök hatáskörébe utalja a döntést, így pontos információt csak a bíróságokat megkeresve tudunk nyújtani, az ítélkezési szünetre való tekintettel leghamarabb szeptember hónap végéig.

3.

„Történt-e már a Határozatok Gyűjteményéből törlés?”

A következő, 4. kérdésre tekintettel úgy értelmeztük, hogy itt az információkérés nem a törvényen alapuló, hanem a belső, technikai törlésre vonatkozik. Ilyen, a bíróságok által kezdeményezett, kisebb hibák kijavítását lehetővé tevő, közzétételt megelőző törlésre már volt példa, de ez a publikus adatbázist nem érintette.

4.

„Az Eitv. 18. § (4) bekezdésének szabályai szerint a zárt tárgyalás alapján hozott határozatnak a gyűjteményből való törlését vagy a közzététel mellőzését polgári eljárásban a fél, büntetőeljárásban a sértett kéri. A kérelmet az érintett legkésőbb a határozat közzétételét követő egy évig terjesztheti elő. Hány ilyen kérelem volt eddig?”

A fenti jogszabályhely alapján a kérést az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala vezetőjéhez kell előterjesztani, s ilyen, törlésre irányuló kérelem az adatbázis létrehozása óta egyetlen esetben sem érkezett.

5.

„Az Eitv. 18. § (5) bekezdése szerint az állam- és szolgálati titok védelmét biztosítani kell a közzététel során. Mi a gyakorlat erre nézve? Hogyan biztosítják az állam- és szolgálati titok védelmét? Nem teszik közzé a határozatot, vagy a határozat vonatkozó részét törlik? Ha az adat minősítése megszűnik, akkor milyen határidővel teszik közzé a teljes határozatot?”

Ezekre a kérdésekre adat nem áll rendelkezésünkre, pontos információt a bíróságokat megkeresve tudunk nyújtani, az ítélezési szünetre való tekintettel leghamarabb szeptember hónap végéig.

6.

„Az OIT szabályzat szerint az anonimizálás az Eitv. 18. §-nak megfelelő .rtf formátumú fájl. Hogyan történik az anonimizálás? Milyen algoritmus alapján dolgoznak? Szoftveres, vagy emberi erőforrás igénybevételel történik az anonimizálás?”

Az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény szerint a Bírósági Határozatok Gyűjteményének közzétételével kapcsolatban a bíróságokra háruló feladatok végrehajtásáról szóló 2007. évi 3. számú szabályzat 2. § 5) pontja szerinti anonimizálási műveletet a Bírósági Integrált Informatikai Rendszer (BIIR) anonimizálást támogató programja útján kell elvégezni és feltölteni az Anonim Határozatok Központi Adattárába, valamint a jóváhagyást is ott kell elvégezni.

Magának az anonimizálásnak a folyamata tehát informatikailag támogatott, röviden összefoglalva a következők szerint:

Az általános lajstromfunkciókat megvalósító BÍR-O rendszerből indítható az alkalmazás, melyben magát az anonimizálást az ügy azonosító megadását követően lehet megkezdeni az .rtf formátumban létrehozott, akár a BÍR-O rendszerben rögzített vagy ettől különböző helyen tárolt határozatokkal. A rendszer automatikusan lecseréli azokat a határozat szövegében lévő valódi adatokat, amelyek a BÍR-O lajstromban az adott ügghöz (amelyben a határozatot hozták) rögzítve vannak (pl. felperes neve helyett „felperes neve”), a program által felajánlott helyettesítő kifejezéseket az anonimizálást végző személy felülbíráhatja. Az automatikus anonimizálás során a rendszer bizonyos, általa felismerhető szövegrészeket, mintákat az anonimizált szövegből színezéssel kiemel, megjelöl (azonosító számok, szabványos formátumú adatok, pl. rendszám, adószám; nevek előtagjai; országok, megyék, települések nevei; § jel és ismert jogszabály rövidítések, stb.), ezek helyettesítéséről az anonimizálást végző személy dönthet.

Az anonimizálást támogató rendszertől természetesen nem várható el, hogy emberi beavatkozás nélkül, automatikusan előállítsa a törvénynek megfelelő anonimizált dokumentumot, ezért az anonimizálás véglegesítéséhez mindenképpen emberi közreműködésre van szükség.

A program végül lehetővé teszi a határozathoz tartozó metaadatok bevitelét is, valamint az anonimizálás befejezését követően biztosítja a központi adattárba való feltöltést.

Az Eitv. 16. § (3) bekezdése szerint, a közzétett bírósági határozathoz kapcsolva, azzal egyidejűleg közzé kell tenni mindazon bírósági és más hatósági vagy egyéb szerv által hozott határozatoknak az Országos Igazságszolgáltatási Tanács által meghatározott eljárásban a bíróság által anonimizált digitális másolatát is, amelyeket a közzétett bírósági határozattal felülbíráltak vagy felülvizsgáltak. A programban a határozat anonimizálásának megkezdésekor a már a központi adatbázisban szereplő anonimizált egységekhez való kapcsolódást meg lehet jelölni. Az ilyen módon létrejött határozatlánc elemei a publikálás, közzététel szempontjából függenek egymástól: egy bizonyos fokon lévő anonimizált határozathoz tartozó alsóbb fokokon lévő anonimizált határozatoknak mind publikáltaknak – azaz egyedileg is jóváhagyottaknak – kell lenniük, tehát a határozatláncot csak egyben lehet publikálásra jóváhagyni.

„Hogyan döntenek el, hogy melyek személyes adat közérdekből nyilvános?”

Minden egyes konkrét ügyben a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény alapján.

7.

„Az anonimizálás a határozatot hozó bíróság feladata. [OIT szabályzat 3. § (1)] A Legfelsőbb Bíróság, az üllői táblák és a megyei (fővárosi) bíróságok elnökei igazgatási jogkörükben önállóan szabályozzák az anonimizálás belső munkafolyamatait. Van egységes anonimizálási rendszer; van különbség az egyes bíróságok anonimizálási gyakorlata között?”

A bíróságok anonimizálási gyakorlatának felméréséről az említett 128/2009. (VII. 7.) OIT határozat alapján az OIT Hivatala 2010. március 31. napjáig készít előterjesztést, jelenleg nem rendelkezünk a tárgyban adattal.

Hogyan működik a BIIR program Anonimizáló Modul?”

A BIIR-ben a bírósági határozatok anonimizálását támogató program két, egymással üzenetkapcsolatban lévő komponensből áll. A BÍR-O Anonimizáló Modul a BÍR-O program felületéről indítható, és a tényleges anonimizálási, valamint feltöltési folyamatot segíti.

Az Anonim Határozatok Központi Adattárában találhatóak az anonimizált iratok, valamint a nem egyedi ügyben hozott határozatok. A külön jogosultsággal elérhető adattár önálló webes megjelenítő és kereső felülettel rendelkezik. Ezen a felületen keresztül használhatók az anonimizálás eredményét elbíráló funkciók is.

Az ellenőrzött, publikálásra jóváhagyott határozatok nyilvános adatmezői napi frissítéssel másolódnak a bírósági honlap háttérében található publikus adattárba. A honlap keresője tehát csak egy önálló, nyilvános adatbázisban keres, innen publikál adatokat.

„Az Eitv. Szabályai mellett milyen szabályzatok vonatkoznak az anonimizálásra? Mennyiben egységesek ezek a szabályzatok?”

Az Eitv. mellett az anonimizálást az OTT 2007. évi 3. számú szabályzata rendezi, valamint az elnöki utasítások.

8.

„Hogyan működik a keresés? Magukban a dokumentumokban, vagy a dokumentumokhoz kapcsolt tagokban keres a rendszer, esetleg mindkettőben?”

A BHGY adatbázisában a keresés a határozatok fajtáin belül, a határozatot hozó bíróság, kollégium, a vonatkozó jogterület szerint, a határozat meghozatalának éve, a közzétett határozat azonosítója, a határozat meghozatalának alapjául szolgáló jogszabályhelyek alapján, továbbá magában a közzétett határozatok szövegében is – szabad szöveges módon – lehetséges.

Jelzem, hogy az Elektronikus Közigazgatás Operatív Programhoz tartozó EKOP-1.A.1 „Közigazgatási szolgáltatások elektronizálása” című pályázat keretében „Az ügyfélkapcsolatok elektronizálása egyes bírósági eljárásokban” címen benyújtott projektünk kedvező elbírálása esetén elő fogja segíteni a bírósági ítélkezési gyakorlat még szélesebb körben történő megismerhetőségét, az anonimizáltan hozzáférhető bírósági határozatok körének bővülését.

Bízom benne, hogy a kérdésekre adott válaszaink a várt információkat megfelelő részletességgel tartalmazzák, de természetesen további tájékoztatást is szívesen biztosítunk az Intézetnek a bírósági határozatok nyilvánosságával kapcsolatos elemző munkájának megalapozott elkészítéséhez.

Az Intézet által készítendő áttekintés minden bizonnyal hozzájárul ahhoz, hogy a bíróságok tevékenységében a nyilvánosság, mint minőségjavító tényező még erőteljesebben érvényesülhessen.

Kérem, hogy az elkészült tanulmányt szíveskedjék a részünkre is megküldeni további munkánk elősegítése érdekében.

Budapest, 2009. augusztus „05”.

Üdvözlettel,

Baka András

**Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács
128/2009. (VII. 7.) határozata
az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény
módosításáról**

1. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács kezdeményezi az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény

- 17. § (3) bekezdése módosítását az alábbi szöveggel:

„(3) A közzétett bírósági határozathoz kapcsolva, azgal egyidejűleg közzé kell tenni mindazon bírósági és más hatósági vagy egyéb szerv által hozott határozatok anonimizált digitális másolatát is, amelyeket a közzétett bírósági határozattal felülbíráltak vagy felülvizsgáltak.

Amennyiben a más hatósági vagy egyéb szerv határozata jogszabályi rendelkezés folytán már elektronikusan közzétételre került, a határozat közzététele a határozat elektronikus címének megjelölésével teljesíthető.”

- 17. § kiegészítését a következő (9) bekezdéssel:

„(9) A hatóság, egyéb szerv – a Bírósági Határozatok Gyűjteményben történő közzététel céljából, a bíróság megkeresésére - felülvizsgált, felülbírált határozatát a 18. § rendelkezései szerint anonimizált formában, a megkeresésben írt formátumban és határidőn belül elektronikus úton küldi meg a bíróságnak.

Amennyiben a hatóság határozata jogszabályi rendelkezés folytán már elektronikusan közzétételre került, a határozat anonimizált formában történő megküldése helyett a határozat elektronikus elérhetőségének címét kell közölni a bírósággal.”

2. Felkéri Hivatalát, hogy mérje fel a bírósági határozatok anonimizálásának gyakorlatát, különös tekintettel az abból eredő munkateherre, a felmerült problémákra, az anonimizálási program használhatóságára.

Ennek során szerezz be a bíróságoknak az anonimizálási program továbbfejlesztésére, az anonimizálás, mint feladat ellátásának szervezeti megoldási lehetőségeire vonatkozó javaslatát. Mindezekről 2010. március 31-ig készítsen előterjesztést az OIT részére.

Kérdőív

Felmérés a Bírósági Határozatok Gyűjteményének használhatóságáról

Az Eötvös Károly Intézet most futó kutatásában a Bírósági Határozatok Gyűjteményének használhatóságával foglalkozik. Ebben kérjük az Ön segítségét is.

Kedves Kolléga!

Az Eötvös Károly Intézet (www.ekint.org) nevű szellemi műhely egy kutatás keretében jelenleg a bírósági határozatok nyilvánosság számára való megismerhetőségével foglalkozik. Több éve működik az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala (OITH) kezelésében lévő internetes bírósági határozat-kereső: a Bírósági Határozatok Gyűjteménye (BHGY). Az adatbázis létrejöttét és a határozatok anonim internetes kereshetőségének megteremtését az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény írta elő. A Gyűjtemény ezen a linken keresztül érhető el:

<http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=anonim>

Az alábbi kérdőív összeállítására azért került sor, mert az adatbázis működésével kapcsolatosan számos kritika jutott el hozzánk olyanoktól, akik a Gyűjteményt használni kívánták, de működésével valamilyen oknál fogva elégedetlenek voltak. Az Eötvös Károly Intézet most ezeket az észrevételeket szeretné rendszerezve összefoglalni, hogy javaslatokat fogalmazhasson meg az OITH számára az adatbázis használhatóbbá tétele érdekében.

A kérdések mindegyikének megválaszolása önkéntes és anonim. Az intézet egyetlen kitöltő kilétét sem tudja megállapítani. A felmérés eredményéről, a megfogalmazott javaslatokról 2009 szeptemberében az Eötvös Károly Intézet honlapján adunk tájékoztatást. Legnagyobb segítségünkre azzal lehet, ha a 7-9. kérdésekre minél részletesebb válaszokat ad. Válaszait 2009. augusztus 20-ig várjuk.

Közreműködését köszönjük!

Kérdések a Bírósági Határozatok Gyűjteményéről

1. Az Ön foglalkozása Az adatbázist feltételezésünk szerint főként - bár nem kizárólag - jogászok használják. Az alábbi foglalkozások közül melyiket érzi magára nézve a leginkább adekvátnak? Amennyiben többet is, úgy kérjük, azt jelölje meg, amelyik tevékenységével összefüggésben elsősorban felmerül(het) a BHGY használata. Ha egyik kategória sem illik Önre, akkor kérjük, hogy az egyéb rovatot válassza.

- ☐ bíró
- ☐ civil szervezet dolgozója
- ☐ joghallgató
- ☐ jogtanácsos, vállalati jogász
- ☐ közjegyző
- ☐ köztisztviselő
- ☐ kutató, az akadémiai szférában dolgozik
- ☐ ügyész
- ☐ ügyvéd, ügyvédjelölt
- ☐ Egyéb:

2. Hallott már korábban is az interneten elérhető Bírósági Határozatok Gyűjteményéről?

- ☐ igen
- ☐ nem

3. Ha igen, honnan hallott róla?

- ☐ a jogszabályi rendelkezésekből
- ☐ internetes fórumokból
- ☐ kollégáktól
- ☐ konferenciákon, szakmai megbeszéléseken
- ☐ a médiából
- ☐ Egyéb:

4. Használta már valaha a Bírósági Határozatok Gyűjteményét?

- ☐ Nem használtam.
- ☐ Megnéztem, de érdemben nem használtam.
- ☐ Néhányszor használtam.
- ☐ Rendszeresen használom.

5. Ha használta, mennyire elégítette ki elvárásait?

- ☐ Csak kipróbáltam, és működött.
- ☐ Csak kipróbáltam, de nem úgy működött, ahogy gondoltam.
- ☐ Könnyen használható és többnyire megtaláltam, amit kerestem.
- ☐ Könnyen használható, de többnyire nem találtam, amit kerestem.
- ☐ Bonyolult, de többnyire megtaláltam, amit kerestem.
- ☐ Bonyolult, és többnyire nem is találtam meg, amit kerestem.

6. Mikor hallott először az interneten elérhető Bírósági Határozatok Gyűjteményéről?

- ☐ Kevesebb mint egy éve.
- ☐ Körülbelül egy éve.
- ☐ Körülbelül két éve.
- ☐ Körülbelül három éve.
- ☐ Körülbelül négy éve.
- ☐ Több mint négy éve.

7. Elégedett vagy elégedetlen a Gyűjtemény keresőrendszerének jelenlegi működésével? Miért? Jelenleg a rendszer szabadszavas módszerrel, valamint bíróság, kollégium, jogterület, a határozathozatal éve, a közzétett határozat azonosítója, a határozatban hivatkozott jogszabályhelyek, és ezek kombinációi alapján teszi lehetővé a keresést. Kiválasztható az is, hogy az adatbázisban szereplő milyen határozatokban keressen a rendszer.

8. Elégedett vagy elégedetlen a keresés eredményeként kiadott találatok megjelenítésével? Miért? Jelenleg a találati oldalon szerepel a határozat azonosítója, a bíróság, a kollégium, valamint a jogterület megjelölése, a határozathozatal éve és a határozat fajtája. A találati listáról kattintással továbblépve lehet eljutni egy olyan oldalra, amelyen az előbbieken felsorolt adatokon kívül a határozat letöltését lehetővé tevő link, az előzmény határozat(ok) adatai és letöltésüket lehetővé tevő link, valamint a hivatkozott jogszabályok megjelölése található.

9. Van-e bármi más, amit még megosztana velünk a Bírósági Határozatok Gyűjteményével kapcsolatosan?

10. Melyik évben született?

11. Hol található az Ön munkahelye?

- ☐ a fővárosban
- ☐ megyeszékhelyen
- ☐ városban
- ☐ nagyközségben
- ☐ községben

A válaszok az Eötvös Károly Intézet honlapjáról letölthetők. www.ekint.org